

15 lei

TOMIS

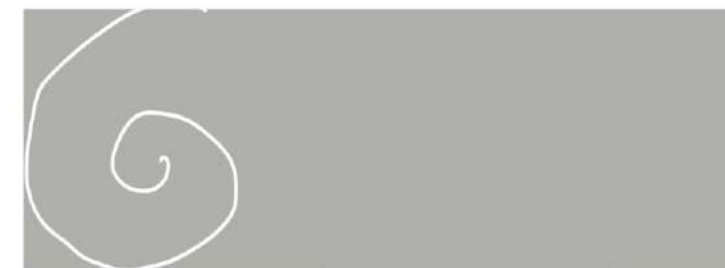
revistă de cultură

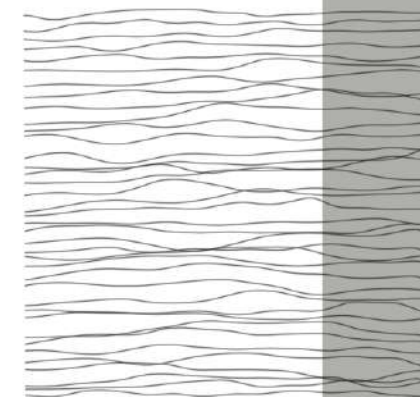
ISSN - 12208167

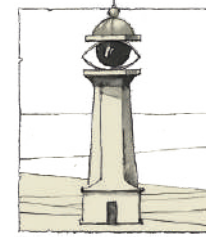
nr. 27 / 28 - ianuarie / februarie - 2025

- 03 CREDITORIAL / **WLADIMIR-GEORGES BOSKOFF** /
Stranietatea lumii
- 04 ARTISTOCRAT / **IRINA GEORGESCU GROZA** / Vocea tatălui
- 10 ATELIER de TRADUCERE / **VALERY LARBAUD**
- 15 ARHITECT / **SEBASTIAN IONESCU** / Iedera, calcanul din
beton aparent și arta rupestră urbană.
Arhitectura: potențată, corectată sau anulată de graffiti art?
- 22 ARTISTOCRAT / **ADRIAN BODNARU**
- 26 TEXT PISTOLS / **GABRIELA TOMA**
- 30 CRONICE / **NICOLAE COANDE** / Inoxidabil. Realist. Terifiant.
- 34 ARTA la PERETE / **EDUARD ANDREI** / Banchetul picturii pure:
retrospectiva Gheorghe I. Anghel
- 40 ARTISTOCRAT / **PETRU ILIEȘU** / Într-o dimineață foarte devreme
- 44 MELO / **ADRIAN MIHAI** / Karen Carpenter – o toboșară
cunoscută mai mult pentru vocea sa
- 47 PELICULE / **IRINA-ROXANA GEORGESCU** / Drepturi și libertăți
- 49 ARTISTOCRAT / **RITA CHIRIAN** / Trei
- 57 TEXT PISTOLS / **ȘERBAN AXINTE** / Vom fi și noi primitivi cândva
- 62 CRONICE / **ALINA-IOANA VASILIU** / Deziluzionare
- 67 INTERVIU / **SORINA RÎNDAȘU vs MONI STĂNILĂ** / „Literatura e
despre cum, prea puțin despre ce”
- 71 TEXT PISTOLS / **MIHAIL LUCIAN FLORESCU**
- 75 ICRE NEGRE / **COSMIN DRAGOMIR** / Două noi exponate
pentru Muzeul Sarmalelor
- 76 CRONICE / **DEMETRA VLAS** / Psihologie Fake News
- 80 ATELIER de TRADUCERE / **MAUD JOIRET**
- 85 TEXT PISTOLS / **ROMINA HAMZEU**
- 88 CRONICE / **MIHAI BUZEA** / Calea Jaguarului
- 91 TEXT PISTOLS / **PAUL MIHALACHE** / Nora
- 99 PELICULE / **ALBERTO PĂDURARU** / MOROMEȚII 3 PRO MAX.
Siliștea, glumești? Gânduri despre filmul „Moromeții 3”
- 103 TEXT PISTOLS / **ALBERT DENN**
- 107 CRONICE / **ADI SECARĂ** / Căutând Cerul (și „alte ceruri”)
de prin oameni
- 111 STEM / **WLADIMIR-GEORGES BOSKOFF** / Scurte considerații
despre timp (XXIII)
- 115 ACTUALITATEA / **MIRELA STÎNGĂ** / Baletul „Cenușăreasa”,
pe scena Casei de Cultură a Sindicatelor
- 116 FOTO GRAME / **ALEXANDRU ILEA** / Curator Emilian Avrămescu

ianuarie-februarie 2025

Wladimir-Georges **BOSKOFF**

Stranietatea lumii

Am onoarea să susțin rubrica STEM în revista Tomis, iar astăzi mi se încredințează un editorial. Dacă ați fost alături de mine până acum, știți deja că, în episoadele trecute, ne-am aventurat în adâncurile universului mare, ghidați de relativitate, și în lumea incredibil de mică a particulelor și undelor, ghidați de mecanica cuantică. Acolo unde universul își dezvăluie cele mai ascunse și bizare secrete. Iar editorialul va fi despre „stranietatea lumii”.

Dar de ce este stranie lumea aceasta? Să luăm câteva exemple: în lumea cuantică, particulele pot trece prin ziduri – nu, nu vorbim de magie, ci de efectul tunel cuantic. Masa atomului este mai mică decât suma maselor particulelor care-l compun – un paradox explicat de energia de legătură. Și, poate cel mai ciudat, există materiale prin care fotonii ies mai repede decât intră – ați putea spune că sfidează logica, dar asta este fizică cuantică pură.

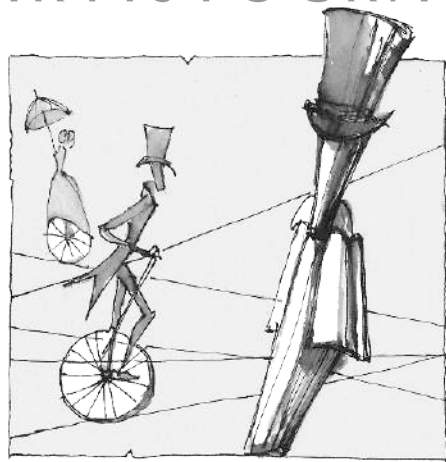
Stranietatea aceasta pare să fie regula în universul mic, dar eu vă întreb: nu este stranie și lumea noastră? La scară umană, politicienii o fac să fie așa, *fake news*-urile o amplifică, iar teoriile conspiraționiste îi adaugă un strat suplimentar de haos. De la dărele de fum ale avioanelor și apa despre care se spune că „nu mai e H₂O,” până la piramidele egiptenilor și tunelurile dacilor – fiecare adaugă un strop de mister.

Și dacă toate acestea nu sunt suficiente, să privim spre societatea noastră modernă: aflăm că elevii suferă de fobie școlară, că *feng-shui*-ul ne poate „aranja” chakrele sau că reducerile posturilor din administrație ar trebui să salveze deficitul bugetar, dar de fapt, s-ar putea începe mai simplu, renunțând la acele indemnizații generoase din consiliile de administrație. Stranietatea vine, așadar, nu doar din natură, ci și din noi.

De ce? Poate pentru că fiecare percepem realitatea altfel. Educația, cultura, convingerile religioase și experiențele ne oferă lentile diferite prin care vedem lumea. Pentru unii, lumea este logică și ordonată; pentru alții, este un haos plin de magie și surprize.

Dar, într-un fel fascinant, stranietatea socială seamănă cu cea cuantică. În ambele cazuri, există o lipsă de intuiție care ne pune mintea la încercare. Particulele trec prin ziduri? La fel, adevărul poate trece prin zidurile noastre de ignoranță. Realitatea nu este ce pare la prima vedere – nici în fizică, nici în societate.

Așadar, să nu respingem stranietatea lumii. Să o privim ca pe o invitație de a explora, de a înțelege și de a pune întrebări. În definitiv, aceasta este esența științei și, poate, a umanității.

Irina GEORGESCU GROZA

Vocea tatălui

Acceptase într-un final să se lase ajutat. I-am trimis poze cu apartamentul pe care îl închiriasem în centru, iar el mi-a răspuns: „Sper că nu cheltuiești prea mult cu mine.” Ieșiseră toți pasagerii când l-am zărit îmbrăcat în același palton cu reverele îmblănite. S-a oprit nesigur și m-a privit. Dezamăgirea din ochii lui a înghețat aerul dintre noi. Totul s-a întunecat, îmi venea să fac stânga împrejur. Am reușit să zâmbesc. M-a întrebat, când am dat să-l îmbrățișez, unde se putea fuma. M-am aplecat să iau geanta pe care mama mi-o trimitea la București, pe vremuri, plină cu mâncare și îmbrăcăminte groasă, mirosul ei mi-a revenit în minte când tata mi-a făcut semn că nu era nevoie. Am pornit-o pe culoarul mărginit de magazine puternic luminate.

– Trebuia să mă fi dus întâi la București, au și-acolo medici buni.

– Cel la care mergem mâine e un chirurg de renume. E șeful spitalului de oncologie din Bruxelles.

– Ești tu sigur că asta o să mă repare?

– Sigură, tată.

Ai răbdare cu el, mi-am zis.

– Nu știu. Dar e cea mai bună șansă pe care o avem.

A tăcut și și-a scos din buzunar o batistă mototolită, în care a suflat scurt, chiar înainte să ieșim pe ușile batante ale aeroportului. Ne-am oprit în dreptul unei scurmiere cu picior.

– Ar trebui să te lași de fumat.

– Nu pot, am încercat, mi-a zis și s-a uitat la pantofii mei de lac.

Se tunsese foarte scurt. Părul i se rărise și-i stătea țepos. Obrajii i se scofălciseră, iar gâtul golaș îi rămăsese mic în conturul rigid al gulerului. Aș fi vrut să-l îmbrățișez și să-mi amintesc cum era când el conducea mașina, fuma și-atunci, cu brațul atârnat afară, iar mama se uita pe harta întinsă pe genunchi.

L-am ajutat să-și prindă centura de siguranță. Buza de jos îi tremura. De ce ne era atât de greu să ne simțim bine împreună? Mă deschiasem la palton, pe dedesubt purtam o rochie de lână și dresuri groase. L-am surprins privindu-mi genunchii în momentul în care am dat cu spatele ca să întorc mașina. Deasupra noastră, un avion a trecut cu un zgomot infernal.

Până în centru, mi-a povestit că găsisse cumpărător pentru prăvălia cu vechituri, se hotărâse să lase lucrurile în ordine în caz că și doctorul belgian l-ar fi sfătuit să se opereze.

– Mi-a zis cineva că în Turcia ar fi mai bine, doar că nu-i ieftin nici la ei. Pe-aci care-s prețurile?

Începuse să ningă cu niște fulgi groși, iar cerul cenușiu coborâse peste șoseaua înțesată de mașini. GPS-ul spunea că mai aveam 100 de metri, mă uitam pe partea dreaptă a bulevardului după numărul casei. Am semnalizat ca să pot intra pe prima bandă și am oprit în dreptul unei tutungerii.

– Vezi că ăștia închid la 5. Dacă ai nevoie de țigări, să luăm acum.

– Am tot ce-mi trebuie, a zis și a coborât pe trotuar.

Dincolo de poarta grea a clădirii se întindea un culoar lung, care ducea într-o curte interioară, spre care dădeau bucătăriile apartamentelor. Sub treptele ce porneau către primul etaj se aflau câteva biciclete ancorate într-un stativ metalic. Am pornit pe scări, se auzea doar ecoul pașilor noștri, apoi un râs scurt, de mai sus. Am format codul și am descuiat ușa înaltă din lemn, deasupra vizorului scria: *Mlle Mireille Pognac*.

Tata a părut dintr-o data mai vioi. A parcurs vestibulul întunecat, ce mirosea a dușumele îmbătrânite, și a intrat în bucătăria mica, în mijlocul căreia se afla o masa rotundă. S-a ridicat pe vârfuri ca să ajungă la mâner. Și-a aprins o țigară și a privit în curtea interioară, mi-a arătat un geam dincolo de care era aprinsă o lampă îmbrăcată într-o pânză galbenă. O femeie stătea lungită pe canapea și fuma în timp ce citea dintr-o carte.

– Mi-era teamă că o să mă cazezi într-o casă pentru nefumători. Hai să-ți arăt ce ți-am adus.

A tras fermoarul genții și din ea a scos un set de pahare de cristal, tabla de șah la

care m-a învățat să joc și un costum bărbătesc de haine.

– Ce să fac cu ele? I-am întrebat și mi-am pus mâna în șold.

– Paharele sunt din cristal de Bohemia, luate de maică-ta. Iar costumul mi-a rămas mare. Sunt sigur că ți-ar veni foarte bine.

Am pus în frigider ce-i cumpărasem de la magazin: o pâine feliată, niște șuncă, unt, ouă, o sticlă de votcă, lămâi și suc de roșii, apoi l-am strigat să-i arăt dormitorul. Câtă vreme a stat în baie, am pregătit o cafea, am turnat apă în carafa de lângă chiuvetă și l-am așteptat la masă.

– Mergem în oraș să mâncăm, i-am zis și am observat că era mai palid ca mai devreme.

Fără palton, trupul lui părea al unui copil. Își îndesase în pantaloni jumătate din cămașa în carouri. Pe piept, chiar sub buzunar, avea o pată de grăsime. Mi-am imaginat paragina din apartamentul de la Constanța, în care nu mai călcasem de la ultima noastră ceartă.

A dat din cap că nu îi era foame și a împins cafeaua din față.

– Ți-am lăsat câte ceva în frigider în caz că ești obosit.

S-a uitat la unghiile mele, date cu lac sidefiu, și a zis:

– Nu era nevoie. Mâine unde trebuie să ajung?

– Vin eu să te iau. Spitalul e la doi pași.

– Dar tu n-ai serviciu? s-a uitat la mine cu o privire hăitută, de parcă se chinuia să se lase ajutat.

– M-am învoit.

Și-a aprins o altă țigară chiar când voiam să mă ridic.

– Cu asta poate mai acoperi din cheltuiala cu mine, a spus și a pus între noi un ceas din aur, pe care îl ținuse în palmă.

– Nu e nevoie, tată. Ți-am făcut o asigurare și nu o să trebuiască să plătesc nimic, l-am mințit și am încercat să zâmbesc.

S-a foit în scaun și și-a încrucișat brațele.

– Doar vocea ți-a rămas la fel.

Un val de panică mi-a pornit din stomac. Nu puteam trage aer în piept.

– Tare mi-e greu să te văd așa, Emile.

– Mă cheamă Emy, ți-am mai zis.

Mi-am strâns unghiile în pumn. Dacă-mi pierdeam cumpătul, nu se descurca în Bruxelles de unul singur.

Am turnat apă în pahare. Parfumul cu care mă dădusem mirosea acru.

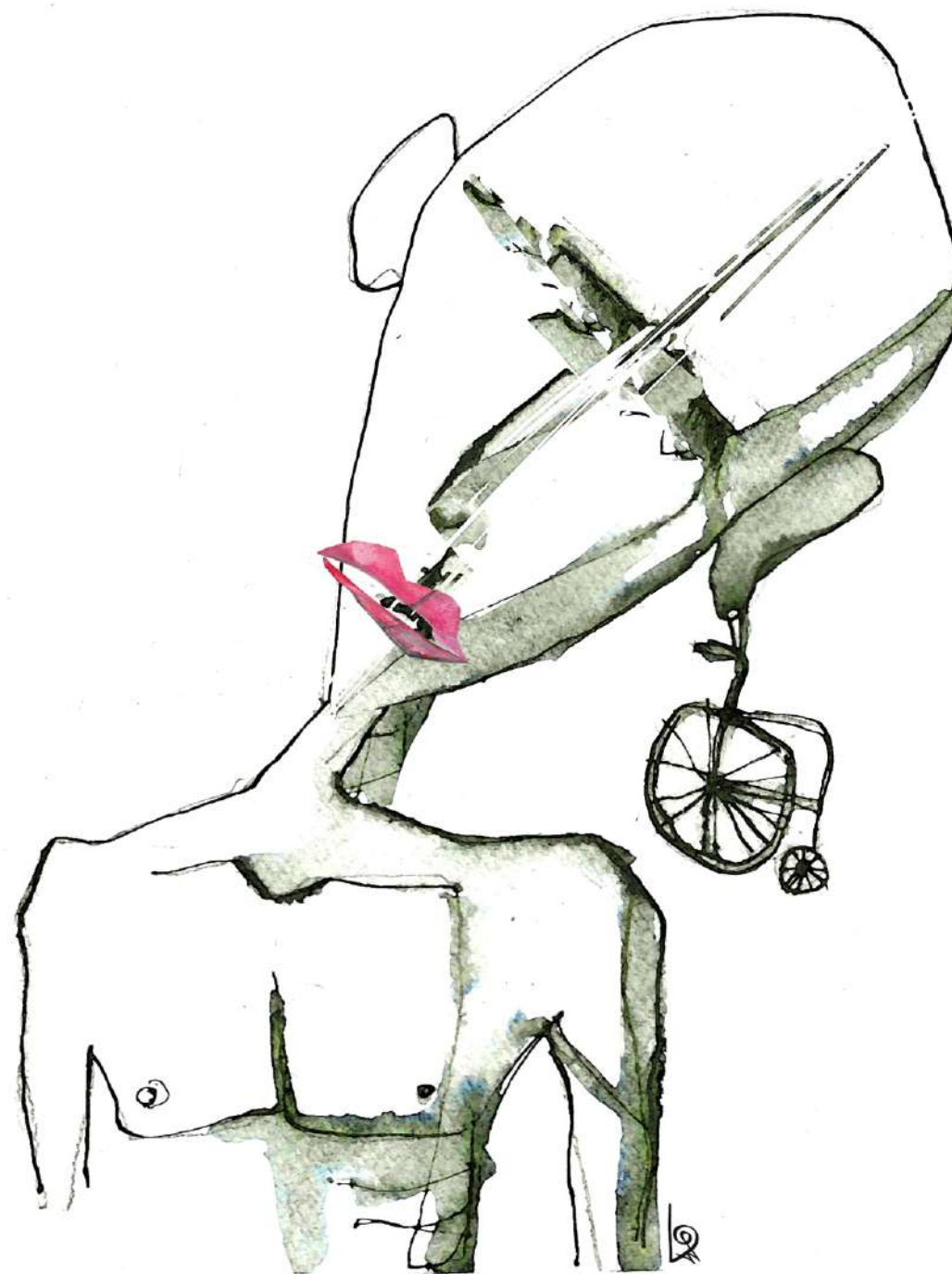
– La serviciu nu ai probleme? a zis și a dus paharul la buze.

Studentii mei sunt mai toleranți și mai deștepți ca tine, tată, aș fi putut să-i zic.

– Ce probleme să am? Dacă nu ai o vorbă bună, mai bine...

Îmi uram vocea pițigăiată, asta mi se întâmpla când eram nervoasă.

Mi-am acoperit fața cu palmele. Tata s-a ridicat și s-a dus până în baie, de unde a venit cu un sul de hârtie igienică.

– N-am vrut să te fac să plângi, a zis încet. Ți-a curs toată negreala pe obraz.

Mi-a luat mult timp să mă uit fără rușine în ochii oamenilor. Pe vremuri aveam crize de plâns greu de controlat. Știam că va fi dificil, dar uitasem cât de încăpățânat era. Am ezitat dacă să mă îmbrac mai băiețește, să renunț pentru câteva zile la farduri, ruj, să-mi fi prins părul într-un elastic, să-l ajut să se simtă în largul lui. Xavier mi-a zis că ar fi fost o greșeală, că tata era cel care trebuia să se adapteze la situație.

– Întotdeauna ai fost mai sensibil și mai...

– Sensibilă! am spus și mi-am suflat cu putere nasul.

– Te-a răsfățat mă-ta prea mult. Prea te-a ținut în brațe. Și uite-acum... În loc să găsești și tu o fată bună și să-mi fii aproape la bătrânețe.

Aș fi vrut să-i spun că habar n-avea cine eram, nici străinii nu mă judecau atât de direct. Mă prinsese odată jucându-mă cu păpuși și mi le azvârlise pe geam. „Nu vezi că l-ai făcut un fătălău, femeie?” i-a zis mamei și atunci am știut că aveam să mă feresc mereu de el. Am continuat să mă joc în șoaptă, ascunsă în dulapul cu haine.

– Când ai acceptat să vii, am sperat că vei fi mai înțelegător, că ne vom apropia mai mult.

S-a uitat la ceas și s-a aplecat peste masă.

– A fost cea mai mare greșeală să bat drumul până aici. Tu ai viața ta, eu câtă mai am, o s-o duc ca până acum. Ce să-mi mai facă doctorii?

Și-a țuguia buzele și a rămas cu privirea la fereastră. Se lăsase noaptea. Stăteam aproape pe întuneric, dar nu m-am ridicat. Mi-am făcut exercițiul de respirație, m-am gândit la Xavier, el l-ar fi luat pe tata de guler și m-ar fi dus acasă. Dar mai aveam un singur părinte. El îmi amintea de casa noastră, de marea de care mi-e totdeauna dor, de mama – dar și de certurile lor – și de ziua când am venit acasă plină de sânge, iar tata m-a târât înapoi la școală ca să-i dea două palme colegului care mă numise „fetiță” și mă împinsese cu capul într-un zid. „De-acum să te lupți, nu fi de cârpă, m-ai auzit?”

Am continuat să urăsc să fiu ca el. Și să regret tot ce-mi dăruise.

Măinile mari, cu unghiile late.

Trupul ciolănos. Toată bărbăția care mi s-a transferat fără voie.

Încăpățânarea din privirea lui, mândria prostească. Toată încordarea masculină și testosteronul său violent.

Vocea groasă, pe care nici dozele de hormoni nu o pot schimba.

„Voi doi vă asemenați atât de mult, dar nu sunteți în stare să vă înțelegeți”, zicea mama în timp ce-mi goleam dulapul pentru ultima oară. „Să-ți mai aduc o valiză?” m-a întrebat cu ochii uscați.

– Vin mâine la 8 să te iau, i-am spus tatei și m-am ridicat.

Am făcut câțiva pași până am ajuns foarte aproape de el. M-a privit derutat, și-atunci m-am răzgândit.

– Ești singurul meu copil, a zis cu o voce răgușită și mi-a pus palma pe braț. Dar când mă uit la tine... Nu pot!

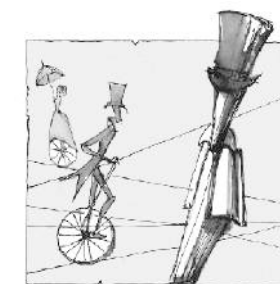
„Tata nu mă poate îmbrățișa”, mi-am zis în căutarea întrerupătorului, el a declanșat cu un păcănit o lampă prinsă cu cleme deasupra mesei. Cafeaua din căni arăta uleioasă. Sunetul unei ambulante ce gonia pe bulevard ne-a făcut să ne uităm pe fereastră. Dincolo de ea, bucătăriile din clădire erau animate, din coșuri se ridicau fuioare albicioase. M-am îndreptat spre ieșire și-am îngăimat un „Noapte bună”, dar el nu mi-a răspuns. Până la mașină mi-am promis că nu voi plânge. Mi-am privit mâinile încordate pe volan. În lumina portocalie a felinarului, semănau cu ale mamei, livide, nemângâiate.

În următoarele săptămâni, l-am însoțit peste tot, i-am dat pe rând veștile proaste, în timp ce mă urmărea tăcut de pe patul de spital. Deși a vrut de câteva ori să se întoarcă acasă, l-am convins să rămână cu mine și Xavier. Frica de a muri singur învinsese. Până în ultima zi, și-a pierdut treptat puterile, iar vocea i s-a stins ultima, în vremea când primăvara timpurie trezea orașul. În aerul floral, celest, cred că simțea și el nevoia unei împăcări.

În timpul ultimei noastre plimbări prin parcul Josaphat mi-a făcut semn să mă opresc. M-am uitat la buzele livide, întredeschise. Am îngenunchiat în fața căruciorului și l-am îmbrățișat. Părul îi mirosea ca prăvălia cu ceasurile vechi, la care tot meșterea ca să le păstreze funcționale, cu perlele îmbrăcate în mătase, bombonierele din lemn de santal, broderiile mâncate de molii, păpușile, blănurile demodate...

– Iartă-mă, Emy, cred că a spus.

I-am așezat mai bine pătura pe picioare și-am pornit mai departe.

Traducere de
Claudiu Komartin

ATELIER de TRADUCERE

Valéry LARBAUD

Valéry Larbaud (1881-1957) s-a născut într-o familie avută din Vichy, iar averea părinților săi i-a permis să ducă o viață de călător și dandy, rămânând una dintre figurile cele mai fascinante și admirate ale epocii sale. A publicat pe spezele sale în 1908 volumul de poeme *Poèmes par un riche amateur*, semnat A.O. Barnabooth, carte ce a rămas o bornă a modernității poetice europene. Vorbea șase limbi și a contribuit în mod decisiv la traducerea în limba franceză a lui Coleridge, Whitman și Joyce. În 1935, un atac de hemiplegie și afazie l-a lăsat paralizat. Obligat, după ce și-a risipit averea, să renunțe la o bibliotecă ce număra 15.000 de volume, a primit în 1952 Grand prix national des Lettres, iar la un deceniu după moartea sa a fost creat un prestigios premiu ce-i poartă numele.

Muza mea

Cânt Europa, drumurile ei de fier și teatrele sale,
Și constelațiile-i de orașe, și totuși
În versurile mele aduc prada unei lumi noi:
Scuturi de piele vopsite în culori violente,
Fete roșii, canoe din lemn parfumat, papagali,

Săgeți cu pene verzi, albastre, galbene,
Coliere de aur curat, fructe stranii, arcuri sculptate,
Și tot ce l-a urmat pe Columb la Barcelona.
Versuri ale mele, aveți destulă forță, o, versurile mele de aur,
Și elanul florei și faunei tropicale,
Toată măreția munților natali,
Coarnele de bizoni, aripile condorilor!
Muza ce mă inspiră este o doamnă creolă,
Sau captiva înflăcărată pe care cavalerul o răpește
Legată de șaua sa, aruncată peste crupa calului,
Dimpreună cu stofe prețioase, vase de aur și covoare,
Și ai fost cucerit de propria-ți pradă, o, llanero!
Prietenii îmi recunosc vocea, intonația ei
Familiară de după cină și din poeme.
(E de ajuns s-așezi accentul în locul potrivit.)
Sunt pus în mișcare de legile invincibile ale ritmului,
Pe care nu le înțeleg nici eu: ele sunt pur și simplu.
O, Diana, Apolo, mari zei neurastenici
Și sălbatici, voi sunteți aceia care-mi dictați aceste accente,
Sau e doar o iluzie, ceva
Din mine și doar din mine – o borborigmă?

Masca

Scriu întotdeauna cu o mască pe chip;
Da, o mască după vechea modă venețiană,
Lungă, cu fruntea joasă,
Asemeni unei bot mare de satin alb.
Așezat la masă și ridicându-mi capul,
Mă contemp lu scrutător în oglindă
Și, întors pe trei sferturi, mă văd,
Cu profilul copilăros și bestial pe care îl iubesc.
O, dacă un cititor, frate al meu, căruia îi vorbesc
Prin masca aceasta palidă și strălucitoare,
Ar veni și mi-ar depune un sărut greu și domol
Pe fruntea aceasta joasă și pe obrazul atât de palid.
Pentru a-mi apăsa mai tare pe figură
Cealaltă față, găunoasă și parfumată.

Dimineață de noiembrie lângă Abingdon

Dealurile în ceață, sub cerul de cenușă albastră
Cât sunt de înalte și de frumoase!

O, zi simplă, amestecată cu bruma și cu soarele!
Mergând prin aerul rece și traversând aceste grădini,
De-a lungul Tamisei care mă face să visez la versurile lui Samain,
Mergând pe pământul din nou necunoscut, schimbat pe de-a-ntregul,
Și, ca pe-un tărâm mirific, această dimineață de toamnă târzie...
O, natură acoperită în voaluri, peisaje misterioase, semănați
Cu blocurile acestor case gigantice, cu străzile încetoșate ale orașului,
Aveți lipsa grandioasă de claritate a orizonturilor urbane.

Thalassa

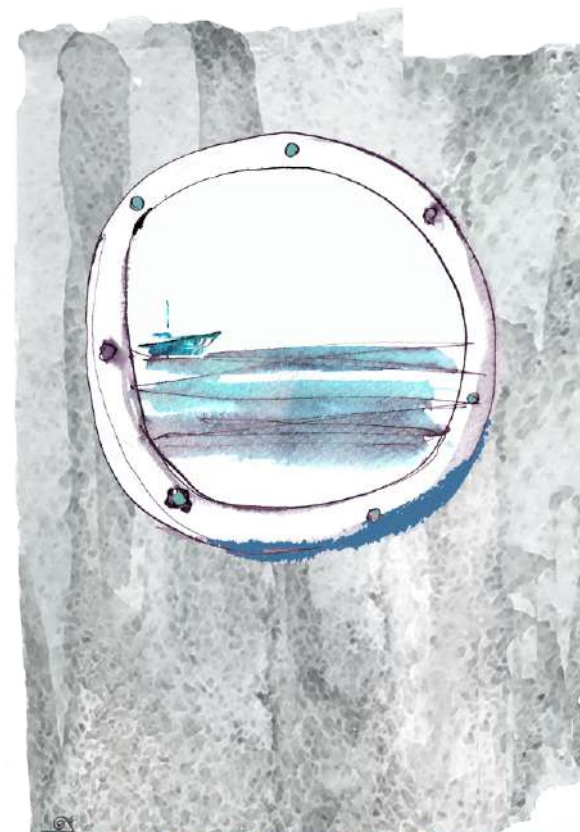
Culcat pe divanul din fundul cabinei
(Legănat ca o păpușă în brațele unei fete nebune
De tangaj și rulu – vreme de furtună),
Am pe suflet un cerc luminos: hubloul,
Ca o vitrină-a unui magazin în care este vândută marea;
Și, pe jumătate ațipit, visez
Să construiesc, într-o formă nefolosită încă, un poem
Pentru gloria mării.
O, Homer! O, Virgiliu!
O, Corpus Poeticum Boreale! În paginile voastre
Trebuie căutate adevărurile eterne
Ale mării, și aceste mituri ce exprimă un aspect al timpului,
Și feeriile mării, și istoria valurilor,
Și primăvara marină, și toamna marină,
Și acalmia ce dă naștere unui drum neted și verde
Pentru carul lui Neptun și cortegiile Nereidelor.

Am pe suflet un cerc luminos, care călătorește
De sus în jos, ba plin de albastru-cenușiu punctat cu alb
Al peisajului mediteraneean, cu un colț de cer
Palid, ba
Cerul e-acela care coboară umplând cercul, ba
Plonjez într-o lumină verde-albăstruie și rece,
Tumultuoasă, ba, dintr-o dată,
Hubloul orbit de spumă tresaltă deodată dând la iveală cerul de-un alb deplin.

Trece, pe această linie a orizontului mereu mișcătoare,
Ca o jucărie mare, un vapor românesc, vopsit în alb;
Înaintează ca pe un drum brăzdat de hârtoape, iar elicea lui
Iese uneori din mare și lovește aerul plin de spumă.
Salută, cu drapelul de la pupa, pe jumătate coborât,
Albastru – galben – roșu.

Zgomotele navei: glasuri pe coridor,
Trosnituri ale lemnăriei, scârțâitul lămpilor clătinânde,
Ritmul mașinilor, mirosul lor fad printre bufnituri,
Vuietul înghițit de vânt, bruind muzica
Unei mandoline ce deșiră un cântec: „Sobre las olas del mar...”
Și zgomotul binecunoscut preschimbându-se în cele din urmă-n tăcere.

O, pe punte, acolo sus, vântul prelung și feroce, vântul pirat
Șuierând prin parâme, și făcând să plesnească precum un bici
Drapelul cu benzile și cu stelele-n trei culori.

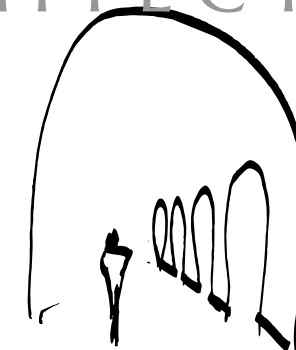
Nenumitul

Când voi fi mort, când voi fi de-al morților noștri dragi
(Îmi veți dăruia măcar amintirea voastră, trecători
Ce m-ați întâlnit de atâtea ori pe străzile voastre?)
Vor rămâne oare din aceste poeme câteva imagini
Din atâtea țări, din atâtea căutături și din atâtea chipuri

Întrevăzute fulgerător în mișcătoarea mulțime?
Am umblat printre voi, strecurându-mă prin trafic
La fel ca voi și oprindu-mă ca voi în fața vitrinelor.
Am schimbat cu Damele complimente și-ocheade;
Am umblat, fericit, către plăceri și către glorie,
Crezând în adâncul inimii că am parte de ea;
Am umblat cu încântare în turmă,
Căci suntem din turmă, eu și aspirațiile mele.
Și dacă sunt puțin altfel, la naiba, decât voi toți,
E fiindcă văd,
Aici, în mijlocul vostru, ca o apariție divină,
Înspre care m-arunc spre a fi mângâiat de grația ei,
Disprețuita, necunoscuta, exilata,
De zece ori misterioasa
Frumusețe Invizibilă.

Iedera,
calcanul din beton aparent
și arta rupestră urbană.
Arhitectura: potențată,
corectată sau anulată
de graffiti art?

Sebastian IONESCU

„Pentru clădirile urâte există întotdeauna iedera” circula mai demult o vorbă aproximativă pe care, cu toată căutarea instantanee digitale de astăzi, nu o pot atribui cuiva anume. Să fi fost poate Oscar Wilde, Bernard Shaw sau mai degrabă Mark Twain printre cei care ar fi putut născoci maxima glumeață? Posibil că nu puțini dintre noi își pot imagina ceva mai frumos decât un peisaj mediteranean, care are undeva în fundal și o vilă romană clasică învăluită – fie și doar parțial – în iedera. Constanța a avut propriul său astfel de edificiu reper, iar corpul central al Universității Ovidius părea a deține un *pedigree* academic mai nobil atunci când nișa urbană de pe bulevardul Mamaia afișa în culise pereții săi tapetați cu *iaedera helix*. Sigur, lăsând romantismul la o parte, plantele cățărătoare pot deveni de multe ori o adevărată pacoste pentru fațadele unei construcții istorice, distrugând ornamentația pe lângă multe altele, reprezintă și acesta un aspect, unul deloc

neglijabil. Dar nu iedera de pe case constituie subiectul prezentului text, ci o translatăre înspre vremurile prezente a acestei idei de „tratament” pentru edificiile văzute ca fiind inestetice sau, dacă nu întru totul respingătoare, atunci cel puțin lipsindu-le „acel ceva” artistic: *graffitti art*.

Ca un *disclaimer* paradoxal de început: deși cunoștințele mele despre această direcție artistică sunt aproape nule și, ca parte reprezentativă pentru întreg, cam toate cele legate de arta modernă în general – cu toate că sunt la urma urmei și un consumator de muzică *pop* precum toată lumea – totuși, prin prisma formării profesionale în cheia modernismului, apreciez multe dintre curentele arhitecturale contemporane sau recente. Dacă nu neapărat din punct de vedere formal/estetic sau al filozofiei inerente, atunci cel puțin înțeleg și accept ceea ce acestea au dorit să semnaleze, să transmită, de fapt diagnosticul pe care l-au pus societății pe de-a întregul. Pe această listă destul de lungă se află și detestatul brutalism, acel furnizor neobosit de calcane, adică de imense ziduri oarbe din beton brut ce se cer umanizate cu artă și, prin asta, oarecum anulate ca prezență. Prin urmare, este destul de clar, perspectiva asupra arhitecturii este cea care primează, fie ea una istoric nostalgică, precum clădirile de patrimoniu, fie una futurist distopică, precum a fost experimentul brutalist.

Pe de altă parte înțeleg respingerea arhitecturii moderne de către o mare parte a locuitorilor planetei. Desigur, nostalgia – sentimentul definitoriu al acestor zile tulburi – reprezintă mai mult ca niciodată o componentă importantă. Totuși, nu e de prisos a menționa că, o critică a edificării contemporane a pornit mai întâi din interiorul breslei, cu câteva decade înainte ca postmodernismul anilor '80 să ne aducă aminte – fie și într-o manieră maladivă și ironică – de filozofia construirii a unor vremuri demult apuse. Filmele distopice ce redau arhitectura brutalistă a anilor '60 sunt totodată și foarte critice la adresa acesteia, prezentând toate „incivilitățile” („*incivilities*” engl.) aferente, printre care și vandalizarea cu *graffitti*. Mă gândesc în mod special la pelicula „Portocala mecanică” a lui Stanley Kubrick, dar și la multe altele ce au precedat-o sau succedat-o, astfel de filme fiind expresia unei contestări a zidirii recente pornite mai întâi din sânul profesiei, imediat ce o parte importantă a reconstrucției moderniste de după război s-a încheiat pe la sfârșitul anilor '50. Brutalismul a produs cu precădere masivele calcane din beton brut, fiind o arhitectură ce și-a asumat compozițional peretele gigantic fără ferestre și a excelat pe această imagine blindată, imagine ce clar că nu reprezintă un numitor comun estetic al majorității populației. Asta nu înseamnă că majoritatea acestor ziduri oarbe pe care le vedem mai peste tot prin urbea tomitană sunt în fiecare situație studiate și asumate, înscriindu-se pe o traiectorie brutalistă sau oricare alta, ba chiar din contră așa putea zice. Ele sunt în cele mai multe dintre cazuri rezultatul construirii intensive, haotice și inestetice pe un parcelar mărunț, agrar, unul ce poate fi cu greu urbanizat din păcate. Iar *graffitti*-ul reprezintă, nu-i așa, cu precădere o artă urbană

Această discuție nu poate exista complet decuplată de cea foarte complicată privind eterna condiție a artistului. În cazul particular al graficianului *graffitti*, o poziționare care pendulează între extremele de creator total și de zugrav la scară urbană, după cum glumea o amică sociolog. Cum procedăm? Îi putem pune acestuia la dispoziție întreaga pânză a orașului fără restricții sau îi indicăm locurile în care poate interveni, subiectele, culorile pe care le poate folosi și îl obligăm să ne arate în prealabil schițe, simulări cu posibile variante, din care să alegem? Cine face judecata de valoare la urma urmei? Vot popular? O comisie? O singură persoană, să zicem de exemplu autorul proiectului clădirii ce va constitui cadrul *graffitti*-ului, cum poate ar fi etic? Dar atunci cel mai probabil că nu se va mai întâmpla nimic, deoarece arhitectul, în caz că mai e în viață, în cele mai multe dintre cazuri nu ar fi prea încântat de o astfel de modificare. Pentru că *graffitti*-area înseamnă la urma urmei o modificare de fațadă, care în jurisprudența românească aferentă legislației în construcții prezintă o importanță considerabilă. Pe de altă parte, este o situație în caz că tu îți dorești ca propria locuință să fie decorată în interior cu forma de artă pe care o consideri reprezentativă, dar este o cu totul altceva atunci când imaginea urbană, proprietate publică totuși, este fundamental schimbată. Iar aici intrăm într-o altă discuție foarte complexă, una cu valențe ideologice, precum cea a condiției artistului de la care am pornit: dreptul la oraș. Cui aparține de fapt orașul și a sa imagine este o dezbatere care nu are un răspuns definitiv și probabil că nu va avea vreodată.

O mică biografie a *underground*-ului: deși a debutat ca o mișcare subversivă, protestatară, pornită din catacombele și cavernele metro-ului new-yorkez de prin anii '70, curent a cărui marcă principală era anonimatul, această formă de artă își

poate afirma un ascendent nobil în pictura rupestră. Vorbim, de asemenea, despre un graffiti antic, care are de multe ori menirea de a marca cronologic o întâmplare precum cele contemporane de tipul: „X a fost aici”. Vorbim și despre un graffiti medieval, totodată. Se pare că unii artiști ai Renașterii precum Michelangelo, Rafael, dar și alții, și-au lăsat numele scrijelite sau desenate pe ruinele romane pe care le-au studiat. Din păcate, graffiti-ul a ajuns astăzi să fie apropiat de către cultura de consum, ca multe alte tendințe. Aceasta a dat naștere la o serie de situații paradoxale, dintre care enumăr aici doar câteva privind în mod special raportul cu arhitectura și urbanismul. Ca un detaliu de început foarte tehnic, însă relevant, trebuie menționat că există panouri de construcție pentru fațadă care beneficiază de un tratament chimic special anti-graffiti, fie că prezintă o suprafață la care vopseaua spray nu aderă, fie că sunt asemeni foilor de ceapă, adică se pot reînnoi prin exfolierea succesivă a câte unui strat. Pe de altă parte se vând alte panouri de construcție, unele ornamentale și foarte viu colorate, ce fac trimitere evidentă la această artă stradală. Seria paradoxurilor continuă la nivel urbanistic, vizând de data aceasta procesul nefast al gentrificării: unele cartiere mai sărace se apără împotriva acestui flagel apelând la graffiti ca formă de protest, astfel încât imaginea urbană devine o cacofonie vizuală totală, în acest mod extrem fiind ținuți deoparte posibili „invadatori” bogați, ce ar putea destabiliza financiar zona pauperă și crește apoi prețul proprietăților, chiriiilor, al costului vieții în ansamblu. Pe de altă parte, există cel puțin un caz în care, într-un mod absolut pervers, dezvoltatorii imobiliari au apelat la graffiti tocmai pentru a atrage clientela bogată. Undeva în celebra zonă a Manhattan-ului „Five Points”, locul de desfășurare al celebrului film „The Gangs of New York”, exista la un moment dat cel mai mare muzeu în aer liber al graffiti, un fost depozit, toate muralele fiind executate cu permisiunea proprietarului. Acesta a decis ulterior să demoleze ansamblul, pentru a face loc a două turnuri de locuințe cu un grad ridicat de confort. Artiștii au acționat proprietarul în justiție pentru distrugerea creațiilor lor, însă detaliul cel mai relevant este că proprietarul a folosit în market-area turnurilor numele și logo-ul graffiti de „5Pointz”, precum și simulări de calculator ale noilor construcții, de data aceasta cu alte murale executate în mod special pentru viitorii locuitori cu dare de mână.

Să notăm însă și câteva exemple pozitive: o casă din Melbourne, intitulată „Stupul” („The Hive”, engl.) afișează înspre stradă un întreg zid ornamental tridimensional, ce se inspiră fără îndoială din estetica textului imagine tipic graffiti. Arhitectul Zvi Belling, leader de design la ITN Architects, care este totodată și proprietarul clădirii, a dezvoltat conceptul împreună cu vecinul său, artistul stradal Prowla. Clădirea abundă oricum în referințe ce fac trimitere clară către cultura hip-hop, iar influența regretatei arhitecte Zaha Hadid este observabilă pentru oricine cunoaște un pic de istorie a arhitecturii recente. Într-o altă zonă de pe glob, orașul Sao Paulo își celebrează unul dintre cetățenii săi de

onoare – pe marele arhitect brazilian Oscar Niemeyer, care a fost activ în meserie până la vârsta de 101 ani – cu un imens și foarte reușit graffiti executat de către artistul Eduardo Kobra. Desigur, acestea sunt doar câteva exemple pentru un posibil dialog între arte și nu înseamnă în niciun caz că poate constitui o rețetă sigură, valabilă, dacă graffiti-ul își alege ca subiect arhitectura sau cultura locului. Asta ar invalida categoric creația poate celui mai celebru reprezentant: Banksy, street artist-ul – încă teoretic – anonim, faimos pentru critica sa politică și socială globală.

În linia acestui duplex conceptual descris, exemplul personal favorit este constituit de către clădirea intitulată „Bonjour Tristesse”, precum celebra carte și ecranizare omonimă a romanului lui Françoise Sagan. Deși unele construcții au primit uneori în istorie porecle, este o situație încă și mai rară în care să primească o titlatură oficială provenind din partea publicului. Ce s-a petrecut de fapt? Un imobil de locuințe sociale destinat emigranților turci din Berlinul de Vest, ridicat în anul 1984 în zona Kreuzberg, operă a laureatului arhitect portughez Álvaro Siza Vieira, s-a trezit peste noapte graffiti-at în zona aticului cu acest mesaj: „Bonjour Tristesse”. Muralul nu prezintă virtuozitate grafică, este doar o scrijelitură în accepțiunea originară a termenului. Însă poziția acestuia lângă decupajul semicircular al aticului îi conferă detaliului luat în ansamblu oarecare calitate plastice, făcând o posibilă trimitere la ochiul înlăcrimat din grafica originală a

filmului, iar o parte din literele scrise răsfrânt aluzionând probabil scena cheie recurentă a oglindirii eroinei din film. Arhitectul a dorit inițial să înlăture *graffitti*-ul, însă ulterior a decis să îl lase, deoarece a realizat că vopsirea lui ar însemna practic renovarea întregii fațade. Și uite așa, textul a devenit parte a identității construcției, frontonul oficial cum ar veni, dând numele ansamblului cu care figurează astăzi în cărțile de istorie a arhitecturii, deși cel mai probabil reprezintă o critică a acestuia: o referire acidă la multitudinea de banale locuințe sociale ce au fost ridicate în Germania postbelică, foarte multe cu fațade formate doar din ferestre identice, fără vreun balcon măcar, asta din rațiuni pur economice. Îmi permit totuși să afirm că, deși acest bloc propune înspre stradă o astfel de anvelopantă perforată de ferestre egale, este o totuși o clădire specială, una chiar poetică așa spune, ce face trimiteri subtile la arhitectura expresionistă berlineză distrusă în mare parte de război și prezintă totuși o certă calitate a locuirii cuplată cu o oarecare varietate a interiorului. Problema este că imobilul a fost asaltat ulterior de alte *graffitti*-uri, cele mai multe plasate în zona accesibilă a parterului, însă unul recent și foarte vocal, tipat cu majuscule roșii uriașe sus lângă „Bonjour Tristesse”, ne amintește dacă cumva uitasem: „Bitte Leb!” (aprox. „Vă rog trăiți!”). Violența grafică a noului îndemn ilustrează ceea ce detestăm de cele mai multe ori cu privire la *graffitti*: vandalizarea unui imobil care în acest caz unic înseamnă deja valoare istorică conferită de „geneza” descrisă mai sus, nu doar arhitecturală pură. Și încă ceva foarte specific pentru lumea spectacolului de azi: cățărarea pe faima altuia, chiar dacă anonimă și în ciuda faptului că predecesorul a dovedit totuși ceva cultură și sensibilitate artistică.

În chip de concluzii pentru o polemică ce poate deveni extremă, tot într-o cheie personală, dacă trimiterea proprie la cultura *pop* a fost desemnată prin muzică, trebuie să mărturisesc că nu mă dau în vânt după *hip-hop* și nici după *punk*, cele două curente muzicale considerate ca fiind purtătoare ale *graffitti art* în America, respectiv Europa. Însă, fără îndoială că dacă acestea nu ar fi existat, cu siguranță că nu am fi putut vorbi astăzi despre chestiile ale speciale din punctul meu de vedere numite *trip hop* și *post-punk*. Prin urmare, ar trebui să acordăm *street art* șansa evoluției pe care a avut-o *jazz*-ul în istorie: de la o sonoritate marginală aparținând unui grup minoritar la expresia elitei muzicii culte și avangardei. Într-un registru propriu artelor plastice, o paralelă se poate trasa cu cubismul, o metodă grafică considerată inițial de asemenea drept o „mâzgăleală”, dar ale cărui influențe răzbat în mod clar în arta *graffitti*, laolaltă cu Op Art și o serie întregă de alte direcții mai mult sau mai puțin abstracte. În această direcție mediană, reconciliantă, așa translata însă în unele cazuri condiția graficianului *graffitti* către postura artistului clasic, căruia i se poate sugera o temă sau referință de către comunitatea comanditară, mai ales dacă vorbim de zonele istorice. Desigur, sunt conștient că asta ar anula parțial sau total din filozofia spontaneității caracteristice *street art* și totodată ar deschide eterna dezbatere cu privire la valoarea diferitelor părți ale orașului.

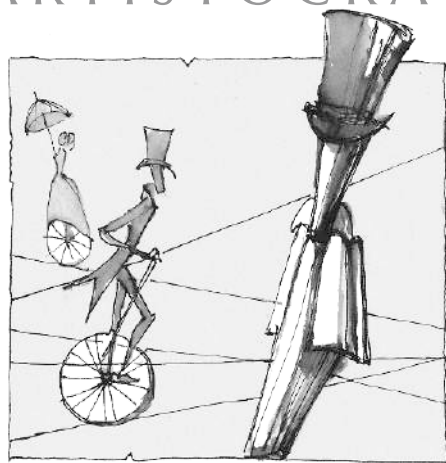
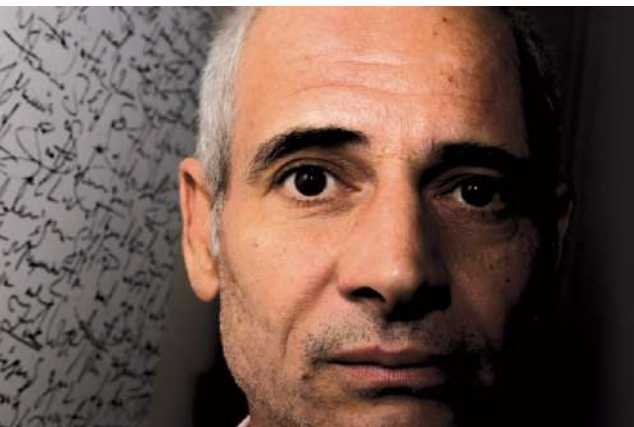
Ca o ultimă explicitare exemplificare locală a perspectivei personale: deși pot fi de acord cu *graffitti*-ul ce s-a lipit de peretele curb al parkingului de la Spitalul Județean Constanța, cred că vopsirea ulterioară a întregii clădiri este o exagerare, chiar dacă nu prezintă o valoare arhitecturală ridicată. Totuși, pe viitor parcă nu mi-aș dori o tratare asemănătoare a calcanului nordic din plan secund aparținând clădirii spitalului, una din mostrele brutaliste de excepție ale orașului. O cortină masivă de iederă plutitoare ar putea fi o soluție acoperitoare în caz că asta se dorește, deși, dacă stau să mă gândesc, poate ar putea și să scrie mic într-un colț la fel de bine: „FINE!”

Sursa imaginilor:

- 1 - Image generată folosind Vivago A.I., „Calcan din beton aparent cu iederă” - Ianuarie 15, 2025.
- 2,3 - *graffitti* pe clădiri brutaliste în Miami, Florida ©Maria Steliana Popa
- 4 - Georg Slickers „Berlin schlesische-str-7 bonjour-tristesse 20050224 p1010029”, <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/legalcode>
- 5 - *graffitti* pe peretele Liceului de Artă „Regina Maria” ©Pisica Pătrată
- 6 - *graffitti* pe peretele parkingului Spitalului Județean Constanța ©Adrian Grigorescu

ARTISTOCRAT

Adrian BODNARU

*

Aici, în blocuri, suntem din capul widia până-n tablou dependenți de social media, dar avem campioni — deci aerul piscului de podium îl știm — la aruncarea riscului și credem, pentru cer, că ploaia e forma supremă a dorinței lui de șaorma când judecăm apartamentele care sunt acuzate de înaltă vânzare, după modelul celor, cu fie mari, fie mici grade iarna, din Militari: le smulgem dacă totuși singure nu-și dau jos numerele la timp de pe uși, legându-le-apoi repede la ferestre cu gri reproduceri de picturi rupestre și le urcăm, la urmă, într-o tăcere de scară A duminica, pe partere, unde s-aștepte, ca făcându-și ocolurile

sufrageriilor, sub ele doar golurile — acelea din baruri, pe care noi, poate, c-abia le lăsăm să fie spânzurate.

*

Blocului nostru se vede vară-iarnă că-i ninge pe dinafară. Faptul serii în el e ca laptele, și nu gri, cum de fapt ne sunt faptele. Mesele pierd fesuri — și mănuși, clanțele și cheile în uși. Cămășile albe stau pe rupte umerase ca niște abrupte acoperișuri în două,-aproape, însă firește că zăpezi, ape — de-aceea, fiecare, pe rând, e,-mbrăcat, dintre noi, cel mai scund și din cer se topește ca ea, neaua,-nainte de a cădea.

*

Blocul meu de veci e bloc la ghiveci — numai uneori, cu pământ de flori cu soț, îngropându-l parcă,-i schimb pământul.

*

Noi, cei ce suntem, cu toții, de loc, de pe-această mare scară de bloc, dacă ne arde cămașa un semn știm că e din umeras de lemn, și de aceea ne călcăm cu fierul cu abur geamurile, vremea, cerul.

*

Blocul nostru e-n orice relație
ce scârțâie ușor, plin de grație —
în el cămășii, atunci când simte
pe-aproape seara, chiar înainte
de-a ieși să intre-n ce-ar fi fost,
altfel, la întoarcere, un rost
în parchet, i se face, sub duș,
umerașul de lemn rumeguș.

*

În blocul acesta schimbarea stilului
de viață se face la ziua copilului
și în singurele două feluri
posibile, chiar dacă avem patru niveluri:
plecăm de-acasă cei de la parter
pentru-a fi-n al nouălea, tot un cer,
etaj mai ușor, iar pentru că marele plus
al oricărui bloc e mersul în sus,
ne împărțim întreaga noastră
culoare preferată, albastră,
în baloane fie prea avide
de singurătate, fie foarte timide.

*

În blocul nostru seara nu se lasă
praful de pe becuri singur acasă —
aducem fluturii studenți din plina
lună la psiho aprinzând lumina.
În pereți nu e lăsat niciun cui
măcar fără tablou de capul lui —
rupem o pagină-două cu Elfii
din Ța dacă n-avem timp de selfie.
Nici aburii nu-i lăsăm, suferinzi
de sine, fără narcise-n oglinzi —
turnăm, ca-n zilele mamelor noastre,

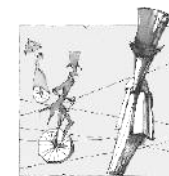
apă, oriunde-ar fi ele, în glastre,
iar stropii de ploaie uscați cu picuri
tinere-i lăsăm plângând peste plicuri,
fiindcă de aici, noaptea, ca soții,
plecăm cu ce-avem pe noi și cu toții.

*

Aici, unde se termină cerul,
la urma urmelor, cu parterul,
unde blocul, ca pe tot în viață,
cum se cade ninsoarea învață,
unde fulgii fără adăpost
ca ai străzii văzuți nu au fost,
unde priveliștea din balcon
e un mic suvenir de beton,
unde luceafărul de la șapte
dimineața-i, pentru noi, de noapte,
unde după canari mult mai bine
e că se intră pe uși în sine,
unde o săptămână în balta
albă sau verde spală pe alta,
unde griul ca zăpada-i propta
duminicii — pitica a opta,
unde treizeci e doar pentru cei
curajoși — pentru ceilalți, și trei,
anul nou e-ntoarcerea la mâine
cu două cornuri — încă nu pâine.

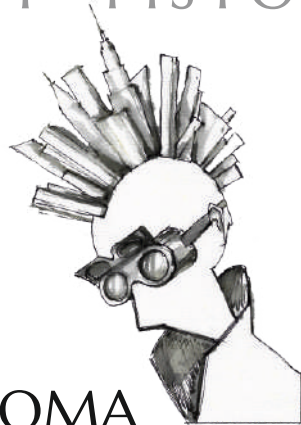
*

Mi-aș pune, draga mea, doar pentru întâlnirea noastră
tricoul de pe umerașul galben din fereastră.
Roata din față i-a fost astăzi soarele, iar cea
din spate-i va fi astă-seară luna — nu-i a șa?

Gabriela TOMA

albastrul inițial

sunt zile pline și lungi,
corpul tatălui meu se micșorează, mișcările lui sunt tot mai lente,
busola este îndreptată spre cel mai pașnic loc din lume,
pe care Hernán Cortés nu l-ar fi putut descoperi niciodată.

rochiile Fridei Kahlo atârnă pe frânghiile din visul meu recurent,
mâna ei stângă se îndreaptă spre paharul albastru,
cu dreapta își toarnă tequilla și simte că cineva o aruncă într-o apă densă,
ecoul ei se lipește de mine,
cineva mă roagă să-mi pun capul de capota mașinii,
să primesc viața cu aplauze ca la jocurile olimpice.

mama a luat nota 10 la naștere,
eu mă rog să supraviețuiesc acestei lumini portocalii, unei lumi lipsite de mâini,
să pot cerși viață.
doar că mâna mea e strânsă de furie, nu întinsă spre a cere ceva.
bunătatea iese din oameni
ca fulgii de găscă dintr-o pernă spartă și răscolită de un copil.
corpul tatălui, tot mai mic, este o virgulă în cearșafurile mari,
în camera imensă și albastră, noaptea se confundă cu ultima lui respirație,
fulgii se întorc în perna tare,
viața are un preț corect pentru a uita.

desprindere

pe drumul spre piramide,
e o potecă cu copaci foarte înalți.
deasupra, maimuțele sar dintr-o parte în alta,
îți slăbesc încordarea, certitudinile

cu care ai venit în lume, fașele iluziei
și ale morții.

semnul trecerii

oul se petrece pe tot corpul și apoi se citesc
bolile de iubit și desferecat.

oul trece peste burtă și de acolo se aud gălăgioase toate emoțiile deodată.
trece peste ochi și de acolo iese tânărul Polifem căutându-și o iubită oarbă.
trece peste brațe și de acolo apare Kafka zgâlțâindu-se de răs.
trece peste podul palmei și de acolo se arată podarul pe Pont des Arts, apoi pe Pont de
l'Archevêché legându-și lacătul pentru iubirea eternă.
trece peste nodurile degetelor și apar personajele cu amnezie.
trece peste unghii și acolo stă nimicul cu ochii pungă.
trece peste coloana vertebrală și de acolo se înalță o cruce de lemn cu acoperiș.
uite casa, iată oul pe care vindecătoarea îl desface în apa curată de izvor,
uite, aici bătrâna te așteaptă să o treci podul,
să îi dai de pomană, că e mâncătoare de timp și de păcatele tale,
iar tu trebuie să înveți din greșelile discipolilor,
treci tu peste corpul tău ca un animal foarte, foarte lacom,
precum pitonul ce înhață un crocodil, iar el iese pe furiș din pântecul lacom al șarpelui,
treci peste corpul tău, lasă-l în urmă să se prefacă, să se poată hrăni cu dumnezeu din
dumnezeirea lui.
treci peste pânzele albe,
treci odată!

căpățânași

singurătatea este mai convingătoare decât fericirea,
e țipătul copilului de pe stradă în urechea surdă a tatălui meu,
e lumea închipuită de el
care nu abdică în fața morților repetate.

eu sap gropi mici cu o mână pentru fluturi, cu alta pentru animalele de companie,
moartea sapă o groapă pentru mine cu două mâini.

ultima zi

am așezat totul cu mare grijă:
cărțile, hainele înflorate ale iluziei de a trăi
și prosoapele albe primite la înmormântarea rudelor,
am închis toate ferestrele,
și mi-am făcut valiza.

[în mii de feluri alunecam
mai aproape de limb, de așa-zisa libertate
de a dirija cu mâna stângă direcția memoriei.]

și pentru că nu mai era nimic de făcut prin casă,
ți-am rupt un pic cămașa și am cusut-o la loc
și mi-am pregătit valiza.

se face noapte,
ajungi acasă
îmi ascund valiza într-o altă valiză
pentru următoarea zi.

dimineața, oamenii vor să râdă

nu-i întrerupe,
mâna ta va ști să împingă pieptul morții,
să-mi facă loc pentru încă o zi
când vei deschide ușa după a doua bătaie de aripi a fluturelui,
arginții vor cădea pe pământ și se vor transforma în apă.
vom bea și vom dormi adânc
până ne vom vedea visele sfârtecând ziua și carnea.

doctorul va fi chemat și va zice:
strigă tare 33,
urechea se apropie de spatele tău
ascultă cum se desprind de tine amintirile, aerul și cum pătrunde iubirea.
(suntem întârziați la naștere și prea de timpuriu murim).

nu voi ajunge la tine
pentru că nu știu să râd dimineața.

nimeni nu ar vrea să mă vadă
sfârtecând eu, ștergând eu, cosând eu
carnea.
oamenii care vorbesc singuri în fața ecranelor stradale
crezând că vorbesc cu Dumnezeu
vor sta toți și toate în drum,

de 70 de ori câte 7 picături de apă am numărat sub streășina casei,
una mi-a picurat pe spate,
mi-a pătruns în suflet și n-a mai ieșit.

tristețea trăia în mine și am încercat să nu mai respir,
ea a învățat să respire pentru mine.

cameramanul filmează broasca țestoasă rostogolindu-se
în plin soare, în plină viață.

de unul singur

privesc lumea dintr-un demisol de casă veche:
trecătorii fac mișcări ireale, de plastilină,
reascult *Potato Head Blues*.
o mișcare lentă răscolește praful de pe noptiera albastră,
o presimțire luminoasă a morții.
talpa jos! privirea la cameră! aud din curtea vecină.
pisica așteaptă liniștită între ferestrele duble de la bucătărie
nașterea.

Inoxidabil. Realist. Terifiant.

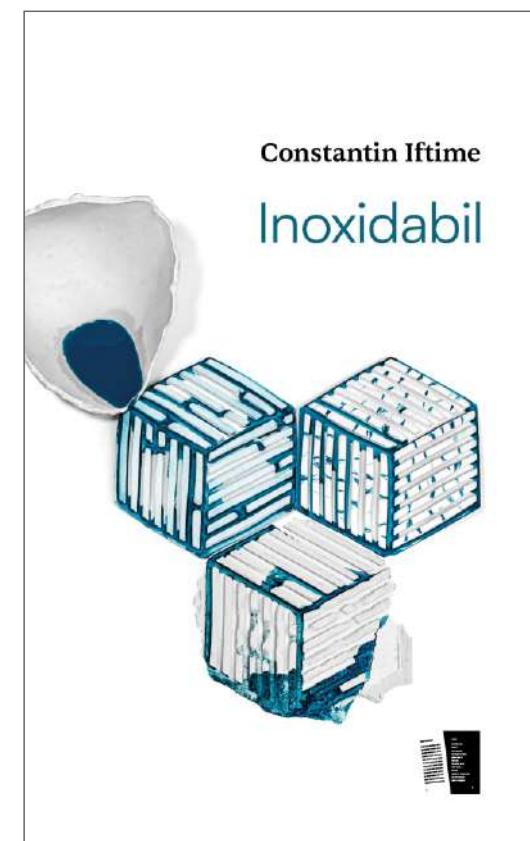
Poemul care ar putea face racordul dintre *Inoxidabil* (Casa de Editură Max Blecher, 2024) și cartea de acum 10 ani a lui Constantin Iftime, *Elefantul de câmpie*, este „*Spre lumea noastră nouă*”, care atunci se numea „*Există un drum al sclavilor infinitezimali încrustat în poezia actuală*”. Varianta de acum apare cu foarte puține modificări și poate fi socotită o artă poetică a autorului, un posibil credo al său, dacă nu ar mai fi și altele într-o carte care menține furorul imprecativ, ca și tonul decepționat, al poeziei sale la cotele unui posibil manifest politic. Numai că politicul, efasst la nivel enunțiativ, este configurat în poezia lui Iftime printr-un soi de exhortație a cuvintelor care fac din maniera sa o fluentă artă combinatorie în plină dictatură a textului panteist cu care poezia actuală se confruntă de la o vreme.

Ce vreau să spun cu asta? Tinerii poeți de azi mizează pe un soi de esperanto al dinților care mușcă din golul unei realități în care se simt captivi – persoane de unică folosință, capacități serializate, forme într-un cub rubik. E o lume de carne care iese din mașina socială de tocat și pe care ei o repudiază folosind violența acesteia, cu toată directetea de care sunt capabili, într-un limbaj care nu vede viitorul și a uitat trecutul. În 2014, Iftime văzuse toate acestea: „... Din interior vin cei învinși [...]// Au băut vapoare de pastile roz, albastre, mov/ ca să-și rămână fideli./ Singuri/ Își vând vorbele ciudate despre om și moarte la femei,/ soție sau copii./ Sunt paralizați de realitate/ Ca și poezia lor,/ Își trag sevele din lucruri de nimic/ Urmează conversațiile imagine al terapiei/ în limbajul zilei, fără tabuuri./ [...]// Acești poeți intră în lume nestingheriți,/ Cu cărțile în mâini, calmi,/ Nu-și dezvăluie încă nici compasiunea, nici furia./ Vor cu totul și cu totul o victorie clară,/ În exteriorul absolut al acestei lumi.”

Aș citi noul volum al lui Constantin Iftime în această cheie de lectură, deși nu vreau să pun un corset acestei cărți libere în „doctrina” ei naturală: dinspre interiorul de unde vine acel mare „asteroid” profețit în volumul din 2014 spre exteriorul cu care lucrează acum în *Inoxidabil*, într-o materialitate care nu exclude utopia, în dispersia unei lumi-neon, prolixă dar promițătoare tocmai pentru că totul decade și are șansa să fie refăcut: „... E unul,/ Ca o capodoperă, cu o mulțime de poeți mucaliți în jur,/ Burtoși. Au de mâncare. Sunt niște copii,/ Care merg cu

burta înainte, gata-gata să cadă./ Cineva îmi spunea că e Allen Ginsberg, uriaș,/ Cu rafinamentul lui queer,/ Cu pumnii strânși ca Lord Byron. Femei aristocrate, feministe,/ Sătule și grase. Fantome lacome, printre bătrânei, maturi, politicieni,/ Bufnițe vopsite./ Suntem prezenți toți./ La locul crimelor de azi./ Gropi împuțite de cancere benigne, pline de ace de seringă, de pastile,/ Un artropod necesar și ostil./ Șoapte printre copaci, fără frunze, ecologici. Mereu/ M-apropii de ei de parcă aș fi băut mult, de parcă/ Aș cânta cântecele cele mai deocheate. Și-i miros./ Viii mulți, uitați./ Trădați, care mint mult. Lor le aud imnul./ Vocea lor se suprapune peste un dezastru. Au spart tot,/ Neoane, ziduri. În jur,/ Cărămizi, nisip albicios, prundiș. Sunt/ Elemente adorabile de construcție.// Hai, profesore,/ Să muncim și mai mult, să clădim.” (*Elemente adorabile de construcție*).

Imaginarul universalist al lui Iftime se plimba și în cartea din 2014 pe deasupra globului pământesc, cu raiduri asupra Americii, Rusiei sau UE (sunt menționați și chinezii), îngrijorat de faliile dintre lumi, acolo unde cade conștiința poetului, un soi de idiot al lui Dostoievski, prinț Mășkin care știe că trebuie să traverseze cercurile de foc dintre puteri pentru a sluji frumusețea și demonii ei. Tot din Dostoievki ne vine un al doilea poem reluat în *Inoxidabil*, „*Este timpul ca negustorul dolofan Svidrigailov, ca un chit rece, să vină iar în lume*”, chiar ca poem

care închide cartea de acum. În noua sa carte, Iftime reia preocuparea pentru nume canonice de scriitori cărora le ridică monumente în minte și suflet (celui deja numit, i se alăturau acum 10 ani Whitman, Maiakovski, Hart Crane, Tolstoi, Pynchon, Kafka, Dante, chiar Sartre). Revine *nostalgia* după Moscova, Petersburg, ca și după corifeii modernității lirice americane, reapar sau apar Kafka, Joyce, Proust, Faulkner, Bukowski, Auden în versuri de atașament față de Cauza mai înaltă a unei „ordini încete” a lumii, alta decât cea bazată pe forța centrelor de putere: „Când suntem melancolici și destul de puri,/ Din nou la Moscova./ La Dostoievski, la Cehov, la Tolstoi./ Sunt câte 80.000 de ruși profunzi în fiecare loc din Europa,/ Chiar acum./ Vecini cu cei aflați în chinuri groaznice./ Dacă iubești sau nu,/ Rămâi al lor./ Sunt pregătiți./ Ne duc și ei la tigri, la șerpi și la păuni,/ Ne-ndrumă palizi și atenți spre moarte.” (*Ne îndrumă palizi și atenți spre moarte*). Acest angelism al viziunii poetului contrastează puternic cu atrocitatea iminenței morții pe care spiritul slav o cultivă cu o fervoare care își poate pregăti autodistrugerea-caviar. Nu mor rușii azi pe capete într-un război în care își măcelăresc frații? De ce ar fi scriitorii unui imperiu, însă, mai realizați decât ai tăi, cei din tribul din care faci parte? Pentru că, ne asigură Iftime, „Țara/ E prea mică, banii reci, pierduți,/ O sărbătoare a politicii./ Maturii răi./ Mai bine mi-ar tăia capul.” (*Acest rest de celule din mintea tuturor*) – pe când acea ordine înceată asigură o viață autentică celor „întârziați și geniali”: „Cunosc o ordine înceată a lumii,/ Singură,/ Victorioasă,/ Inaccessibilă,/ Eliot, Pound, cummings, Williams, Auden./ Instrumentele mele de lucru (*preluare borgesiană*, n.m.) sunt aici,/ Lângă voi, cu limba asta împărțită-n trei,/ În patru. Limba română,/ Unde se află ea, la rădăcina lumii, în aceste ziare de kkt./ Auden, totuși,/ Cu alura lui de oțel, calm,/ O boală a celor întârziați și geniali,/ E un produs mai lent. Potrivit pentru noi./ Dar/ Am vorbit prea mult despre asta./ De acord,/ „Poeti înnașcuți, ca Dylan Thomas, sau Rimbaud,/ Nu mai sunt.”

Poezia fixează timpul, nu doar pe retina umană, ci pe mâna care scrie „va urma ceva important între mine și restul lumii” – și poate că are dreptate un fizician precum Julian Barbour când afirmă că nu există un râu invizibil al timpului. Dar există lucruri pe care le-am putea numi momente de timp sau „Acum”. Pe măsură ce trăim, parcă trecem printr-o succesiune de „Acum”-uri » – ca și când am fi vii și morți în același moment, într-un prezent etern. Pregătit să scrie („am în memorie toate numele”), Iftime crede în supra-realitatea *descrierii*, acolo unde cuvintele sunt mai puternice, deasupra „produselor de kkt ale istoriei noastre”. Nemulțumirea, revolta sunt la fel de vii ca în volumele anterioare, doar că acum ele nu ies în tiparele cunoscute, poezia nu mai aduce surprize majore, iar anvergura imprecăției are déjà un aer de *déjà vu*. Poemele care impresionează sunt, mai degrabă, cele „cuminți”, desprinse tocmai din acea realitatea denigrată, cum este această gravură aspră a unei vieți scaldate în negru și violență: „Vânzătorii de lemne din Botoșani lovesc caii peste bot,/ Peste ochii lucioși./ E un ecosistem umed,/ Moale, crâncen. Un tărâm unde crește iarba. Iarba/ Cu foșnet

intern. Cu vârful ei iritant./ Străinii/ Se țin de noi. Fac poze./ Seara,/ Adorm drăguți./ Sunt în pilote răcoroase ca la țară./ Visează o țară de la nord. Clară./ Cu sufletul uscat al frigului/ ce se transformă direct în aburi./ La nord,/ E președintele Suediei./ Sunt bani mulți. Totul merge uns. Pe zăpadă./ Ninge mult, paltoanele-s grele./ Acolo-i mai frumoasă tristețea lumii./ Am fost./ La prânz mâncam toți,/ Sub cerul negru.” (*Acolo-i mai frumoasă tristețea lumii*).

Sub acest cer întunecat ființează lumea lui Constantin Iftime, una a „amărăților” în așteptarea unei revolte, o lume a „trăitorilor”, deposedată de spiritualitate, într-o Casă a Poporului simbolizând patria atinsă de dezmaț și deriziune. Iftime ne deschide ochii asupra unei pajiști sociale filtrată bacovian în subtonuri de mică apocalipsă care prevestește „defrișarea” ce va urma. Noima poemelor sale rezidă în profetia unei noi lumi care nu promite însă nimic bun: „Gata să distrugem o istorie./ Vom ieși de aici printre dărâmături./ Suntem vitele aruncate ale unei mari literaturi./ Ce mai înseamnă universul profund./ Citindu-l pe Dante?/ Până acum sfârșitul a fost cel mai sigur moment,/ Pentru că iubești cu patimă,/ Și nu spui nimic,/ Pentru că mergi încet,/ Cu degetul la nas,/ Sau la frunte,/ Și-ncremenești.” (*E un război undeva lângă noi*). Așa pricepem rostul poemului reluat din cartea din 2014 despre care am vorbit la începutul acestei cronici („Adevărul, necunoscut de nimeni, dinăuntru, nesigur./ Plăcut,/ Se întoarce. Ne va pregăti pieirea la toți?”), o declarație de atașament, nu de renunțare, în fața a ceea ce se prefigurează a fi un interregnum în suita de *Acum*-uri care fac istoria timpului fără început și fără sfârșit, un eon circular unde poezii își au rostul lor iar poezia socială visată de Iftime poate deveni un nou canon: „Asta-i poezia socială. Poezia celor care put. Îmi plac./ Rămân un pic cu ei și apoi plec. Atunci/ Sar în apărarea celorlalți. Sunt pretutindeni poezi./ Și e bine./ Păsări albe, păsări strâmbe, convingătoare, ale iubirii./ Încet-încet își fac un culcuș în inimă./ Tu/ Nu te da bătut./ Ca Esenin, ca Maiakovski, ca Lenin, triștii stângii, curvele lui Stalin./ Vei muri de alcool, de sifilis din nou, de la curvele americane, ale uitării./ Tu,/ Ca și noi, târfe ce posedăm cele mai frumoase argumente ale dragostei,/ Nu te da bătut./ Ca și cum ai fi președintele Americii înconjurat de un pătrat perfect, militar, sanitar,/ Înconjurat de soldați, de rachete nucleare./ Ăstia-s morți!/(...) Progresăm. Căutăm/ Cremele ce leagă morții de vii, de cei de azi./ Îi urăsc de moarte pe cei care nu înțeleg cât de puțin ce vreau să spun aici. (*E clar că nu am de gând să renunț*).

Felul în care acest poet privește crepusculul lumii noastre sau poate abandonul în care ne complacem îl desemnează ca fiind un masiv poet realist scuturat de frisoanele unui imaginar terifiant.

Eduard ANDREI

**Banchetul picturii pure:
retrospectiva Gheorghe I. Anghel**

Afișul expoziției retrospective
Gheorghe I. Anghel,
Muzeul de Artă Constanța

Programul expozițional 2025 al **Muzeului de Artă Constanța** a debutat în forță cu expoziția pictorului **Gheorghe I. Anghel** (1938–2024), prima retrospectivă postumă a artistului. Deschisă în perioada 15 ianuarie–2 martie, în cele patru săli de la parter, expoziția a fost vernisată în data de 5 februarie, în prezența unui public numeros și a unor distinși vorbitori.

În cuvântul de deschidere, **Lelia Rus-Pîrvan**, directoarea muzeului, a amintit că reputatul artist, timp îndelungat profesor la catedra de pictură a Universității Naționale de Arte din București (UNArte), a fost, începând cu anul 2000, și unul dintre primii dascăli de specialitate la Facultatea de Arte – recent înființată pe atunci – a Universității „Ovidius” din Constanța. **Petru Lucaci**, președintele Uniunii Artiștilor Plastici din România, a calificat expoziția drept „mega-eveniment” și a evocat momentul când și-a început cariera didactică la București, ca asistent la catedra de pictură condusă la acea vreme de Gheorghe I. Anghel, cu care mai târziu a fost coleg și în Grupul „8 Art +”. Apreciatul critic de artă **Cristian-Robert Velescu** a creionat profilul pictorului-rafinat intelectual, cu bogate lecturi și a cărui creație stă sub semnul spuselor lui Leonardo da Vinci: *la pittura è una cosa mentale*. Plasând arta lui Anghel în categoria *Clasicului*, atât prin tematică – întoarcerea la perioadele clasică și elenistică din arta Greciei antice –, dar și în înțelesul de principiu al armoniei și echilibrului, Velescu a propus un exercițiu de

Imagine de la vernisajul expoziției retrospective
Gheorghe I. Anghel, Muzeul de Artă Constanța:
(de la stânga la dreapta)
președintele UAPR Petru Lucaci,
directoarea muzeului Lelia Rus-Pîrvan,
criticul Cristian-Robert Velescu
și Ion Anghel, fiul artistului.
Foto: Eduard Andrei

imaginație, în care ar fi curatorul unei expoziții ipotetice a artistului. Ar vedea atunci picturile lui Anghel așezate alături de câteva ale lui Pallady, în special de *Toujours du Baudelaire*, ca reper. În ce privește locul ideal al expoziției, ar opta pentru Muzeul Termelor din Roma, dar, dacă nu ar fi posibil, și Constanța i s-ar părea un spațiu adecvat, cu condiția să combine Muzeul de Artă și cel de Istorie și Arheologie, pentru ca picturile lui Anghel să intre în rezonanță cu vestigiile antichității. Aș adăuga că o scenografie perfectă pentru o astfel de expoziție ar fi, tot în perimetrul dobrogean, ruinele anticei cetăți Histria. În acest decor, ar putea avea loc simultan un *performance* conceput de soția artistului, prof. univ. dr. Unda Popp, coordonatoarea departamentului modă de la UNArte, care să-și costumeze studenții *à la grecque*. Continuând incursiunea în opera artistului, Velescu a decelat patru straturi intercomunicante: stratul cel mai adânc, depozitar al inteligenței creatoare a artistului (de altfel, conceptul de inteligență vizuală îl preocupa constant pe Anghel); cel al senzualității cultivate; cel în care s-au acumulat trăirile profunde (năzuințe, repulsii, spaime, dar și fericire, extaz); în fine, stratul livresc, cu informația culturală cea mai generoasă, situat la suprafață, ca un „verniz al tabloului”, cel mai aproape de ochiul privitorului. O vizită în atelierul artistului din strada Pangrati a fost prilejul cu care criticul și-a descoperit afinități literare cu eruditul pictor, de pildă preferința pentru doi poeți greci majori ai secolului XX, Konstantinos Kavafis și Giorgos Seferis. La final a luat cuvântul fiul artistului, **Ion Anghel**, el însuși pictor și profesor la UNArte. Îmbrăcat special cu hainele de atelier ale tatălui său, acesta a mărturisit că a avut ocazia să afle multe aspecte, adesea minunate, din laboratorul de creație al lui Gheorghe I. Anghel, dar că – pentru moment – consideră că trebuie să rămână secrete, spre a stârni în continuare curiozitatea. A dezvăluit totuși că cea mai mare neliniște a tatălui său era de a decide când să aplice ultima tușă într-un tablou, invocând procesul revenirilor multiple: „dacă ar exista posibilitatea studierii celor peste 40

Gheorghe I. Anghel, Întoarcerea lui Odyseu (2011), tehnică mixtă pe pânză, 81 x 242 cm).

Foto: Eduard Andrei

Gheorghe I. Anghel, lucrări din seria Amazoanele (2014, tehnică mixtă pe pânză, 63 x 83 cm fiecare).

Foto: Eduard Andrei

de picturi din expoziție cu aparatura folosită în zona restaurării [radiografiere cu raze X], atunci am vedea, de fapt, peste 400 de lucrări”. În ciuda acestor elaborate stratificări, a lucrului în etape temporale diferite, picturile lui Anghel mi-au dat întotdeauna impresia unei extraordinare spontaneități, de parcă ar fi fost executate *alla prima*. Fiul artistului a prezentat publicului și o bucată de hârtie găsită într-o mapă a tatălui său, pe care acesta își notase gândurile cu penița, cândva în 2003: „Privesc cu împăcare la timpul care va urma și cu revoltă la trecut, când risipeam zilele cu tot felul de ușurății. (...) Acum de-abia înțeleg cât de mult i-am iubit pe cei ce m-au urât și cât de puțin i-am iubit pe cei ce mă iubeau.” Fragmentul cu prețioasele însemnări olografe, având valoare aproape testamentară, a fost oferit directoarei muzeului, cu sugestia de a-l include în expoziție până la finisaj.

Probabil dintr-o anumită pudibonderie, vorbitorii au evitat să menționeze explicit puternica încărcătură erotică – scenele de amor și banchet antic – care traversează întreaga creație a artistului, combinând „mitologiile personale”, proiecțiile fantastice și spiritul ludic. Seriile *Amazoane*, *Banchete* (cu trimitere la *Banchetul* lui Platon), *În vizită la curtezane*, *Fetele din orașul meu* amintesc de misterele dionysiace, bacchanale sau orgiile din antichitatea greco-romană. Rafinamentul plastic anihilează însă orice posibilă alunecare spre vulgar. Aceste lucrări se înscriu în principiul filosofiei antice grecești *kalokagathia*, prin care, în căutarea perfecțiunii, eticul era echivalat cu esteticul, virtuțile morale se îngemănau cu calitățile frumuseții fizice. În opera lui Anghel, el însuși provenind dintr-o familie cu vechi rădăcini în Grecia, apollinicul și dionysiacul – cei doi poli estetici între care pendula arta antică greacă – își dispută permanent supremația. În alte lucrări trimiterele la figurativ sunt sublimate în abstract: *Kalipso*, *Eclipsa*,

Erupția. Picturile lui Anghel – executate fie câte una, fie ca diptic, triptic sau poliptic, uneori cu compoziții casetate – sunt guvernate de legile picturalității pure: rafinament cromatic, echilibru clasic, suprapuneri și reveniri care dau impresia de palimpsest, transparențe fluide și împăstări carnale ale materiei, tentă plată și tentă vibrată, elemente volumate prin lumini și umbre juxtapuse desenului de linie. Scrisul – adesea incizat în pasta de culoare și mimând pe alocuri alfabetul grec, fie cu rol descriptiv (indicând nume de personaje sau titlul lucrării), fie doar ca semn plastic – joacă un rol important în economia imaginii, reflectând și aplecarea artistului către literatură, ca cititor avid, dar și ca autor al unor volume de poezie sau proză, unele cu tentă memorialistică: *Vara cu serile lungi* (2006), *Cuvintele din spatele imaginilor* (2008), *Scrisoare pentru Semira* (2014). Dorința de a ieși din spațiul bidimensional al pânzei l-a condus la colaj, prin obiecte ceramice în relief expuse pe panou (*Filopatul, Adam și Eva, Kiron, Europe, După-amiaza unui faun*), ajungând până la obiecte sculpturale perfect tridimensionale: seria de *Capcane pentru muze*, în care figurine ceramice reprezentând păsări, siluete feminine sau personaje hibride (cap de femeie și corp de pasăre) se află încarcerate într-un fel de cuști-colivii metalice, invitând parcă privitorul să le elibereze.

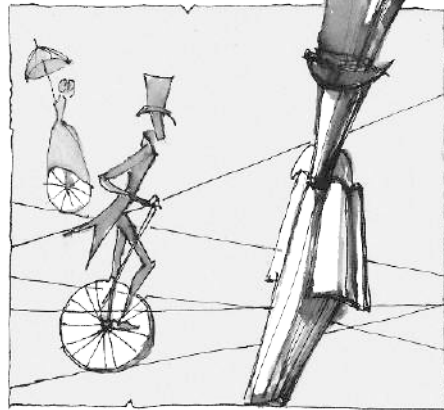
Gheorghe I. Anghel, *Aventurile lui Odyseu (I și II)*
(2018, tehnică mixtă pe pânză, 101 x 101 cm fiecare).
Foto: Eduard Andrei

Gheorghe I. Anghel, lucrări din seria *Capcane pentru muze*
(obiecte-asmblaj, tehnică mixtă, dimensiuni variabile).
Foto (colaj): Eduard Andrei

Există în opera artistului o arheologie a memoriei, care explorează miturile bazinului mediteranean, preponderent ale Greciei antice – lumea zeilor, a eroilor, dar și a muritorilor de rând –, în care instinctul de viață /iubirea și moartea, *Eros-ul* și *Thanatos-ul* (prezente și în teoriile lui Freud), sunt linii călăuzitoare. Artist complex, Anghel are capacitatea de a surprinde strălucirea decadentă a unei lumi care se stinge, la fel ca în *Amurgul zeilor* de Wagner. Nostalgia spațiului marin și a călătoriei pe apă care în vechime crease punți între civilizații se resimte în arta pictorului. În tinerețe, acesta a cochetat cu ideea de navigator și a trecut prin Școala militară de marină de la Galați, luând în paralel lecții de desen și pictură cu Lola Schmierer Roth, pentru a se dedica apoi unei cariere artistice. A absolvit, la clasa lui Ion Marșic și Catul Bogdan, Institutul de Arte Plastice „N. Grigorescu” (azi UNArte) din București, unde mai târziu va deveni chiar el profesor. Simptomatice pentru direcția tematicii marine sunt lucrările *Aventurile lui Odyseu*, *Întoarcerea lui Odyseu*, *Iubita mea Frine (Pracsitele)*, *Corabia cavalerilor*, *Banchetul lui Don Giovanni*. Prima retrospectivă postumă Gheorghe I. Anghel își găsește, așadar, cel mai potrivit loc la malul mării. La finalul expoziției, patrimoniul Muzeului de Artă Constanța se va îmbogăți cu lucrarea sa *În vizită la curtezane* (2010), donată de fiul artistului.

ARTISTOCRAT

Petru LIEȘU

Într-o dimineață foarte devreme

Mă aștept ca extratereștrii
să bată la ușa mea cu botul de fier al bocancilor,
să mă privească din spatele vizierii impenetrabile
a căștilor negre și strălucitoare
niște bile negre și strălucitoare
care se învârt în jurul axei lor,
după înțelesurile de dreapta sau de stânga
ale timpului prezent

Mă aștept ca pârgھیile lor cromate să-mi răsucescă brațele
și să mă târască pe scări,
la ora când mijeste lumina zilei
să mă azvârle
într-o mașină sofisticată de tocat oase
pe care e înscris numele sistemului protector
să-mi înfigă ace lungi de seringă în creier
pentru a scoate apoi de acolo esența naturii mele umane
clarificată

Mă aștept ca extratereștrii
ce-mi poartă gena să-mi dicteze notele informative
despre cum în intimitatea mea netrebnică
m-am folosit de instinctele primare,
mi-am folosit sexul
răscolind imaginația femeilor
împotriva corectitudinii politice de a fi imparțial
și a împărți mulțumire
fără bariere subiectiv conservatoare
după noii indici de sănătate morală să recunosc
că mi-am mângâiat câinele
fără aprobarea direcției de sănătate publică
și mi-am băut paharul cu apă
fără să plătesc impozitele și taxa pe valoare adăugată a ploii
ca un infractor notoriu
care fură din proprietatea sacră a corporației
norii de profit
că mi-am mângâiat câinele în orele săptămânii
fără să țin seama de ziua de odihnă
când sfinții cei aleși
prăvălesc peste mine clipele de fericire
de care n-am voie să mă feresc
fiindcă trăiesc în cea mai bună societate dintre toate timpurile
și fiindcă fereastra reflectă ura mea nepatriotică
față de arta de a ucide dușmanii din oficiu
și într-un mod cel puțin contrariant
ambiguitatea convingerilor mele politice
alunecă natura umană între Rousseau și Hobbes
într-un spațiu
de neliniște anarhică
unde totul e relativ, nu-i așa?

Și fiindcă am refuzat să mă înrolez
pentru a-mi da viața pentru teritoriile patriei
și a stropi cu sângele meu teritoriile patriei
fiindcă eu cred că sângele meu este sfânt și nu
trebuie risipit
atunci când fiii omului vor să-ți împartă cu porția
momentul trecător de glorie
dimineața foarte devreme când noaptea se îngână
cu brațele de oțel
ce mă vor arunca în eternele flăcări ale iadului
pentru că merit

Fiindcă am continuat să scriu confesiuni

deși am știut că aproape nimeni nu o să le citească
în contul faptului că astăzi aproape nimeni nu mai citește
și am scris poeme despre locul meu fără de loc
și despre destinul

controlorilor incontrolabili
și despre pofta lor nestăpânită de prezență
și despre cum le-am spus: o să vă dau o veste
și voi veți muri

Și pentru că în mintea mea se oglindesc scene dintr-un timp
pe care nu vreau să mi-l mai amintesc
și nici previziunile despre cum drapelul profitului –
mai mult și mai mult

va salva lumea

într-un viitor aseptice
la care încuviințez ca un bun cetățean
când conștiința mea va fi înnobilită
și voi înțelege binele care mi se face
și mi se va face

și după ce voi înțelege că
dimineața foarte devreme
privirile din spatele căștilor negre și strălucitoare
știu totul despre mintea mea definitiv rătăcită

și botul de fier al bocancilor
ce bat în secvențele succesive ale balastului meu cultural
vor pogori ordinea și disciplina
peste sufletul meu năucit de balast cultural

în răbufniri ale memoriei
file din cărți fragmente de muzică imagini
ce se ivesc aiurea și obsesiv
ca bunăoară

momentul când
eram eu și parcă nu eram eu la fereastra în care se derula
un vechi film a lui Jim Jarmusch
și unde se făcea că încercam să ghicesc
cum se continuă partea nevăzută a picioarelor
unei japoneze
care juca rolul principal
Abominabil!

M E L O

Karen Carpenter
- o toboșară
cunoscută mai mult
pentru vocea sa

Adrian MIHAI

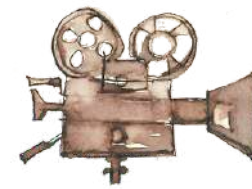
A doua jumătate a secolului al douăzecilea a fost ca o erupție în domeniul artei sonore. Descoperirile tehnologice duceau la apariția unor instrumente muzicale noi sau la remodelarea celor vechi. Tehnicile noi de compoziție ofereau perspective proaspete asupra muzicii. Dispozitivele de stocare și redare a sunetului din ce în ce mai performante deschideau drumul spre experiențe inedite ale publicului în privința audiției muzicale. Odată cu deceniul al cincilea vorbim despre muzici scrise de Stockhausen, Boulez, Ligeti, Xenakis printre alții, în muzica așa zisă clasică de secol XX, de muzici scrise și interpretate de The Beatles, Elvis Presley, Chuck Berry, The Rolling Stones, Jimi Hendrix, Pink Floyd în zonele rock&roll și rock sau de muzici aparținând unor artiști de jazz precum Miles Davis, Charlie Parker, Dizzy Gillespie, Ella Fitzgerald etc. Sigur că aceasta nu este o listă exhaustivă nici în privința genurilor sau subgenurilor și nici în legătură cu artiștii reprezentativi. Prin cele menționate mai sus ne dorim să creem o uvertură pentru ceea ce urmează.

Artista despre care vom vorbi se numește Karen Carpenter și s-a remarcat ca solistă și interpretă la tobe în grupul *The Carpenters* în care activa alături de fratele ei, Richard Carpenter. Educația muzicală a existat încă de la început în familia lor, iar odată cu mutarea într-una din suburbiile orașului Los Angeles, oportunitățile artistice au început să apară. După cum mărturisește chiar ea, Karen a început studiul tobelor la vârsta de cincisprezece ani în fanfara școlii sale pentru a scăpa de orele de geometrie. Unul dintre modelele sale de la începuturi a fost cel cu care va rivaliza mai târziu în muzica pop, Ringo Starr. În anul 1966 sub numele *The*

Richard Carpenter Trio au câștigat competiția Battle of the Bands organizată la Hollywood Bowl. Studiul a ajutat-o să progreseze foarte repede și să execute ritmuri complexe. În privința cântatului vocal, Wes Jacobs, colegul de trupă, afirmă că la început ea era ezitantă și că voia doar să cânte la tobe, dar treptat concentrarea pe actul artistic o ajuta să nu se gândească la triful de scenă. După o experiență nereușită cu grupul *Spectrum*, cei doi frați vor forma duo-ul *The Carpenters*. Primul lor contract cu o casă de discuri a apărut într-o perioadă în care străluciau artiști precum Led Zeppelin sau The Rolling Stones iar lumea considera direcția lor muzicală ușor desuetă. Cel dintâi album al lor s-a intitulat *Ticket to Ride* iar Karen, pe lângă interpretarea vocală și la tobe, a cântat și la chitară bas. Albumul omonim primului mare succes muzical *Close to you*, din anul 1970, a adus-o pe Karen Carpenter în fața publicului, în postura de solist vocal.

În familia Carpenter, Richard a fost fratele mai mare care a fost încurajat de către familie să studieze muzica iar mai târziu această situație i-a dat încrederea de a deveni liderul grupului. Karen a nu avea nici o problemă în a fi doar sora acestuia și fata care cântă la tobe. Numai că vocea sa și căldura pe care o emana în momentul când era în față, o transformau într-un superstar. La toate acestea se adăuga și problema staturii sale iar a cânta din spatele setului de tobe nu era cea mai inspirată imagine pentru solista unei trupe care tocmai câștigase premiul

PELICULE

Irina-Roxana GEORGESCU

Drepturi și libertăți

Grammy în 1971 pentru cea mai bună interpretare pop al unui grup. Acest premiu era câștigat în fața unor contracandidați precum The Beatles (cu piesa *Let it be*), Jackson 5 (cu piesa *ABC*) sau Simon & Garfunkel (*Bridge over troubled water*). Dar timiditatea și nesiguranța ieșeau permanent la suprafață, de pildă când John Lennon a întâlnit-o într-un restaurant și i-a spus că are o voce minunată. Constantele acestea erau temperate numai prin faptul că fratele mai mare se afla în prezența sa. În ciuda întinderii vocale remarcabile de aproximativ trei octave, cele mai memorabile cântece ale trupei au scos în evidență doar zona gravă și delicată a vocii sale.

Succesul, care ducea la neglijarea vieții personale și problemele cu alimentația și-au pus amprenta asupra sănătății sale. Situația s-a agravat în perioada în care, profitând de un hiatus al trupei, Karen Carpenter a înregistrat la începutul anilor 1980 un album ca solistă. Pe acest album ea a abordat muzici ritmate, specifice mai degrabă zonei disco. Albumul nu a ieșit pe piață decât șaisprezece ani mai târziu. De asemenea, o căsnicie nereușită reprezenta elementul care lipsea dintr-o furtună perfectă. S-a stins din viață în 1983 la doar 32 de ani.

Parafrazând titlul unui documentar apărut recent despre Phil Collins, Karen Carpenter se considera mai întâi toboșară și apoi solistă. Recunoașterea pentru calitățile sale muzicale sunt menționate și astăzi în publicații de specialitate și de oameni din branșă. Deși apogeul carierei sale a fost într-o perioadă în care tobele erau asociate mai ales cu interpreți bărbați, Karen Carpenter a fost foarte apreciată pentru meșteșugul său. Buddy Rich, unul dintre simbolurile percuției jazz din toate timpurile, o menționa printre favoritele sale. Într-o epocă în care tehnologia nu era atât de avansată, simțul ritmic al său era fantastic, putând înregistra duble cu o precizie exemplară a tempo-ului. O mostră de virtuozitate o putem găsi căutând pe YouTube „The Karen Carpenter drum workshop” în care cântă la o varietate de instrumente de percuție distribuite pe toată scena și purtând astfel un dialog muzical cu toată orchestra. Poate o altă fațetă a influenței timpurii a lui Ringo Starr a reprezentat și interpretarea vocală. În anul 1999 postul TV de muzică VH1 a plasat-o pe locul 29 într-un clasament al celor mai bune voci feminine din istoria rock&roll. În anul 2010 s-a clasat pe locul 94 în clasamentul celor mai buni o sută soliști din toate timpurile. În privința colaborării cu fratele său putem afirma că sonoritatea muzicii lor este precursora a fenomenului ABBA. Liniile melodice foarte sincere, când nostalgice sau vioaie, aranjamentele vocale simbiotice dintre cei doi prefațează într-o anumită măsură ceea ce mai târziu va aduce supergrupul suedez. De asemenea, considerăm că acest duo a contribuit la popularizarea grupurilor mixte cum ar fi Roxette, Al Bano și Romina Power sau The White Stripes.

Baby Reindeer (2024), o asociere inedită de comedie neagră și thriller, este regizat de Weronika Tofiliska și Josephine Bornebusch, fiind adaptat după autobiograficul *one-man show* ce i-a adus notorietatea lui Richard Gadd, alături de care evoluează Jessica Gunning, Nava Mau și Tom Goodman-Hill. Mini-seria Netflix a fost nominalizată de 11 ori la Primetime Emmy Awards. Acțiunea, marcată de abuzuri fizice și emoționale, se construiește în jurul lui Donny Dunn (Richard Gadd), un tânăr scoțian dornic să își urmeze visul de actor. Ghinionul său este că o întâlnește pe Martha Scott (Jessica Gunning), care, intrând într-o după-amiază în barul în care lucrează Donny, nu are bani de cafea, iar tânărului i se face milă de ea. Din acest moment, Martha începe să îl hărțuiască sistematic. Timp de trei ani, îi trimite lui Donny peste 40000 de mesaje, în care îl numește „baby reindeer”. Paroxismul acestei relații absurde este atins în momentul în care, refuzând să îi răspundă în orice fel Marthei, Donny fuge la părinți, care devin martori ai aberației erotice în care fiul lor este prins ca într-o cursă de șoareci.

Deși pretinde că este avocată și că are în agenda telefonului numere de telefon ale unor personalități politice ale momentului, Martha este lefteră mereu, nu își permite niciodată cafea sau ceai. Râsul colorat, prezența cotidiană la bar, discuțiile autocompătimitoare ritmate de accesele de megalomanie definesc profilul Marthei. Actrița de origine britanică Jessica Gunning a mai jucat în *What Remains* (2013), *Back* (2017), *Pride* (2014). Se distinge în *Baby Reindeer* prin naturalitatea interpretării, prin multiplele ipostaze ce reliefează relația toxică, distructivă, ce se dezvoltă inerent de la o zi la alta. Brutalitatea relatării, felul în care Donny imersează în trecutul recent, pentru a-și analiza alegerile, nesiguranța, greutatea de a se atașa de cineva, dar și franchețea discursului fac din *Baby Reindeer* o analiză lucidă a unor evenimente dure, puse pe seama abuzului emoțional și sexual. La final, Martha mărturisește că porecla pe care i-a dat-o lui Donny provenea de la o jucărie din copilăria sa, un pui de ren în care părea că se reflectă și inocența tânărului.

Actorul scoțian Richard Gadd, cunoscut pentru *Against the Law* (2017), *Wedding Season* (2022), își interpretează propriul rol în *Baby Reindeer* (2024). Ca o altă particularitate, scenariul este scris chiar de Richard Gadd, tot el interpretându-și rolul, exersat mai întâi ca un număr de *stand-up comedy*, care i-a adus, în timp, notorietatea.

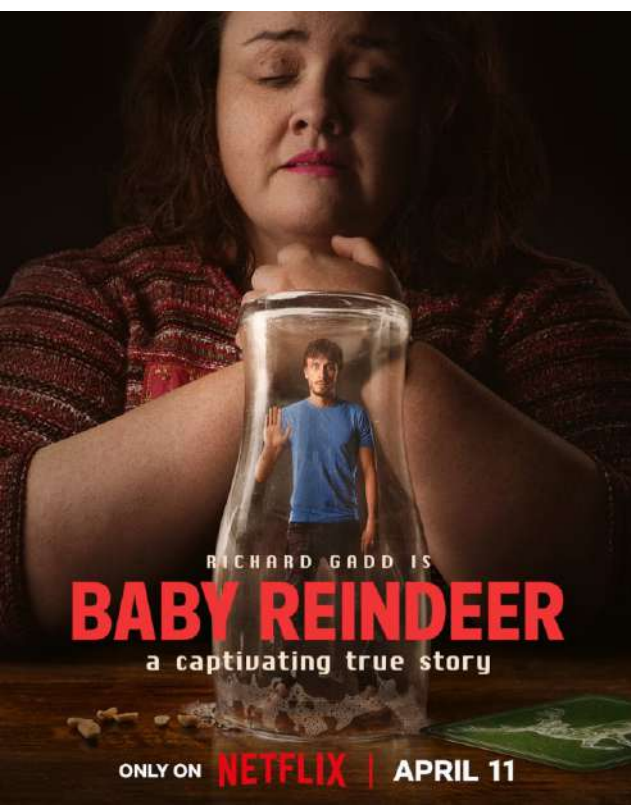
Actrița de origine mexicană Nava Mau a manifestat un interes aparte pentru

organizațiile care luptă împotriva marginalizării și a violenței de orice tip. Este cunoscută nu doar pentru scenariul, ci și pentru regia scurtmetrajului *Waking Hour*, în care o interpretează pe Sofia, o tânără femeie *transgender* care se îndrăgostește de Isaac, un tip conservator, la o petrecere. În *Baby Reindeer*, Nava Mau o interpretează pe Teri, care devine treptat un sprijin pentru Donny Don, încercând să-l prevină și să-l protejeze de agresarea continuă practică de Martha. *Baby Reindeer* este un „roller-coaster” de elemente cu totul scăpate de sub control. Vulnerabilitatea fiecărui personaj, povara rușinii, pusă în relație cu tăcerea anihilantă, distructivă și cu trauma întreținută de neputința de a vorbi deschis despre suferință sunt catalizate de variabila iertării – cum anume să te ierți pe sine, cum anume să-i ierți pe ceilalți?

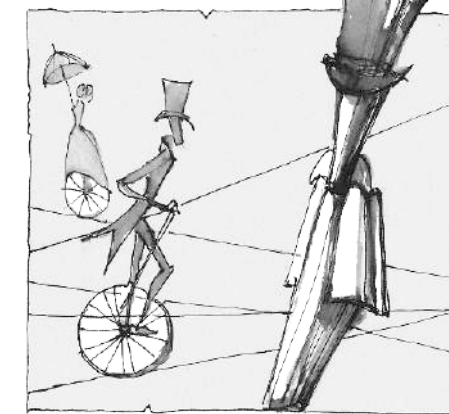
Tom Goodman-Hill (interpretându-l pe Darrien, mentorul lui Donny Don) apare doar în două episoade ale seriei Netflix, dar cu un impact major asupra evoluției protagonistului, care explică felul în care Donny se raportează la Martha și la hărțuirea ei constantă. Ca un flashback, cel de-al patrulea episod surprinde întâlnirea dintre Donny și Darrien, un om de televiziune de succes, care afirmă că îl va lua sub aripa sa pentru a-l îndruma, numai că îl droghează și îl abuzează sexual în repetate rânduri. Fiecare personaj are calități și defecte, afirmă, într-un interviu, actorul de origine britanică Tom Goodman-Hill, considerând că, deși e dificil să găsești nuanțe luminoase în comportamentul lui Darrien, este mai degrabă un infractor fără să fie considerat așa de la început („If he appeared to be a villain, he never would've gotten away with what he was doing”).

Cel de-al șaselea episod este dedicat memoriei lui Llewellyn Harrison, unul dintre membrii echipei regizorale, cunoscut pentru abilitățile sale tehnice și pentru măiestria utilizării camerei de filmat.

Weronika Tofilaska a regizat, pe lângă *Baby Reindeer*, și scurtmetrajele *The Patient* (2014) și *Love Life* (2016). *Baby Reindeer* (2024) are ceva din *Trainspotting*, filmul din 1996 al lui Danny Boyle, prin referințele culturale, prin lumea pe care o surprinde parțial, prin derapajele sociale, dar și prin puterea de seducție a unor personaje complexe, chiar dacă tarate, restituindu-se, cu detașare și limpezime, o poveste cathartică, a cărei putere stă tocmai în banalitatea răului.

ARTISTOCRAT

Rita CHIRIAN

Trei

(fragment)

Pe strada Luna, căminele de nefamiliști au disperarea brațelor unor înecați, da, chiar așa, își aminti Natalia, ca atunci, în vara cu furtuni, când băiatul ăla, cum îl chema, Victor, Victor să-l fi chemat?, a mai apucat să ridice o dată brațul, poate de două ori, către malul pe care erau ei, patru-cinci copii, și de unde ei nu puteau face nimic, un semn cenușiu înainte să-l înghită o apă cenușie. Nu-și amintește numele lui, dar și-aduce aminte unghiul perfect al brațului. Nu i-au găsit trupul niciodată. Dar, îi trecu prin minte Nataliei, copiilor morți nu trebuie să li se găsească niciodată corpul.

Femeia și copilul înaintază pe strada mărginașă, la capătul căreia se văd, din când în când, autobuze și tramvaie care duruie goale, ácele negre ale unor oameni, diagonale metalice cu cioc sidefiu. Încă un timp, privirea desenează zigzaguri, apoi se așază cu mulțumire pe tabla ciuruită a intrării unuia dintre blocuri. Pasul devine deodată apăsător, mâna copilului este apucată aproape dureros, nutrița i se trage într-o parte ca o pată lichidă, se așază apoi în același contur inexpressiv. Ușa stă întredeschisă, între prag și foaia de tablă îngheață broasca buboșată a unui bolovan, corpul femeii se strecoară întors pe o parte. Aerul e spart, ca un catarg de jucărie, de sulul înfășat care scâncește. O izbește un miros de apă stătută, de animale cenușii și aspre la atingere, și damf de mâncare săracă. Ochii abia dacă se obișnuiesc cu întunericul, tălpile lipăie pe cimentul din holul de la intrare, ocolesc din instinct câteva flegme lângă chibrituri arse și mucuri de Carpați. Femeia numără apoi etajele, din loc în loc, balustrada de plastic este crăpată și lasă în

palme un metal rece și aspru. În beznă, cei care urcă urmează harta unor anume unghiuri de lumină, stângace și incomplete, care pot să închipuie ușa câte unui apartament sau a uscătoriei sau a unei debarale improvizate, în dreptul cărora trebuie să faci stânga și iar stânga. La etajul al patrulea, copilul respiră greu, își trece degetele peste zid, îl simte umed ca în locul din care a plecat, de puțină vreme, un bolnav. Dacă nu a greșit numărătoarea, dacă flerul de vietate subterană n-o înșală, trebuie să fi ajuns numai bine. Femeia pipăie peretele din dreapta unei uși, în căutarea soneriei, găsește un tub de plastic larg, cu încălceală de fire electrice, iar degetele se retrag ca presimțind o furnicătură. Strânse în pumn, înregistrează pelicula de transpirație din podul palmei, articulația degetului mijlociu încearcă ritmic, deși slab cartonul ușii din spatele căreia se aud hârâit știrile orei.

Vin până aproape pași de om gras, trași cu lustru și poticneală peste linoleum și țoluri. Un glas trece prin ușă, cine-i, ca o schijă de os peste emailuri, sunt eu, doamna Adriana, Natalia, am vorbit pentru la 10, yala se răsucesce de două ori, sec, bam-pac, poftim, poftim, mulțumesc, spune sărut mâna lui tanti Adriana, vai, aveți copil mic, cât are, merge pe patru luni de-acum, să vă trăiască. Gazda are mânecele suflecate, pe pielea de sub coate s-au uscat broboane de aluat pe care n-a văzut să le spele, poate chiar s-a luat apa înainte să-și curețe brațele. Peste capotul cu papagali și flori magnifice și-a petrecut la mijloc un fular lung, împletit, cu ochiuri fugite din loc în loc, verde-smarald. Sub faldurile pătate de înălbitor ale capotului de diftină se văd pantaloni groși, „pe picior” și ciorapi de lână răsfrânți cu grijă peste fluierile picioarelor. De sub broboada care strânge un cap prea mare, cu linii de amfibian, ies suvițe încărunțite murdar. Lațele se încăpățânează să adere la gâtul gros, pe care bănuiești sudori reînnoite. Nasul așezat prea jos în geometria feței coboară peste șanțul de deasupra buzei. Ce-oi căuta aici. Haideti în bucătărie, e mai cald, am vrut să coc o pâine, și taman acum mi s-o terminat butelia, ce mai potriveală, haideti, doarme mititelul, doarme, of, că de dimineață frământ și parcă nu mai am putere, doamnă, bătrânețea – și buzele dezvelesc un canin gălbui secerat lângă o lucrare dentară argintie, în unghi imprecis față de linia maxilarului.

Femeia își scoate cu greutate o gheată, fermoarul care urcă pe gleznă se întepenește de mai multe ori. Sugarul scâncește, speriat de mișcările bruște ale brațului care-l încolăcește nervos, unghiul ascuțit al cotului împunge peretele. Cealaltă gheată, cu fermoarul închis, destrămat în cusături, este trasă cu degete rășchirate și cade în sfârșit pe linoleum. Cu gură mută, întredeschisă de efort și de surescitare, femeia îndeamnă copilul să urmeze capotul rotund în bucătărie, apoi intră și ea. Dar nu vă mai descălțați, nu-i niciun deranj. Cilindrul sugarului stă acum pe două taburete puse unul lângă celălalt, susținut, în părțile imponderabile, de fermitatea strânsorii în feșe. Copilul mai mărișor trece cu privirea peste mușamaua desenată cu morcovi și cepe și ardei grași, peste lichidul gălbui de pe fundul unui castron, peste hârtia cu pete uleioase a unui calendar ortodox lipit în spatele mesei. Brațele femeii, brusc eliberate de greutate, inutile, caută acum umerii copilului și se așază ca niște păsări mari. Pofțiți, pofțiți, luați loc, palma care

iese din capot trece peste firimiturile de pe un taburet așezat acum lângă cele pe care mama a așezat bobul de orez uriaș, cu batista despăturită peste fețișoară, ca lumina și aburii să nu-i strice somnul, tu ce ești, fetiță sau băiat, hai aici, hai aici, la bunica, ia o caramică, ia, mamă, degetele scot din pliurile capotului și aduc aproape de ochii copilului paralelipipedul cerat, e fată, zi cum te cheamă, ei, nu zice, că-i rușinoasă, Alice o cheamă, ce frumos, bravo, să vă fac un nes, dar cu apă rece, că n-am butelie, sau o vișinată, până una-alta. Lângă masă, cu palmele pe genunchi, cu călcâiele lipite sub scaun, femeia își lasă de câteva ori bărbia în piept, fără un sunet, fetița rostogolește lung ambalajul caramelei printre morcovi și cepe. Bucătăria miroase a rânzezeală și a scrumieră înmuiată de condens, mușamaua e rece ca botul unui cal după ce a băut pe săturate, ceașca în care se leagănă spuma rară a nesului și păhăruțul cu alcool dulce amestecă și mai mult mirosurile, până la greață, ce caut eu aici. Imediat se face și treaba, numai să le pregătim, să spunem ce trebuie, ca Domnul să arate și să ne deie înțelepciune să citim, ai ținut post și te-ai rugat, postul și rugăciunea curăță și apără, știi bine, pregătesc acum. Capotul trece în hol, face să scârțâie o ușă și să se tragă un sertar. De sub batistă se aude un plescăit sacadat, sugarul visează râuri de lapte. Fetița rostogolește ambalajul printre morcovi și cepe și ardei grași. Femeia își simte călcâiele amorțite.

Țopăitul a înlocuit moliciunea gelatinoasă de mai devreme, capotul împinge în bucătărioară aerul rece din hol, palmele ținute orizontal la nivelul pieptului ascund un săculeț închis la gură cu șnur liliachiu, degetele lemnoase dau catifelei o culoare cadaverică, poate chiar asta ascund, o ureche degerată. O cârpă trece peste mușama și câteva firimituri sunt împinse peste margini, capotul și-a luat locul pe latura scurtă a mesei, iar carnea i se răsfrânge peste cusături și strânsori. În spate, geamul arată mâneci și craci de pantalon pe care vântul și gerul de peste noapte le-a prins într-un desen smucit. De sub nasul de furnicar șuieră consoane și răsufări adânci, Doamne, Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă, Tatăl nostru, sfințească-se Numele Tău, Împărate ceresc, Mângâietorul, Duhul, femeia pune peste piciorul drept un călcâi înghețat, gândește-te, mamă, acum, la gândul tău. Cărțile eliberate din săculeț încep să salte și să cadă ca-ntr-o tocătură de vinete, fă-ți cruce și gândește-te la gândul tău. Fetița răsucesce între degete ambalajul cerat și plimbă din obrazul drept în obrazul stâng și înapoi bomboana din care se scurge gustul dulceag. Așa, fă-ți cruce, și cărțile sar. Cum să gândești un singur gând, de n-ar fi așa de frig. Bomboana lovește măselele și trece dintr-o parte în cealaltă ca o șopârlă, cum este drumul bărbatului meu, batistuța scâncește. Taie. Câteva cărți de deasupra teancului întins peste masă trec dedesubt.

Jocul colorat al celor șapte cartoane cu colțuri tocite o face atentă pe fetiță, ia!, bețișorul ambalajului se oprește din rotit și cade la picioarele taburetului. Femeia își plimbă privirea de pe cărți pe chipul din fața ei, placid și mut, ar întreba, dar ea și-a gândit gândul, în minte crește o ceață, ca și cum ai scoate afară, într-o noapte de iarnă, o oală fierbinte. Dinspre taburetele cu bobul de orez vin acum scâncete prelungi, mama trebuie să ia sugarul și să-i înfunde gura cu sfârțul, sânul este o

hartă dureroasă de vinișoare albastrii, dinspre capot nu vine încă niciun cuvânt, deși ochii trec peste cărți, deși semicercul privirii înaintează încet, ca un tren negru și lung și amenințător care taie un munte. Văd un drum, cine-i plecat la drum, un bărbat la drum lung. Femeia înțelege cuvintele și se bucură că le înțelege, știe că trebuie să-și țină gura, da, e plecat, bărbatul meu e plecat, când știe prea multe, ghicitoarea începe să pună gânduri de om peste gândul lui Dumnezeu, bărbatul meu e plecat. Dar nu-i așa că nu-i plecat de mult, de o lună-două, și-i plecat departe, numai că nu-i unde gândești, fata mea, și nici el nu știe de ce e-acolo unde-a ajuns, e înconjurat de bărbați, poate-s bărbații cu care muncește, oameni mari, șefi și oameni cu școală, dar parcă nu-i vede, nu-i vede, că între el și ăia e o femeie, să fii matale, să nu fii, ce ochi ai matale, nu, că femeia asta-i cu ochi căprui, și parcă-i mai bătrâioară, așa, eu zic că nu se întoarce devreme, dar, ia spune, v-ați sfădit și-a plecat. Femeia începe să-și joace picioarele sub taburet, gingiile sugarului apucă și molfăie, doamna Adriana, e plecat la muncă, de două luni, după botez a aplecat, dar n-a trimis nici o vedere măcar, o singură dată a sunat, și-atunci pe fugă, și legătură proastă, ce faci, bine, lucrez la un turc, i-am spus rezistă, nu te-ntoarce, că n-ai la ce te-ntoarce, bani nu-s și copiii nu se cresc cu aer, le trebuie de-mbrăcat, de-ncălțat, stai acolo și vezi-ți de treabă, nici n-a întrebat de casă, de copii, de nimic. Tace, scaunul scârțâie, dansul ritmat al picioarelor se oprește, sugarul care se credea legănat aruncă sfârcul dintre gingii și începe să plângă. Fata mea, cărțile nu mint, omul tău nu-i unde zice că-i, ori poate mintea lui e-n altă parte, că uite cum apare și aici, și acolo, și de-o parte, și de alta, de-ntors, nu se-ntoarce mai-nainte de vară, nu-l văd să se-ntoarcă. Ia gândește-ți gândul, să le mai întind o dată, evantaiul de cartoane e strâns cu o mișcare sigură, cărțile sunt amestecate, un teanc de deasupra trece dedesubt, și alte șapte cărți trag potcoava peste morcovi și cepe și ardei grași. Asta ești tu, gândul tău, care te face să te frământă și să te vaiți, ăsta e el, și-apare, uite, tot departe și tot cu spatele la casă, nu mai i-acum cu bărbați, ci numai cu dama de ghindă, numai pentru ea are ochi, uite cum îl ține cu fața întoarsă la ea, ia, gustă din vișinată, se răsuflă și-i păcat de Dumnezeu. Și asta nu-i de azi, de ieri, e de mult timp, uite cum stă dama de ghindă peste casa ta, ca o drăcoaică stă, și lui parcă îi pare rău de copii, și se-ntoarce când se-ntoarce, dar iar îl îmbrobodește muierea, și iar l-aduce-napoi, nu știi oare tu de nicio femeie cu ochii căprui, nu bănuiești pe nimenea, cu obrazul mai negru, așa. Gura Nataliei e acum un castron rozaliu, pus să se scurgă pe linia bărbiei, nu știu, doamna Adriana, de unde să știu, și ochii ei sunt două cuiburi goale, fetița se răsucesce pe taburet, coboară și caută sub masă ambalajul rătăcit, și i-e milă de mamă, ar așeza un pupic în fiecare cuib gol, dar sunt prea multe mișcări de făcut, și unde sunt multe de făcut, vine și o greșală, și vine și țipătul, și vine și ghiontul, și vine și împunsătura, fetița se-așază la locul ei și întoarce mușamaua peste bețișorul ambalajului, îl ascunde și-l lasă apoi să se vadă și-l ascunde la loc. Bun-ar fi fost butelia-acum, să-ți fac o cafea, nu nes, cafea-cafea, în cafea se văd mai bine încâlcările astea, fata mea, și ce-i de făcut se vede mai bine, cum să-ntorci soarta de

partea matale, să-ți aduci bărbatul acasă, că pui degetul cu gândul limpede, și pe ceașcă-i o oglindă, și pe deget îi alta, și știi încotro s-apuci. Vișinata îi face obraji să ardă, păhăruțul e plin ochi iarăși, ia, puiul mamei, e dulce și te mai încălzești, doarme și copilul mai bine. Dacă știam, aduceam de-acasă un fierbător, cât mi-era, îl băgam în geantă și gata. Că bine zici, trebuie să am unul pe-aici, ori să bat la vecina, e femeie de treabă, numai să nu fie la fabrică. Unul după altul, sunt trase sertare, pungulițe și hârtii împăturite, cârpe de bucătărie, elastice și sfori, un trandafir de plastic, bucățele de celofan se văd numai o clipă și sunt împinse înapoi în fundul cutiei de lemn până când degetele apucă măciulia metalică în jurul căreia este înfășurat un cablu negru, se văd cicatrici adânci în cablu și, în tăietura lor, alte două fire, unul verde și altul roșu. Țevile răgâie întâi o apă gălbuie, capotul așteaptă răbdător să se umple ibricul cu apă curată, ștecherul caută o priză în spatele mușamalei; coborât acum peste buza arămie, fierbătorul sfârâie și pufăie, iar când apa bolborosește și se răscolește sunt amestecate repede și hotărât trei lingurițe rase de cafea. Bătrâna așază ibricul pe aragaz, ca dintr-o obișnuință, apoi își trece palma sub jetul de apă care pufnește din țeavă, strânge în pumn câteva picături pe care le face să cadă deasupra cafelei, ca zațul nici să nu înnegrească fundul ceștii, că aia e inima, inima matale, dar nici să nu lase apă chioară, măi, măi, ce necaz, și-s doi copii mici, fata mea, și tata lor e plecat, și Dumnezeu știe dacă s-o întoarce. Natalia își trage pulovărul peste sân și-l împinge între ea și cilindrul sugarului care doarme. Fetița desface cu unghia fibrele abia vizibile într-o tăietură a mușamalei și lovește cu călcâiul piciorul taburetului, șoptește, mama, vreau apă, dar Natalia nu aude, mama, vreau apă, degetele mamei se așază peste brațul care foșnește peste mușama, strâng cărnița moale, învelită în pulovărașul de lână cam aspră, tricostat dintr-o vestă de-ale ei, destrămată cu grijă, cu firul înfășurat într-un nou ghem care a trecut apoi într-o altă alcătuire, pentru un corpușor mai mic, o cărniță cu glas slab, care înțelege acum că trebuie să tacă, să-și diminueze suprafața, să se tragă înapoi ca o bolboroseală în țevi.

În fața Nataliei aburește ceașca în care se unduiește abia perceptibil lichidul cafeniu la suprafața căruia plutesc cojițele unor boabe de cafea prost măcinate. În unghiul toartei, o teacă de murdărie. Gândește-ți gândul. Natalia suflă deasupra, suflă din nou. Aerul vine din măruntaie, din organe cu sânge, din coardele unor vene care pulsează după partituri crâmpoțite. Zațul își începe coborârea lentă, scrâșnetul primei sorbituri seamănă cu impulsul care urnește o rotiță dințată, gândește-ți gândul și gândul este gândit cu o dibăcie încăpățânată, ca și cum brațe vânjoase ar amesteca într-un lighean cu carne tocată. De ce nu vine și dacă o să vină. De ce nu vorbește și de ce nu trimite bani. Să nu vină, să nu mai vină. Nu bea tot, lasă câteva picături pe fund, să facem o cană frumoasă. Așa? Natalia arată spre fundul ceștii. Încă puțin, și buzele se apropie de cană și fire de zaț se agață în coșulețul de deasupra gurii, prinse într-un puf invizibil, și peste ele trece fugar vârful limbii. Acum e bine, și „a”-ul este prelung ca o cădere, învârte un pic ceașca, gândește-ți gândul, întoarce-o-n farfuriuță, poate se arată ceva și-aici. Fetița molfăie acum, cu palma stângă răsucită chinuit, pe care o ține cu degetele mâinii

drepte, un căpețel de piele întărită lângă unghia ca o vietate acvatică a arătătorului. Ceașca se odihnește cu gura în jos, puțin într-o parte. Sugarul icnește alinat, buzele sunt umede de amintirea laptelui. Natalia își mișcă brațul amorțit, se ajută apoi de genunchii înălțați pe care-i leagă într-o parte și-n cealaltă ducând cu ei o iolă alburie. Doamna Adriana își trage taburetul lângă geamul înghițit pe jumătate de zai, aici se vede mai bine. Își ține ochii închiși și-și odihnește palmele pe genunchii rotunzi. Dezmoțite de lumină, vrăbiile aruncă, din când în când, umbre răzlețe. În cană, mълurile desenează albi și maluri, cărlige și ostroave, gura grosolană a doamnei Adriana se mișcă fără sunet și, când încetează, brațul taie în grabă, peste țâțele mari, o cruce piezișă. Ia ridic-o. Ceașca se înalță foarte puțin, ca și cum ar putea să scape de-acolo, din neatenție, o insectă. O picătură încă dansează pe buză, mai las-o, mai las-o, că nu-i zurbă. Fetița își lipește limba rozie de șanțulețul din care a desfăcut un viermișor de piele, alb, apoi roșu, alb, apoi roșu. Ce caut eu aici, se întreabă Natalia, apoi își aduce aminte că gândul trebuie gândit și mașinaria toarce iar aceleași două note, unde și dacă și unde și dacă. Acum, ia! Taburetul scârțâie și doamna Adriana se întinde după ceașcă. Degetele o învârt de la stânga la dreapta și de la dreapta spre stânga, ochii caută și, ca și cum o negură ar începe să se ridice, uite-l aici, e cu litera M, nu-i așa?, cana nu minte. Natalia încuviințează vag, e stinghereală și e uimire în gestul ei de a-și coborî bărbia, uite, și degetul se apropie de un contur de zaț, uite ce limpede se vede, dar până ca ochii Nataliei să descifreze vreun semn, degetul s-a și îndepărtat, e-aici, are mustață pe oală, hehe, e brunet bărbatul matale, domniță, și iaca și femeia care-i aține calea și-i înnoadă drumurile, și degetul se apropie iarăși și se îndepărtează înainte să se întrevadă vreun desen. Are plete bogate, uite-așa, pe umeri, și-i bărbătoasă, și-i voinică, și uite cum stă cu gura peste el, parc-ar fi să-l înghită, și o cheamă cu C, gândește-te: Catrina, Catinca, Cristina, gândește-te, și nu vine încă, nu, uite că se arată treiul, c-or fi trei zile, trei săptămâni, trei luni, trei ani ori pe data de trei, tu însemnează și ține minte, c-o să mă pomenești, numai atunci, trei zile, trei săptămâni, trei luni, trei ani ori pe data de trei, și el e întors așa, se gândește la casă, se vede cum parcă se uită peste umăr, înapoi, dar are mâinile și picioarele legate, gândește-te: Catrina, Catinca, Cristina, dar nu-i dă drumul încă și nu-i lucru curat, maică, nu. Natalia simte că-i ard obraji de parcă a luat două palme zdravene, își șterge o umbră de sudoare de pe frunte, acolo unde încep primele fire de păr, fruntea i-e înghețată și-și trage degetele de parc-ar fi atins lama unui cuțit. Ce prostii, bărbatul ei n-are mustață, e și-așa negru tăciune, mustață i-ar mai trebui, dar a nimerit-o baba cu numele, a nimerit-o, cine știe ce-o fi, cum o fi, să țină minte, trei zile, trei săptămâni, trei luni, trei ani ori pe data de trei, și dac-ar suna, și dac-ar scrie, și dac-ar trimite bani, altceva, domnule. Să nu vină, să nu mai vină niciodată. Și matale ești înconjurată de dușmani, din toate părțile vin, uite ce haită e-n spatele matale, dar să știi că Dumnezeu te apără, ia, ce ochi mare stă deasupra matale, să nu te temi și să mergi înainte, așa, că toate se fac cu vrerea Lui și numai cu vrerea Lui, și la serviciu te sapă și te bârfesc și mare lucru ar fi să nu ai un necaz, uite, ține mine șapte, șapte zile, șapte săptămâni, șapte luni ori pe data de

șapte, atunci o să se afle ce pun la cale împotriva matală, copiii or să-ți fie sănătoși, uite-i aici, parcă stau pe o floare ori într-o bărcuță, așa, măcar de la copii bucurie, maică, dar ia, mai gustă vișinata și pune degetul, maică, și gândește-te numai la ce te apasă pe matală. Natalia înmoaie degetul pe limbă, apoi îl împinge pe fundul ceștii, acolo unde sunt casa și inima ei, și zațul se strânge într-un glob cu țugui, negru-tăciune, asta-i supărarea care te-apasă, cana nu minte, uite ce neagră e inima matală, domniță, și iarăși trei: trei zile, trei săptămâni, trei luni, trei ani ori pe data de trei, o să vezi rezolvarea, o să vină acasă ori o să afli vestea ce-o aștepti matală, ține minte, c-o să mă pomenești, ia, dă și degetul, uite, aici ți se arată și drumul, dar nu cred să pleci matală la drum, e drumul lui de-ntoarcere, da, da, dar dacă-l primești, matală hotărăști, matală și nimeni altcineva, tii!, e unșpe deja.

Fetița stă nemișcată pe taburetul ei stacojiu, acoperit cu cârpe și cu bucăți de etamină cusute cu roșu și albastru care i se răsfrâng sub șezut și sub picioare și care fac mai vizibilă vopseaua coșcovită, cicatricile unor călcâie, cleiul uscat care atârână la încheieturile scaunului ca niște solzi. Pleoapele îi sunt grele, cad peste irisuri de un cenușiu turbure, de parcă din clipă în clipă ar urma să adoarmă.

Da, da, doamna Adriana, eu și numai eu.

Natalia își sprijină brațul drept de masa cu mușama, se ridică pe jumătate, împingând în umăr cilindrul sugarului, caută din ochi poșetuța din vinilin. Fetița își urmărește mama cu privirea, ochii i-au revenit la viață, e un câine care așteaptă un gest de chemare și supunere. Poșetuța a rămas în hol, un balon dezumflat lângă ghetele cu fermoar care par acum și mai obosite, și mai ticăloase, cum mimează încrețituri și umflături de monturi. Ia, du-te, Alice, și adă-i mamei poșeta. Fetița bâjbâie în întuneric și, fără niciun zgomot, nici măcar pragul tocit nu trosnește sub greutatea ei, îi întinde mamei dreptunghiul lăbărțat de vinilin. Mama își mișcă degetele înăuntru ca în burta unui pește și scoate câteva bancnote pe care le răsfire pe mușama, cred că e bine așa, nu, doamna Adriana? E bine, cum să nu fie, Domnul fie cu tine, maică, ai să vezi c-ai să mă pomenești, mai ia o caramică, pușor, și femeia caută iar în buzunarul capotului și scoate o bomboană pe care i-o întinde lui Alice. Fetița o înhață cu mișcare iute de pasăre, gurița i se mișcă imitând un „săr'na” pe care nu-l aude nimeni. Sugarul deschide ochii și-i închide ca o păpușă cu mecanism. Ia dă-mi-l mie cât te încălți, cere doamna Adriana, și, cu brațele îngreunate acum de cilindrul cu batistută, susură un „șșșș” monoton, de cauciuc sfâșiat. Natalia își îndeasă în ghete picioarele umflate de nemișcare, simte o răceală nouă și totuși reconfortantă, sânii grei de laptele nou îi împung dureros pulovărul. Ia, ia, șșșș. Brațele fetiței sunt petrecute în mânecile unei canadiene cărămizii, cheița fermoarului trece cu poticneli peste dinții săriți și, peste fermoar, cad acum faldurile scămoșate ale fularului. Sugarul ajunge iarăși în brațele mamei și, strecurând cu o vioiciune neașteptată mâna prin spatele Nataliei, doamna Adriana apasă clanța. Întunericul umed al casei scârilor le înghite pe mamă și pe fetiță, pașii lor reverberează exact și indiferent. Mai țin oleacă ușa deschisă, să aveți o geană de lumină, aveți grijă unde puneți piciorul, maică.

©Sorina Rîndașu

Șerban AXINTE

Vom fi și noi primitivi cândva

I

să știi. îmi amintesc destul de multe scene cu tine.
e una pe care chiar n-am
cum s-o uit. mi-o amintesc în detaliu.
îi ziceai maică-mii, repetai obsesiv,
dă-mi, dă-mi, dă-mi!

știi că m-am băgat între voi. te-am împins
pur și simplu, să stai naibii în partea ta de pat
și s-o lași să doarmă.
nu ți-a păsat de mine. copiii, la vârsta pe care
o aveam eu atunci, sunt convinși că
au super-puteri.

ai început să te agiți.
mama n-a scos o vorbă. asta
te făcea
și mai neliniștit.

te-ai așezat. ți-ai lăsat pumnul cu care
îmboldeai peretele să cadă
fix
în capul ei.

nu a zis nimic, dar i-am simțit furia
reținută.
sunt sigur că a durut-o mai tare
decât dacă i-ai fi tras una.

te-ai dus, habar n-am unde. n-avea cine
să-ți dea de băut noaptea în oraș.
a doua dimineață, mama mi-a zis
că ai plecat la *București*. că, în sfârșit, am scăpat
de tine.

crezi că nu știam ce-nseamnă, de fapt,
plecările tale la *București*?
nici mama nu știa
că eu
știu.

II

atunci când vin, vin toate de-odată.
nu la nenorociri mă refer, la piedici, la, știi tu,
greutăți de tot felul. mă gândesc
la acel metabolism ciudat,
îngrozitor de lent, care ne face
să digerăm într-un timp extrem de
îndelungat
tot ceea ce ni se întâmplă.

amândoi
suntem dotați
cu aceste enzime bizare.
să ne imaginăm, de pildă, un animal
de pradă, unul cu adevărat
ieșit din comun.
ne impune respect și teamă. și

ne comportăm de parcă oricând
ne-ar putea ataca.

prădătorul, personificarea superbiei. a valorii
care se impune de la sine.

la un moment dat, face acel salt grațios în aer,
întregul său corp e o armă letală. ideea însăși
de control
și precizie.

a reușit, cum altfel? prada zace acum
la picioarele sale.
începe să rupă din ea, s-o înfulece.
problema e că
acest uriaș asasin
va avea nevoie de vreo zece ani
ca să își poată
digeră
victima.

ce se întâmplă cu viața lui
în acești zece ani?
cum anume ne uităm la el?
ne mai inspiră teamă, respect?

nu.
pășim peste el ca și cum
am avea de-a face
cu cel mai inofensiv
boschetar.

III

mi-a plăcut atât de mult lucrarea ta
care înfățișa o lume atât de frumoasă în care,
culmea, toate elementele din natură
erau la locul lor.

niciun soare răsturnat, nicio culoare
nepământeană, niciun obiect distorsionat,
alibi pentru
o mână poate încă nesigură.

lumea în care noi, ceilalți ai tăi,
nu aveam ce căuta.

firea ta nu e tocmai una rebelă,
ambițiile tale țin doar de talentul tău
înnăscut
de a disimula.

colecția ta de multiversuri și omniversuri
e modul tău de a spune
că nu ai timp, pentru depresii, pentru insecuritățile
din lumea asta, a celorlalți
ai tăi.

nu ai timp să fii
un individ tipic.

m-am simțit atunci ca în povestea aceea
cu împăratul care avea un ochi
care plângea și un altul
care râdea.
am crezut, pentru o clipă, că tot ceea ce cred
și însemn eu, celalalt al tău,
pe lumea asta
nu se va mai continua
prin tine. odată cu mine se oprește
căutarea aia epuizantă, privirea în
acel punct fix dincolo de care
totul se destructurează
și se abate asupra mea
prin miliarde de ace
și bisturiuri.

am privit mai atent. am început să râd.
în colțul din dreapta sus

al lucrării tale,
într-un loc aproape insesizabil,
l-am recunoscut pe omul tău.
pe antagonistul tău,
pe adevăratul tău erou, concrecut
în structura de pixeli, l-am văzut cum cosea
cu îndemânare de magician,
cu eficiența unui război de țesut,
realitatea asta
atât de frumoasă din fața ochilor mei
peste o alta,
pe care doar tu o cunoști,
poate și eu.

doar că aici
avea atașati de figură
dinții pisicii
de Cheshire.

Alina-Ioana VASILIU

Deziluzionare

Ador să scriu texte care combină mai multe genuri, care nu se supun unor convenții, care ies din normă. Îl urăsc pe Procust și, chiar dacă mă pot adecva fără probleme, stăpânind și teoria, și practica, nu rezist tentației de a întinde un picior, o mână, o frază, sfidând tăișul și amenințarea cuțitului.

Deci iată un text ce va balansa între cronică de carte, cronică de film, jurnal și opinie politică. Totul pornind de la pasiunea mea destul de recentă (circa trei ani) pentru audiobook-uri.

Desigur, sunt audiobook-uri și audiobook-uri. Pe de o parte cele cu crime și mistere (de Agatha Christie, Georges Simenon *et alii*), pe care le ascult ca să adorm și ca să mă trezesc – le găsesc foarte eficiente pentru ambele finalități, pe de altă parte sunt cele de ficțiune literară, pe care le ascult cu angajament, atunci când sunt perfect lucidă.

Așa am dat de *Conclave / Conclav* de Robert Harris, pe Youtube, în lectura actorului Roy McMillan și îl recomand călduros. În mare este vorba fix despre ce se întâmplă la moartea unui papă (ficțional), cum se adună cardinalii din toate colțurile lumii într-un conclave cu niște reguli foarte stricte, făcute pentru a optimiza manifestarea Sfântului Duh în alegerea celui mai bun nou păstor al Bisericii Catolice.

Mă așteptam să fie o povestire a unui șir de comploturi și manevre oculte ale unor cardinali pragmatici și vicioși pentru a ajunge la o putere pe care mi-o imaginam coruptă și corupătoare. Și, într-o oarecare măsură, este vorba despre comploturi, dar nu în felul în care îmi imaginam. De fapt, dacă e să mă refer la personajele principale, pentru că, firește, nu toți cei 118 cardinali au parte de

caracterizări în carte, sunt oameni ce și-au petrecut viețile în slujirea Domnului, iar faptul că fiecare dintre ei își dorește să fie papă și deja și-a ales, în secret, numele sub care și-ar dori să fie cunoscut în această demnitate nu-i face personaje negative, căci ei văd în asta încununarea eforturilor spirituale constante și posibilitatea de a contribui la creșterea bisericii. Chiar și personajele negative, de altfel, sunt gestionate cu atitudinea iertătoare și înțelegătoare impusă de religia creștină.

Frământările cardinalului italian Lomeli, decanul conclaveului, pentru a menține corectitudinea întregului ritual și pentru a se asigura că potirul va trece către un prelat integru, propria luptă spirituală cu îndoiala ce îl macină și pe care ajunge să o înțeleagă ca pe o virtute, căci certitudinea este contraproductivă și opusă toleranței, progresului uman, iar fără mister nu mai e nevoie de credință – ceea ce mi-a adus în memorie paradoxala rugăciune citată de Steinhardt în *Jurnalul fericirii* „cred, Doamne, ajută necredinței mele” –, m-au făcut să-mi schimb perspectiva. Am urmărit firul epic așteptând să aflu cum Sfântul Duh își va face alegerea prin voturile a peste o sută de oameni credincioși, în cadrul unui ritual neclintit de secole. Emoționant procesul propriu-zis de votare, jurământul individual ce însoțește introducerea fiecărui vot în urnă, responsabilitatea pe care acele câteva cuvinte o instilează și legătura aproape palpabilă cu divinitatea: „*Îl chem drept martor pe Domnul Hristos, care va fi judecătorul meu, că dau votul meu celui care, în numele Domnului, cred că trebuie să fie ales*”.

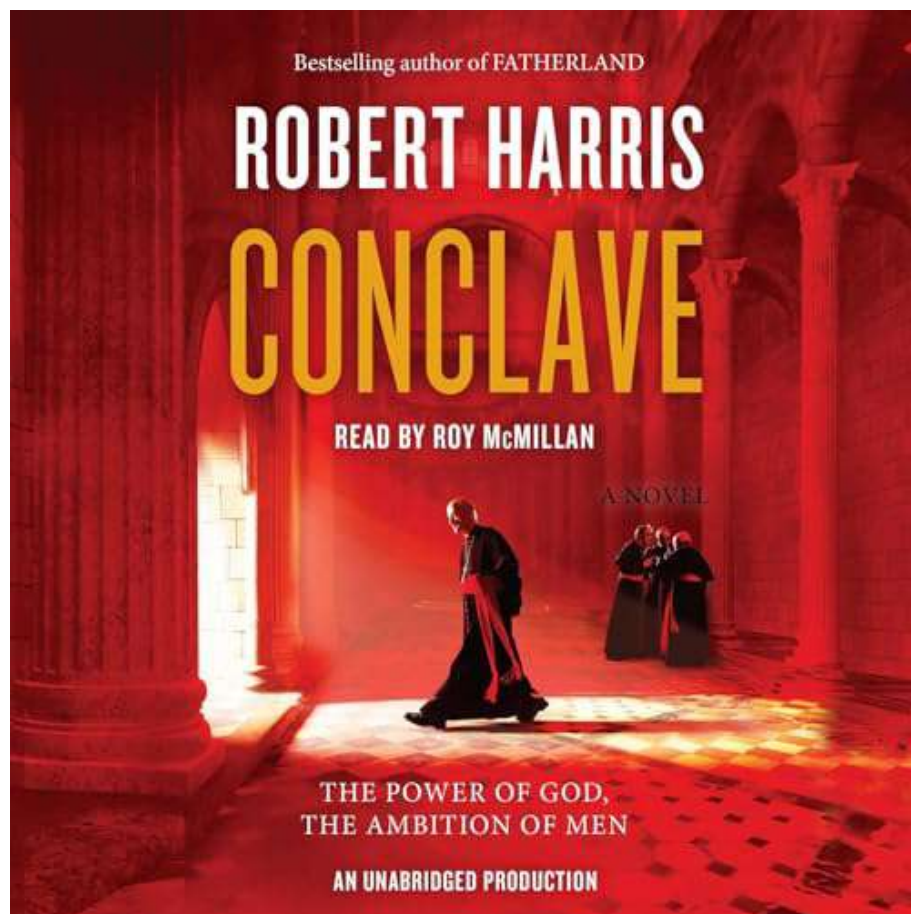
În același timp, am avut o revelație în privința felului în care propria-mi *forma mentis* s-a modificat, în zeci de ani trăiți într-o societate din care a dispărut încrederea, într-o meserie în care am auzit prea multe minciuni și m-am obișnuit să pun totul la îndoială pentru că nimic nu e ceea ce pare, iar inocența te costă. Politicieni venali, afaceriști borfași, profesori și scriitori impostori, medici șpăgari, jurnaliști cumpărați, prelați arghirofili, candidați escroci, infractori reabilitați de o justiție coruptă... – cam câte dezamăgiri poți avea într-o viață fără ca modul de a gândi să ți se schimbe dramatic, candoarea să-ți fie eclipsată, încrederea să ți se epuizeze treptat?

Îmi dau seama că sunt locuri în lumea asta mare unde există politicieni cu idealuri și viziune pentru comunitățile lor, preoți cu grijă pentru sufletele enoriașilor lor, profesori și medici cu vocație, jurnaliști cu deontologie, judecători care fac dreptate. Sunt sigură că trăiesc și pe-aici, pe la noi, doar că nu ajungem să-i întâlnim destul de des cât să contrabalanseze abundența de impostori ajunși pe treptele cele mai înalte ale societății și să contracareze deziluzionarea, desvrăjirea treptată pe care o suferim. Din păcate, odată cu încrederea se estompează și corectitudinea, căci de ce ai fi corect cu cineva care te înșală, de ce ai face bine celui ce îți face rău? Un cerc vicios ce se intersectează cu alte cercuri vicioase în care ne învârtim, cum ar fi acela al educației de proastă calitate ce duce la alegeri greșite, care duc la educație de și mai proastă calitate ș.a.m.d. sau al jurnalismului de proastă calitate ce generează așteptări scăzute, care duc la jurnalism de și mai proastă calitate ș.a.m.d..

Poate că și valul popular de susținere pentru un escroc la alegerile prezidențiale este o încercare, cea mai neinspirată, de a sparge cercul vicios al lipsei de încredere. Un demers disperat al românilor, o investiție prost plasată a rezervei nefolosite de idealuri, de speranță, într-un personaj antrenat să se înfățișeze ca un mântuitor, un salvator al poporului deziluzionat.

Revenind la *Conclav*, după un excurs nu fără legătură, o să încerc să mă refer la finalul romanului, dar nu o pot face într-un fel care să nu fie un *spoiler* detestabil,

asa că săriți următoarele două paragrafe dacă vreți să citiți sau să vedeți filmul.

Va fi papă candidatul cel mai improbabil, cardinalul surpriză, necunoscut de nimeni, căci Sfântul Părinte îl ridicase la această demnitate în secret (*in pectore*).

O dovadă că Sfântul Duh s-a manifestat cu adevărat prin oameni. Iar identitatea sexuală incertă (intersexual) a noului papă este lovitura de teatru. Una de prost gust, ar spune unii, dar i-aș contrazice, pentru că pune în discuție, în modul cel mai inspirat și oportun, reprezentativitatea credincioșilor, statutul inferior al femeii în biserică și în lume, în general. În plus, este o referință, încă una, la dubiu, la îndoială, care uneori, după toate aparențele, atinge chiar și divinitatea, căci, altfel, de ce ar exista hermafrodiți, homosexuali și alte abateri de la „normalitate”, de la certitudine...

Conclav a fost publicat în 2016, dar ecranizarea lui, care a avut premiera la sfârșitul lui 2024 iar acum a primit opt nominalizări la Oscar, poate fi pusă în legătură și cu ordinul recent și previzibil al lui Trump de a nu mai fi recunoscute decât cele „două sexe, masculin și feminin”, punând astfel capăt tuturor programelor din SUA care favorizează toleranța și recunosc diversitatea.

Aș sublinia documentarea laborioasă necesară pentru acest roman, iar aici merită menționate cariera de jurnalist BBC a lui Robert Harris și alte romane istorice prin care s-a făcut cunoscut: *München*, *Pompei*, *Marioneta*, *Arhanghel*, *Enigma*, o trilogie despre viața lui Cicero – dintre care unele ecranizate cu succes.

Acum filmul. Văzându-l după ce am ascultat audiobook-ul, am pierdut suspansul, dar am putut aprecia regia și actoria. Urmează cu fidelitate linia romanului, excepția fiind că personajul principal, decanul conclavului, interpretat de Ralph Fiennes, nu mai este italian, ci englez, nu Lomeli, ci Thomas

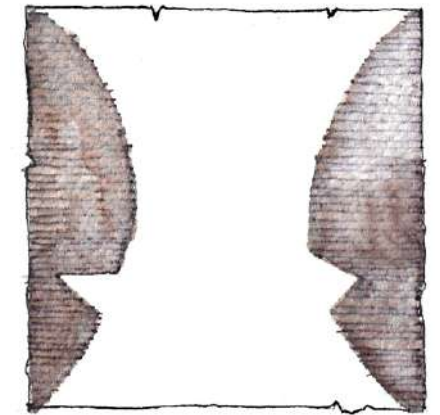
Lawrence, numele apostolului Toma reflectând criza spirituală prin care trece. Nici nu vreau să mă pornesc despre Fiennes, în opinia mea cel mai bun actor în viață – n-am fost eu până la Londra ca să-l văd în *Macbeth*? Rolul din *Conclav* este foarte ofertant, frământările reținute ale cardinalului, vulnerabilitatea, tăria, umanitatea lui cerând economie de mijloace și talent enorm. Bine, și compania este excepțională: Isabella Rossellini – sora Agnes, întruparea statutului inferior al femeii în biserica catolică (nominalizare la Oscar pentru rol secundar), Stanley Tucci – cardinalul Bellini, care pornește ca favorit pentru poziția de papă, John Lithgow – cardinalul corupt, Lucian Msamati – cardinalul cu potențial de a deveni primul papă de culoare și alții, actori de primă mână, care, împreună cu un regizor bun – Edward Berger – și cu un scenariu inspirat, scris de autorul romanului și de Peter Straughan (nominalizați și ei la Oscar), fac dintr-un film cu potențial de plictiseală – căci bărbați trecuți de prima tinerețe care se întâlnesc și discută chestii serioase – unul excelent. Memorabilă imaginea cu o sută și ceva de cardinali în straie oficiale și umbrele albe, filmați de sus, foarte elaborate costumele (încă o nominalizare la Oscar).

Recapitulând: recomand audiobook-uri în general, recomand *Conclav* – cartea și filmul și, nu în ultimul rând, deplâng deziluzionarea, dar recomand dubiul.

„Literatura e despre cum,
prea puțin
despre ce”

de
Sorina RÎNDAȘU
un interviu cu
Moni Stănilă

Sorina Rîndașu: Dragă Moni Stănilă, aș vrea să pornim discuția de la cartea ta de debut, *Jurnalul de convertire Iconostas*, apărut în 2007. Cum te raportezi acum acest volum? Din ce am citit, am văzut că și tu te-ai raportat de-a lungul timpului în mod diferit la el. S-a spus despre el că ar conține niște încercări juvenile, dar raportându-ne la *Postoi parovoz. Confesiunile dogmatistei* (2009), nu pot să întrezăresc o legătură deloc juvenilă.

Moni Stănilă: Probabil că, într-un fel, a fost ceea ce se cheamă un debut ratat. Nu aveam în acea perioadă legături cu lumea literară, iar lecturile mele erau de altă natură. Citeam multă teologie și filosofie. Textele din carte erau niște mici exerciții lirice de jurnal (aveau data scrierii dedesubt) care urmăreau traseul meu teologic, de aceea l-am numit mereu un *jurnal de convertire*. Nu îl consider debutul meu literar. E și motivul pentru care am semnat diferit pe cărțile ulterioare. A fost și un fel de accident la publicare, îl trimisesem mai mult pentru o evaluare și mi-a venit înapoi pe hârtie. Fără discuții pe interior, copertă etc. Din acest punct de vedere pot spune că nu mă raportează nicicum la el. A fost un eșec.

M-a consolat faptul că în acei ani nu eram singura în această situație. Mulți dintre poeții foarte buni trecuseră prin experiențe similare. Dar am vrut totuși să îmi asum graba și eroarea, deși uneori cred că n-ar fi trebuit să păstrez cu încăpățănare acel titlu în CV. Cartea nu s-a comercializat, deci aproape nu a existat,

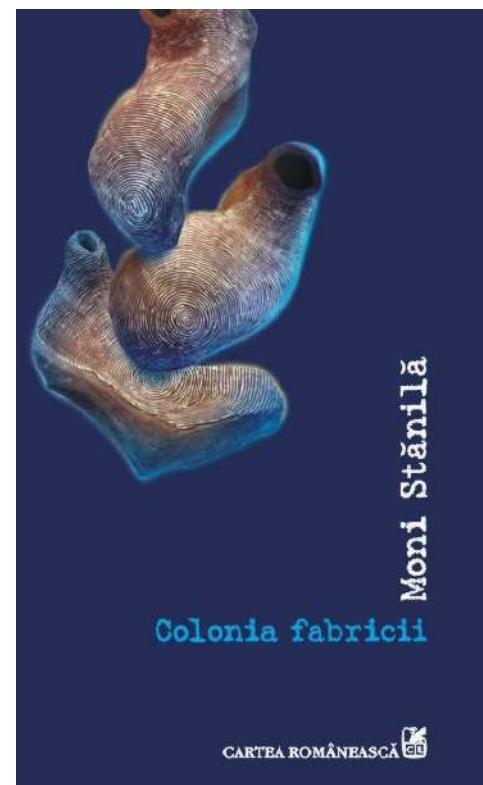
singurii care au văzut-o sunt cei cărora le-am dăruit-o eu. Însă știu acum că nu mi-am făcut nici un serviciu cu onestitatea asta.

Postoi parovoz a venit după ce deja făceam parte de doi ani din Cenaclul Pavel Dan, unde am cunoscut poeți de vârsta mea, am început să citesc doar literatură contemporană (la clasică stăteam bine) și, mai ales, am învățat destul de repede să evit locurile comune, să îmi caut vocea și să înțeleg unde și când să tai. Probabil că așa fi ajuns la scriitura de astăzi, dar lent, mult mai lent, fără cenaclu și fără scriitorii din generația mea care m-au ajutat cu recomandări, cu păreri, cu liste de lecturi. Ca să dau doar câteva exemple, pe lângă îndrumarea poetului Eugen Bunaru în cadrul cenaclului: l-am cunoscut pe Șerban Foarță care mi-a fost ca un profesor, Ana Pușcașu era cu mine la cenaclu și citeam aceleași cărți, apoi le discutam, Ștefan Manasia m-a publicat în *Tribuna*. Claudiu Komartin și Răzvan Țupa îmi recomandau cărți. Foarte mult m-a ajutat și V. Leac cu care făceam un fel de cenaclu mai restrâns. Mă folosesc și astăzi de sfaturile pe care mi le-a dat atunci.

Sorina Rîndașu: Ce a însemnat pentru tine și literatura ta plecarea din Timișoara și mutarea la Chișinău?

Moni Stănilă: Pentru mine a însemnat încrederea în relația cu Alexandru. A fost o mutare care nu a avut nimic de a face cu literatura, doar cu poezia din viața de zi cu zi. Sigur că s-au schimbat foarte multe în scriitura mea după mutarea de aici, fiindcă ceea ce trăim se reflectă în ceea ce scriem. Îmi amintesc un poem despre marca germană, publicat într-o antologie. Îl citisem la o emisiune de cultură, era ceva ce nu așa mai scrie acum. Cum spunea Bogdan-Alexandru Stănescu în *Soarele negru*: la începutul anilor 2000, mai ales după, era o tendință „intelo” să te poziționezi clar împotriva capitalismului. După ce m-am mutat la Chișinău, m-am vindecat în două zile. Sunt atitudini și convingeri care răzbat în literatura scrisă de cineva. În momentul de față n-am nici o problemă cu capitalismul, fiindcă mă vreau departe de orice tip de comunism.

Tot de la această mutare mi se trage, cred eu, direcția socială a cărților pe care le scriu.

Sorina Rîndașu: Cum îți influențează propriul scris activitatea de editor și cea de coordonator al cenaclului Republica?

Moni Stănilă: Cea de editor s-ar putea să îmi dăuneze. Pentru că îmi reduce mult din timpul de lectură personală și, de multe ori, ceea ce vine ca propunere de publicare pe mailul de la editură nu e de calitate. Cea de coordonator la cenaclul Republica al Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu” mă ajută, fiindcă mă ține foarte conectată cu literatura care se scrie acum și mă forțează să fiu la curent cu ultimele apariții.

Sorina Rîndașu: Prin ce se distinge poezia scrisă de tinerii din Basarabia în raport cu cea din România, din punctul tău de vedere? Există diferențe notabile?

Moni Stănilă: Știu că se vorbește mult de aceste diferențe. L-am auzit de multe ori și pe Iulian Ciocan vorbind despre aceste diferențe în proză. Cred că și Tatiana Țîbuleac spunea la un moment dat ceva despre asta. La mulți scriitori am auzit o teorie asemănătoare, dacă mă gândesc bine. De multe ori cei de aici vorbesc de o influență a literaturii ruse. Or, în momentul de față poezia românească e mult peste cea rusă. Pe de altă parte și noi, în România, am citit marii clasici ruși. Așa că, dacă există aceste diferențe, eu nu le văd. Particularități avem inclusiv între poeții din Timișoara și Oradea față de cei din Suceava și Iași, dar nu putem vorbi în toată cultura română de diferențe notabile. Adică ce diferențe sunt între Iurkin, Fanfarov, Țvetov, Buzu și alți colegi de-ai lor de generație? Dacă Dmitri Miticov a

putut să își inventeze o biografie „basa”, cred că e evident că ne mișcăm în aceeași zonă. E drept că o parte din poezia poetelor basarabene a păstrat o zonă a feminității asumate pe care nu o (mai) regăsim în România, dar avem și vocile sociale – cum e cea a Irinei Nechit. Adică avem o diversitate pe ambele maluri ale Prutului. Mă gândesc la Alex Cosmescu – ce îl diferențiază de alți poeți la fel de importanți din România? Există note de originalitate, de asumare a unui discurs diferit (începând de la Dumitru Crudu), există schimbări de paradigmă poetică (Alexandru Vakulovski, în special de la volumul *Priveliști*), există o utilizare a unui limbaj specific – argoul basa – la Hose Pablo, dar nu sunt aspecte care să lipsească din poezia românească. În proză, e drept, lucrurile sunt mai nuanțate, balcanismul capitalei României, umbra lui Ceaușescu și mâna lui în arhitectura Bucureștiului sunt înlocuite în Chișinău de cu totul alte influențe și stafii. Însă modelele și profesorii, lecturile și influențele sunt aceleași. Nu putem spune că romanele lui Radu Pavel Gheo sunt altă literatură fiindcă are alte umbre și stafii în romane sau fiindcă unele dintre personaje se mută în America.

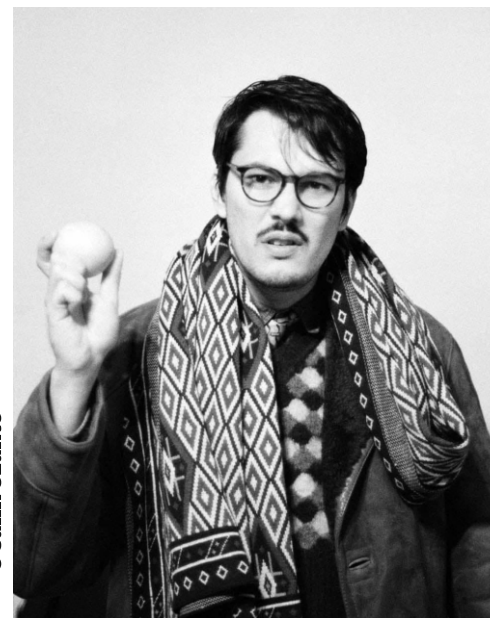
Suntem deci parte a culturii române, cu note distinctive, cu accente diferite, cu poziționări total opuse față de societate, dar fără diferențe notabile. Adică nu acel tip de diferență care să poată secționa literatura română în literatura din România și literatura „basa”.

Sorina Rîndașu: Ai publicat mai multe cărți de proză. Cum vezi fuziunea asta dintre *poeta* Moni Stănilă și *prozatoarea* Moni Stănilă? Cât de mare trebuie să fie nivelul de adaptabilitate al unui scriitor încât să treacă în mod confortabil de la o identitate la alta?

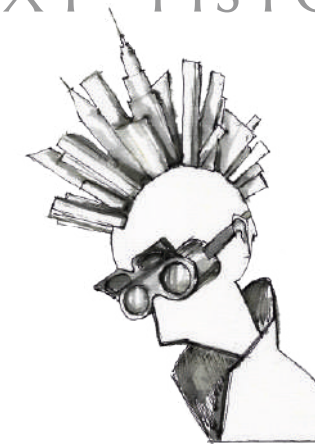
Moni Stănilă: Totul ține de scris, de plăcerea/obsesia de a scrie. Nu sunt atât de mari diferențele, doar abordarea e diferită. Mai ales după ultimele decenii e destul de dificil de delimitat genurile literare. Probabil cea mai prozaică carte pe care am scris-o (excluzându-l pe Brâncuși) e poemul *Colonia fabricii*. E sigur mai romanesc decât *Țipă cât poți*. Sau ca să dau și alte exemple: unde e mai poetic Dan Coman, în poezie sau în proză? Eu zic că e la fel de poetic în ambele genuri. Aglaja Veteranyi – romanul ei *De ce fierbe copilul în mămăligă* e un superb volum de poezie.

Sorina Rîndașu: Având în vedere contextul socio-politic din Republica Moldova și din România, neuitând nici de coexistența simultană a două ideologii opuse, cum crezi că se va transforma literatura în următorii ani?

Moni Stănilă: Dacă se vor îndepărta abordările, va avea de câștigat literatura română. Dar nu cred că ideologiile vor schimba schimba ceva în *cum* se va scrie. Iar literatura e despre *cum*, prea puțin despre *ce*.

©Călin Szanto

Mihail Lucian FLORESCU

California Dreamin'

eu și fluturele
fluturele și eu
eu sunt fluturele
fluturele e eu

cel mai mare incendiu de vegetație din istoria statului California a fost declanșat de un bărbat care a împins o mașină în flăcări într-o râpă

de fiecare dată când îmi spui că m-ai visat
mi se pune un nod în gât
nu controlez monologurile
mă obligi să mă gândesc de două ori înainte să spun
eu

o bogată moștenitoare și un producător de reality show-uri au vrut să demoleze ultima casă în care a locuit Marilyn Monroe

e periculos să fii în visele altora
plâng de fiecare dată când înghiți borcanul de muștar
te enervez de fiecare dată când mă arunc în fântână

strategii complexe de evadare
hai să nu ne mai dăm întâlniri decât în planul astral

orașul Paradise a fost evacuat

niciun incendiu nu va consuma semnul
H O L L Y W O O D
cel mai important nod din rețea
sămânța de minciună din care răsare adevărul
și din adevăr
speranța

o fată de 15 ani din Monterey Park dată dispărută în urmă cu o săptămână a fost găsită în siguranță

elegie pentru Republica spaniolă

patru vin din afară
a cincea ne lucrează pe dinăuntru

trebuie să iei în serios clipa istorică

trebuie să iei o decizie rapidă
prieten sau inamic?
dacă prieten atunci cădășie și Luptă comună
dacă inamic atunci moarte
căci oricum nu om

nu uita că ești Virtuos
nu uita că mai virtuos nu este decât Idealul
dar mai ales
nu uita niciodată că orice
absolut orice mijloace sunt scuzabile și necesare
în marșul nostru glorios către Scop

oricând ai citi asta
adu-ți aminte că e doar temporar
e stare de excepție
– oricând ai citi asta
e stare de excepție

moșilor

case care au rămas fără uși ferestre acoperișuri
case care nu mai au înăuntru sau afară
case care nu mai au nimic de ascuns
case care nu mai comunică
– nu poți vorbi
decât dacă ai un secret

love stori

ca iubirea dintre o frumoasă halterofilă
și un bărbat care transpiră
sexualitatea difuză a lui mihai bendeac,
și noi ne așteptăm mitologia.

poveste stingheră, caut metanarațiune.

poate chiar astăzi s-a născut
acela care să ne pună și nouă
un praznic mic, cu cruce neagră,
pe 22 august.

în orice caz,
mai e de așteptat.
trebuie să avem răbdare.
hai, că doar te-ai obișnuit.
și-așa, nu mai ai multe așteptări de la lumea asta.

el vado del paso

ai uitat cum mă cheamă
și ce grad de rudenie ne leagă

ce dulciuri turcești îmi luai de la ana
și cum mă strigai la apus să închid găinile

că îmi spuneai țipi prea mult doar fetele țipă
și paștele când ai dat-o afară din casă
(niciunul nu i-ați luat apărarea)

dar nu te uiți la mine ca la un străin

sunt naivsentimental
și mă ascund în spatele metaforelor

am auzit că
spre final
bolnavii de demență și alzheimer uită cine ești
nu mai țin minte decât că te iubesc

nu știu la ce să mă aștept de la
ultimul drum spre el vado del paso
– cel mai frumos western care n-a fost niciodată

antrenament

ca și turnurile din piața presei
nu pot să urlu
doar emit lumină roșie
în ceața din jur

așa că de nervi
cumpăr din mega
o gutuie

– și asta e
actul meu radical de rezistență
de azi

**Două noi exponate
pentru
Muzeul Sarmalelor**

ICRE NEGRE

Cosmin DRAGOMIR

Postfață la volumul „Sarmale și serotonină” – despre un „mainstream” gastro-cultural de Camelia Burghel, în curs de apariție la „Editura GastroArt”. (...) Mă folosesc de prilej să vorbesc despre viitorul „Muzeu al Sarmalelor”, proiect care devine prioritar pentru mine.

Ei bine, odată cu acest volum, colecția se îmbogățește cu două exponate: acest studiu fabulos despre preparatul ritual, ceremonial și național, plus tabloul original cu ilustrația de pe copertă cu semnătura lui Mihail Coșulețu.

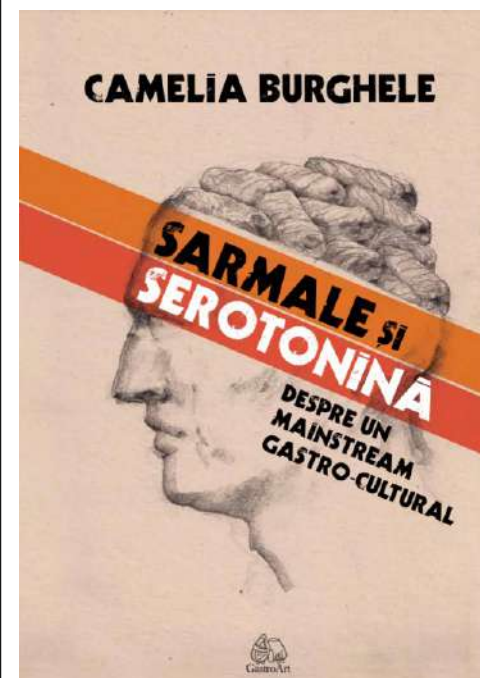
Lor li se adaugă alte sute de exponate: meniuri vechi, toate timbrele din lume cu sarmale, sute de borcane, conserve, ambalaje, condimente, cărți poștale, reclame și obiecte promoționale de pe patru continente. Instalații artistice, sarmale croșetate, printate 3D, picturi, cusături, un vitraliu și inventarul continuă.

Un muzeu al sarmalelor care arată atât universalitatea lor, cât și unicitatea rețetelor noastre și subliniază tradiționalismul preparatului nu este doar un demers unic în lume, ci și un element diferențiator pentru turismul culinar și cultural.

Camelia Burghel, prin volumul de față, demonstrează încă o dată că sarmalele sunt și românești și că în astfel de discuții apelul la istoria culinară și scotocitul până în ieslea lumii în căutarea sarmalelor originare nu își au rostul. Istoria lor este încălțată și încă neelucidată de specialiști. Mai mult, subiectul e cât se poate de

sensibil și creează tensiuni diplomatice între diferite națiuni.

Când statistica arată că sarmale se fac în peste 50% din țările de pe glob, analiza diversității culturale din jurul unui singur preparat dintr-o singură regiune ar trebui să ne facă să regândim întreaga epopee sarmalologică. Camelia Burghel fix asta face: o analiză antropologică modernă a tradiționalului la care adaugă zeci de rețete – variațiuni la temă. Și o face la pas, la firul ierbii și al cotorului de varză, din sat în sat, din casă în casă. Munca unor specialiști precum autoarea de față întreține vie parte din identitatea națională și demonstrează că patrimoniul gastronomic material și imaterial nu are doar valoare muzeală.

Psihologia Fake News

Coordonatorii acestui volum, publicat de editura Trei în 2021, Reiner Greifeneder, Mariela E. Jaffé, Eryn J. Newman și Norbert Schwarz, toți activând în zona psihologiei sociale, a celei de marketing, a științelor politice și a științelor informației, abordează fundamentele conceptului de „știri false” (fake news) explicând ce reprezintă, de ce a devenit o problemă semnificativă și cum se diferențiază epoca modernă prin rapiditatea și amploarea fenomenului. Este un volum cheie, unul dintre cele mai fundamentate pe cercetare, care pune bazele înțelegerii impactului știrilor false și a mecanismelor psihologice ce le susțin. Autorii subliniază faptul că știrile false nu sunt o invenție recentă, ci, vorba aceea, un fenomen antic și de demult, cunoscut sub diverse forme precum propaganda sau dezinformarea strategică. Istoria este plină de zvonuri și informații fabricate utilizate ca arme politice sau strategice. Totuși, în prezent, doi factori cheie diferențiază știrile false: *viteza de răspândire*, limitată în trecut de mijloacele tradiționale de comunicare și *accesibilitatea la public*, pentru că azi oricine poate crea și distribui conținut online, eliminând filtrele tradiționale de verificare.

Știrile false nu sunt doar o provocare tehnologică, ci și una psihologică și socială. În era digitală, știrile false sunt mai bine organizate și mai greu de identificat din cauza interfețelor complexe ale rețelelor sociale și a tendinței platformelor de a favoriza conținut viral. O idee importantă este că știrile false sunt prezentate deliberat ca fiind adevărate, cu scopul de a manipula publicul. „Camuflaj” care le face periculoase, deoarece oamenii tind să le perceapă ca fiind credibile, mai ales atunci când se aliniază cu opiniile lor. Autorii notează că termenul „știri false” este folosit deseori ambiguu. Poate desemna informații fabricate, dezinformare intenționată sau chiar știri neplăcute pentru anumite grupuri politice, ceea ce complică și mai mult identificarea și combaterea lor.

Știrile false au trei elemente constitutive: *intenționalitate* – sunt create cu scopul de a înșela publicul, *aspect veridic* – sunt prezentate într-un mod care le face să pară legitime și credibile, cu *scopuri specifice* – pot fi utilizate pentru câștiguri financiare (clickbait), influențarea opiniilor politice sau destabilizarea unor instituții. Ele nu sunt totuna cu distribuția involuntară a informațiilor inexacte. O paranteză fie-mi permisă, ne putem ancora în analiza cărții având în minte ultima idee expusă aici coroborată cu ceea ce tocmai a traversat România la finalul anului 2024, odată cu alegerile prezidențiale, că să avem în vizorul studiului sau examinării noastre un exemplu concret din imediata noastră apropiere, atât temporală, cât și proximală.

În context politic, știrile false pot influența alegerile prin amplificarea narativelor care servesc unui anumit scop ideologic. Mai mult, ele subminează încrederea în sursele tradiționale de informație, cum ar fi jurnaliștii sau cercetătorii, ceea ce creează un mediu în care totul poate fi perceput ca fiind relativ.

Poate că cea mai importantă întrebare, nu ușor de analizat, dar absolut predictibil de înțeles, adresată spre analiză este: *de ce credem știrile false?* Un răspuns scurt și foarte la îndemână de priceput este acela că purtăm cu sau în noi înșine *vulnerabilități cognitive*. Unul dintre ele e *efectul de familiaritate*. Atunci când o informație este repetată de mai multe ori, ea devine mai credibilă. O afirmație falsă despre un politician, repetată în mod constant, devine acceptată ca adevăr de unii indivizi. Autorii explică faptul că mintea umană preferă să evalueze veridicitatea informațiilor pe baza simplității cu care acestea sunt procesate, iar știrile false exploatează acest mecanism prin repetare constantă. Un altul este *biasul de confirmare*, un mecanism care interferează într-o largă formă și în alte chestiuni din sfera psihologiei umane. Oamenii tind să accepte mai ușor informațiile care confirmă convingerile lor preexistente și să le respingă pe cele care contrazic aceste convingeri. Persoanele care susțin o anumită ideologie politică sunt mai dispuse să creadă știri care susțin punctul lor de vedere, indiferent de veridicitatea acestora. Acest lucru face ca știrile false să găsească un teren fertil în grupurile unde opiniile sunt omogene. Practic, ceea ce se întâmplă efectiv este „pierderea busolei informaționale”. Într-un peisaj media în care știrile false coexistă cu informațiile reale, publicul poate deveni confuz și chiar cinic, renunțând să mai caute adevărul. Mai mult, algoritmii platformelor de socializare favorizează adesea conținutul extrem sau emoțional, care este mai susceptibil de a deveni viral. Știrile false sunt de obicei concepute să fie senzaționale, iar acest lucru le oferă un avantaj competitiv în fața informațiilor corecte, dar mai puțin dramatice.

Deci, un al treilea factor esențial de menționat este *influența emoțiilor*: știrile false sunt adesea construite pentru a declanșa răspunsuri emoționale puternice, precum furie sau frică. Emoțiile intensifică distribuția informațiilor fără o

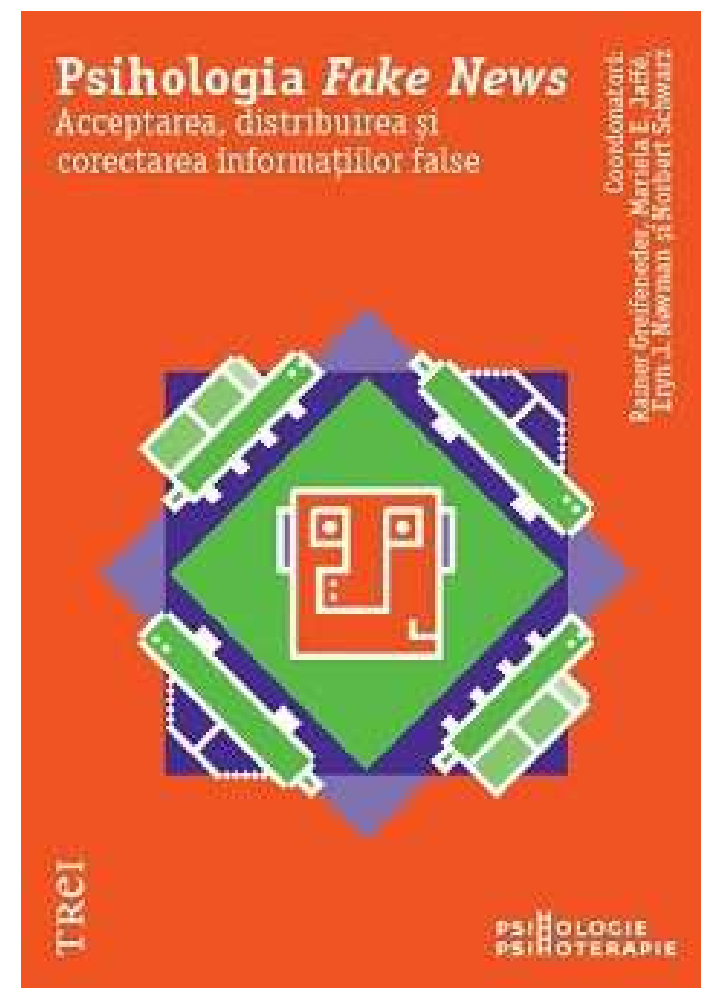
evaluare critică prealabilă. Un al patrulea factor important de menționat și adesea uzitat în discursul public din România, în ceea ce privește educația, dar nu numai, este *lipsa gândirii critice*. Mai mulți oameni decât am dori să credem nu dispun de abilități de analiză critică pentru a evalua sursele informațiilor sau pentru a recunoaște conținutul manipulator. La acest factor se adaugă faptul că sursele de informare se multiplică exponențial și devin mai dificil de survolat și de evaluat sursele credibile, ceea ce face tot mai complicată discernerea între fals și autentic.

Consecințele răspândirii știrilor false asupra mai multor aspecte sociale sunt nenumărate, dar vom aminti câteva dintre ele. Dezinformarea contribuie la pierderea încrederii în mass-media, guverne și instituții academice, deci la *eroziunea încrederii în instituțiile statului*. Când publicul nu poate distinge între surse credibile și cele fabricate, toate informațiile devin suspecte. Tot am amintit de cazul alegerilor prezidențiale din România: campanii de fake news care subminează încrederea în alegerile democratice. Știrile false întăresc diviziunile existente creând „bule” informaționale în care grupurile interacționează doar cu surse care le susțin opiniile, astfel dialogul între grupuri devine dificil, iar societatea se fragmentează, consecințele fiind *polarizarea socială și deciziile greșite*.

Provocările în combaterea știrilor false nu sunt mai puțin numeroase. Rețelele sociale prioritizează conținutul care generează interacțiuni, favorizând știrile senzationale și, implicit, pe cele false. Deși corecțiile sunt necesare, ele au un impact limitat. Odată ce o informație falsă este acceptată, ea devine greu de eliminat din memoria colectivă. Într-un climat de neîncredere, cine decide ce este adevărat devine o întrebare controversată. Cât de gravă e problema știrilor false? Capitolul scris de Benjamin A. Lyons, Vittorio Merola și Jason Reifler, explorează modul în care percepțiile publicului asupra gravității fenomenului de știri false sunt influențate de informațiile de context. Autorii pun accent pe faptul că percepțiile publice sunt deseori distorsionate de lipsa de înțelegere a contextului general al problemei. Publicul are tendința să exagereze gravitatea fenomenului, mai ales când nu există informații clare care să pună problema în context. Autorii explică faptul că, în lipsa unui punct de referință (de exemplu, cât de frecvente sunt știrile false comparativ cu cele reale), oamenii tind să își formeze opinii bazate pe anecdote sau pe expunerea lor personală. Dacă o persoană vede mai multe titluri șocante pe rețelele sociale, este mai probabil să creadă că majoritatea informațiilor din acel mediu sunt false, deși în realitate proporția știrilor false este mai mică. Este subliniată importanța oferirii unor informații contextuale clare pentru a ajuta publicul să înțeleagă amploarea reală a fenomenului. Două exemple mi s-au părut important de reținut: proporția reală a știrilor false față de cele reale și impactul concret al știrilor false asupra deciziilor electorale sau a sănătății publice. Fără aceste informații, publicul poate deveni fie prea alarmat, fie complet apatic, ceea ce afectează eforturile de combatere.

Un aspect crucial discutat în *Psihologia Fake News* este discrepanța dintre ceea ce cred oamenii despre știrile false și realitatea problemei. Cei care sunt mai expuși la știrile false tind să perceapă problema ca fiind mai gravă. Expunerea frecventă la fake news poate duce la pierderea încrederii în toate sursele de informație, inclusiv cele credibile. Una peste alta, ce se poate face pentru a combate acest fenomen, în care ne găsim azi mai mult ca niciodată, sunt câteva lucruri, le voi aminti aici doar pe unele: învățarea publicului să adreseze întrebări critice despre sursele de informație, deci *educație media*, platformele de social media ar trebui să furnizeze mai multe detalii despre cum clasifică și semnaleză știrile false, adică o mai mare *transparență a platformelor*, *comunicare clară* în care instituțiile și organizațiile de combatere a știrilor false trebuie să ofere statistici clare despre amploarea și impactul problemei, *modificarea algoritmilor*, platformele ar trebui să prioritizeze știrile din surse verificate, *etichete de avertizare*, știrile suspecte ar trebui marcate vizibil pentru utilizatori.

Altfel, fără aceste măsuri, viitorul va arăta mai gri decât putem previziona.

Traducere de
Cristian Fulaș

©Kristof Vadino

ATELIER de TRADUCERE

Maud JOIRET

Maud Joiret (n. 1986, Bruxelles) este poetă, performeră și editorialistă, colaboratoare la *Le Carnet et les Instants*. A publicat volumele de poezie: *Cobalt* (2019, pentru care a primit premiul de debut al Federației Wallonie-Bruxelles); *Jerk* (2022); *Marées vaches* (2023, din care face parte poemul care urmează) și *Interludes marins* (2023). A fost invitată anul trecut la Festivalul Internațional de Poezie București.

Harta pântecelui

când îi rugăm
discret
să se joace cu noi
plictiseala flirtează cu ghicitul în stele
la rubrica quizz
dă-mi poziția ta
răspund BuzzFeed, psychologies.com
procrastinare bubblegum
spune-mi poziția ta preferată
și-ți voi spune

cine ești
cum o duci
formula magică
să-ți vrăjești crush-ul
să-ți schimbi sexul după bunul tău plac
să dezvălui vârsta propriilor vise
și culoarea plușului cu care adormi
a lucrurilor ciudate
pe care ți le faci
pe scurt
să te ung alteță mutantă extraterestră

ca să afli zodia sufletului tău pereche
spune-mi locurile tale preferate
felurile de mâncare favorite
spune-mi cum
ți-ai aranja dormitorul
într-un palat imaginar

mai degrabă curry decât chiftele
mai degrabă sundae decât tartă cu mere
un king size foarte luminos
în turnul sudic
al unui castel în ruină
pentru că ești un suflet romantic
însuși succesul agorafobiei

unde să găsești un mod de folosire
un indiciu în legătură cu drumul de urmat un bip
pe telefonul care te-anunță
că următoarea întâlnire din viața ta se află la patru
străzi distanță de-aici dacă lași totul și ieși acum
și faci stânga și apoi încă o dată
stânga la următoarea intersecție

să-nvârți cilindrul
mașinii de dorințe
să faci din timpul pierdut
un festin la care să dansezi cu
ideea pe care ne-o facem despre dragoste
abundență și venalitate
ca să nu ne mai mâncăm singuri
înghețata italiană crochetele de pește și propria
tăcere
să mestecăm lent

să pregătim stomacul
să facem să se întâmple
promisiunea acelu *match*
înseamnă să aruncăm prezentul
în dulapul magic
printre fustele vrăjitoarei albe
e o chestiune de ficat
o ușoară ciocănitură o superstiție
biliară
o experiență milenară
de la vânători-culegători
până la instagrammeri
măruntaiele îndrumă
corăbiile dorințelor noastre

atunci
învață să citești
cu vârfurile degetelor
limbii
ale perilor
harta pântecelui
să străbați latitudinile suprapuse

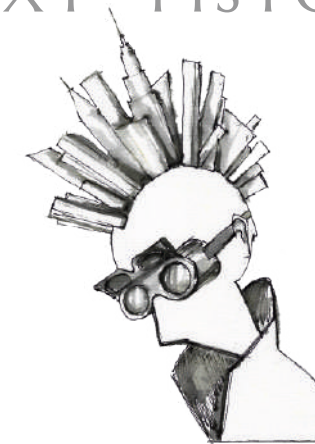
din poftele secrete ale bulimiilor
urbane panourile de avertisment
de informare culturală
pe autostrăzile-intestine
când iubești o dată iubești mereu
iubirea nu are vârstă
foame de tine sete
de tine refugii ale siderării
giratorii ale obsesiei de puțină
stalkăreală pe rețele da
există puncte de vedere în care să-ți oprești mașina
etape-amintiri ca străzile
pe care le evităm ca să nu ne-ntâlnim
cu propria fantomă să nu refacem
gesturile cuceririi
unui teritoriu abandonat

să facem oare să-nflorească straturile de flori
ale lucrurilor pe care le-am devorat cândva
să înghițim imaginile și semnele
celuilalt la kilometrul 0 al explorării
să aplicăm textura pielii
a plecărilor de la semafor
a variațiunilor alchimice
ale temperaturilor

care e poziția dumneavoastră
pe scala Kinsey
întreabă Europ Assistance Meetic Gayvox
pe banda de urgență
pe IVG
utilizarea lubrifianțului în cazul THC
amanți de azi
îndrăgostiți de ieri
unde vă e luna neagră
dar a prietenilor dumneavoastră
ce loc ocupați
într-un grup
la masa amintirilor
fosta dumneavoastră v-a
devenit prietenă
să codezi coordonatele GPS
ale afinităților majore
care e poziția voastră preferată fetelor
sugerează Google

să cauți poziția perfectă
a butonului on off
să apeși urci cobori
respiri prin pântec
daddy issue
mommy issue
când încetăm
să ne mai pese de locul unde ne aflăm
cu condiția să fim doi
în ce moment
destinația începe să capete importanță
peisajele burții
invizibile pentru unii ochi
de vânzare la Sotheby's
de vânzare pe Etsy
să dai o notă
de la 1 la 10
gradului de atașament resimțit
propriei indiferențe
propriei dezamăgiri
intensității orgasmului
calității cazării pe Airbnb
ortografiei celei cu care corespondați
lărgimii zâmbetului
ce se lățește ca o plăcintă de casă
totuși la toate terasele când
degetele încă simt căutarea
de comori

intersecții care tastează
numere de telefon
pe neuronii digestivi
un parteneriat între ministerul Sănătății, al Transporturilor și
al Magiei
toate mașinile
deveniseră într-o vreme
a ta
și încă mă joc de-a amintirea
lor
doar ca să-ți aflu
poziția

Romina HAMZEU

e timpul să fii real

arată-mi care sunt lucrurile pentru care
militezi și cum îți dreszi frica

aruncă totul în mașina de spălat
inimi

apropie-te de cei care contează
pe restul învață să-i tolerezi

călătoria la Belgrad se amână

nu mai caut să te anunț când vin
aștept să-mi treacă curiozitatea și frica
că poate nu voi afla niciodată cum o să arăt
la vârsta ta
ce boli am moștenit sau cum mi se va modifica
mersul
există o parte din mine la care nu vreau să-ți
dau acces și asta îmi dă putere
sunt copii care nu vor afla niciodată
cine i-a adus pe lume

recunosc o ușă chiar dacă nu știu cum
s-o deschid
o lumină caldă în întuneric
mă cheamă înăuntru
văd moartea venind
are brațele pline cu flori
nu mi-e teamă
am trăit deja atrocitatea sunetelor
dragostea violentă
începuturile care animă viața
despărțirile care fărâmițează inima

privim cum tremură luminile
cartierului
suntem la o terasă pe acoperișul unei clădiri
în liniștea unei seri de august

așteptăm un semn că viața ni se va schimba
în bine

mă simt norocoasă să fiu aici cu tine
să iau de la viață ce-mi aparține

există în mine o tristețe care
nu trece nici când ești aici și dormi pe partea ta de pat
mă trezesc și în dimineața asta mă simți altfel
îți îngropi fața în pernă și nu simt niciun sfârșit
singurele închisori de care mă tem sunt cele din
capul meu
îți spun că te iubesc și salvează
doar părțile bune din mine

cei care au dispărut

pentru multă vreme am avut același coșmar
un telefon la prima oră mă făcea să tresar
o voce de la celălalt capăt anunța o dispariție
în ambele dăți adormeam la loc iar
când mă trezeam realitatea mă lovea drept în inimă
eram orfană
muștrările de conștiință în aerul rece de
ianuarie
sentimentul că nimic din ce trăiesc nu e adevărat
mișcările mecanice cu care îmbrac hainele de doliu
îmbătrânirea subită

Nu am fost niciodată mai aproape de adevăr decât atunci
în zilele de mai
când mă aflu la Belgrad, în mașina unui taximetrist care mă ducea la spital
în fum de țigară și miros de pește stricat
m-am întrebat ce s-a ascuns în spatele anilor în care nu ne-am vorbit
cum ți s-a încrețit pielea sau cum te-a schimbat băutura
sunt oameni pe care nu-i mai simți prezenți în viața ta multă vreme
apoi apare cineva și-ți spune că au dispărut iar odată cu ei
moare și o parte din tine.
Intrăm pe Pasterova și șoferul zice am ajuns, plătesc
la poartă mă oprește un paznic pe care-l întrerupsesem de la masa de prânz
înțeleg că spitalul nou e în spatele celui vechi
mă gândesc că poate ar trebui să învăț ceva din ce mi se întâmplă acum
mi-e gândul la toți copiii care și-au iertat tații și nu i-au lăsat să moară singuri
într-o țară unde nu le știe nimeni numele
mă gândesc la toți cei pe care cuvintele nu i-au mai ajutat
la cei care nu trăiesc decât în memoriile celorlalți
la mine care încerc să-mi rezolv viața ca pe un puzzle

Mihai BUZEA

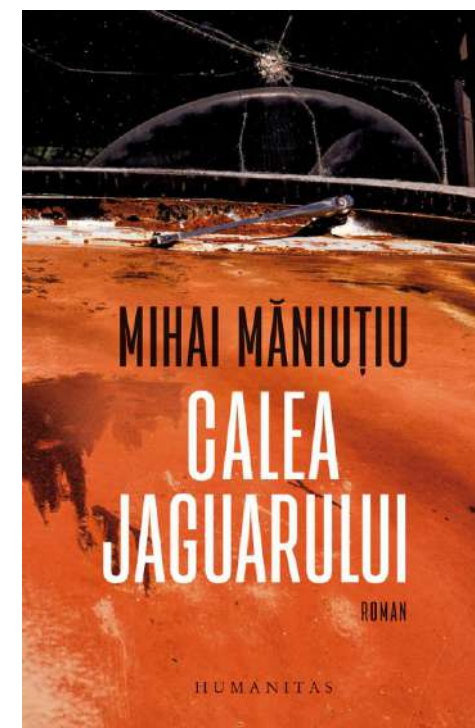
Calea Jaguarului

Am încercat și eu ce a încercat personajul lui Mihai Măniuțiu (*Calea Jaguarului*, Humanitas, 2024), doar că lui i-a ieșit, iar mie nu. „Personaj”... și nu prea. E mai mult o Voce Narativă care n-are nicio greață să se suprapună autorului romanului, nu știi dacă până la identificare, dar nu prea departe. Lui Măniuțiu nu pare să-i pese: „Vreți ca în Scriitor să mă vedeți pe mine, maestrul Mihai Măniuțiu? Bine, mă. Vedeți-mă. Am zis eu să nu mă vedeți? N-am zis!”. Îmi place asta. Îmi plac autorii care nu se tem de nacafalele cititorilor; îmi dau senzația de siguranță, de control deplin al propriului meșteșug, de dezinvoltură. În opoziție cu debutanții, aceștia nu simt că au ceva de demonstrat, de „luat fața” cuiva. Când văd atâta scris crispat pe piață, atâția oameni disperati să placă, să impresioneze, a-l citi pe-un hârșit ca Măniuțiu mă relaxează, îmi dă o stare de normalitate.

Mă rog... „normalitate”! Ha! Autorul își scoate cartea din plină burtă a chitului, adică din pandemia de Covid (20 ianuarie 2020 – 5 mai 2023, pentru istoricii literari ai viitorului). Metoda lui? Cumpără. Bine, nu zic c-a inventat-o el, nu zic nici măcar c-a introdus-o în literatura română contemporană: Eugen Istodor a folosit-o cu deplin succes în *Viețașii de pe Rahova* (Polirrom, 2005); or mai fi și alții, dar nu-i știu, că doar nu-s argentinianca Mafalda, să le știu pe toate! Am încercat și eu metoda asta, dar nu mi-a mers, nu mi-a mers deloc: mergeam prin cârciumile bucureștene și ofeream o sută de lei (noi) oricui îmi spunea povestea vieții lui. Am rămas cu suta. M-au refuzat toți. Toți bețivii, toți ratații, toți fomiștii, toți fugiții de acasă: „Ce, bă, te crezi șmecher?”. Multă vreme n-am înțeles de ce, dar în cele din urmă Titiloy s-a milostivit de mine și m-a dumirit: „Ei cred că tu scoți cel puțin trei-patru mii de lei după ce scrii o poveste de-asta, Mihăiță! D-aia nu vor. Nu că n-au nevoie de bani, dar le e târșă c-o să iasă fraierii din afacere. Plus că te duci și tu, ca prostul, numai la d-ăștia cu iluzii, care chiar cred c-ar fi în stare să scrie singuri! Ce dracu', mă...”.

Ei bine, Măniuțiu a reușit acolo unde eu am ratat. E drept că el (*enfin*, personajul său, Scriitorul) oferea de trei ori mai mult; dar, chiar și-așa! Cum a procedat? S-antors, la vreme de pandemie, în cartierul clujean în care copilărise, și-a făcut o mică brigadă de pensionari (el însuși, Profesorul și Inspectorul-Șef) cu care a-nceput să bântuie noaptea pe străzi, apoi a trimis vorbă în lumea declasaților că-i dispus să cumpere orice poveste cu trei sute de lei. După care a-nceput să îndosarieze. Tot ce primea de la bătuții soartei; n-alegea, plătea toate poveștile. Și, când dezmoșteniții lui Dumnezeu și-ai oamenilor s-au prins că e rost de bani „ușori”, chiar dacă puțini, au dat buzna în carte. Care cu cățel, care cu purcel, care cu un frate-n pușcărie, care cu unu-n cimitir, care c-un tovarăș terminat de drog. Cartea a ieșit, pandemia s-a terminat, Scriitorul a plecat din cartier, Profesorul și Inspectorul-Șef au reintrat în umbra din care-i scosese Măniuțiu. Preț de o clipă.

Și totuși, cum de i-a ieșit un roman întreg doar din povești scâlâmbie, adunate cu lopata de la niște nimenendrum, care-n mod sigur mințeau de-nghețau apele, doar să se vadă cu alea trei sute-n buzunar? Ei, aici e-aici. Că, dac-ar fi atât de simplu, ne-am face toți scriitori, iar de muncit n-ar mai munci nimeni în țara asta, în afară de nepalezi. Numai că meseria de scriitor nu este chiar așa, oricând și pentru oricine; ca să facă ce-a făcut, Măniuțiu avea nevoie de vreo 50 de ani de exercițiu al scrisului, dintre care 42 de la debut. Îi are. Așa c-a lucrat subțire, *pe coarda razachie, cu sacâz dulce, ușor*: a obținut un caz de la Inspectorul-Șef, moca, economisind astfel trei sute de lei (buni și ăia!). Guguloi, Jim și Harcor au fost găsiți morți în frumusețea lor de Jaguar, mașina de fițe cu care înnebuniseră tot cartierul de săraci. Crimă, accident sau sinucidere? Nimeni nu știe, dar fiecare are teoria lui, iar din teorie-n teorie, întreg Cartierul se dezvăluie Scriitorului, puțin câte puțin și totdeauna incomplet, așa cum face o comunitate în fața unui venetic.

Cartierul, da. N-a putut să nu-mi fugă mintea la *Craii de Curtea-Veche*: dacă acolo aveam un trio pus pe rele (Pirgu, Pașadia, Pantazi), acest trio ar fi rămas mut fără vocea Povestitorului. Aici avem un trio pus pe bune (Profesorul, Scriitorul, Inspectorul-Şef), dar și acest trio ar fi mai mut ca rața mută fără vocea celui de-al patrulea personaj. Cartierul. Personaj colectiv, da, difuz și sinistru, polifonic și profund duplicitar, dar cu atât mai puternic. În comparație cu Cartierul, așa patibular cum se dezvăluie cu încetuțul, cei trei intelectuali ajung să pară niște pigmei, niște palide fantome... ceea ce, poate, chiar sunt. Pensionari! Cartierul, însă, aidoma lui Ardiles din *Las Fierbinți*, nu are nici pensie și nici dreptul la pensie, așa că-i cât se poate de viu. Viermănos cu asupra de măsură, da, dar viu!

Nu aș fi eu însumi dacă n-aș avea un personaj favorit. Din mulțimea de nemernici care compun Cartierul, preferatul meu este desigur Securistul. Dragul de Securist! Îmi vine să-i pun în gură cuvintele pe care le-a pus un scriitor în gura țarului Nicolae I: „Ce s-ar face țara fără mine? Ce s-ar face Europa fără mine?”. Dar ia să nu mă mai bag ca musca-n curul calului și să-l las pe Securist să vorbească: „Sunt anost. Anost, domnule, știu ce spun și-mi asum. Oricum, nimic de excepție, în privința asta putem cădea de acord. Doream să vă întâlnesc, nu, nu în mod oficial – ce sens ar avea? –, pentru că s-a auzit că veți pleca în curând. Să-nsemne asta că v-ați umplut tolba cu povești? Ați găsit ceea ce-ați căutat? Eu, personal, vă felicit. Dar șefii mei, că așa-s șefii... se scarpină și unde nu-i mănâncă și se întreabă, că șefii de-aia-s șefi, să-și pună întrebări la care alții trebuie să răspundă... se întreabă dacă nu cumva ne căutați nod în papură, cum s-ar zice, dacă nu cumva căutați ceea ce nici nu există, însă, mă-nțelegeți, tot căutând, o să faceți să existe chiar chestia care nu există, că așa se ivesc, în general, situațiile de criză. La ce fac aluzie? La nimic, la nimic anume, că nu am cunoștință să fie ceva de interes pe-aici prin cartier... Luați și din cornulețele astea cu miere, sunt o minune. În colecția dumneavoastră însă intră oricine. Și asta-i cam scoate pe unii de pe șină. În ce fel? Păi cum, nu-i evident? Când cineva nu a avut parte de atenție o viață întreagă – și, deodată, vă iviți dumneavoastră... Cum ați spus? Nu, nu vă cer să repetați. Am reținut. Vă interesează tot ce pare neînsemnat. Am reținut. În plus, nu adăugați și nu prelucrați. Vă mărginiți să înmagazinați. Cum... mă înmagazinați acum și pe mine. He-he! Ei bine, eu zic că oricum vă vârați coada în chestiune. Chiar dacă nu puneți nimic de la domnia voastră. Dar puneți relatările laolaltă. Într-o ordine anume. Și iese altceva decât dacă le-ați lăsa să se înșiruie la nimereală. Vă rog, gustați și din cornulețele astea cu nucă”.

Nu mă las până nu închei în stil britanic: cu ce te alegi, ca cititor, dacă aloci timp și atenție romanului *Calea Jaguarului*? C-o învățătură, iată cu ce! Care sună așa: *pleacă!* Dacă stai prea mult într-un loc, într-un Cartier, ajungi ceea ce n-ai vrut niciodată să fii, adică unul din Cartier. Te va sorbi într-însul, te va îngloba. Vor trece anii și Ei te vor invita la una mică, la colț de bloc („Ești de-al nostru”).

Dar tu nu ești de-al lor. De vrei să devii, treaba ta. Măniuțiu zice să nu. Eu tac.

Paul MIHALACHE

Nora

Prima oară fugise de acasă la șapte ani, ca să n-o omoare mă-sa-n bătaie după ce-o prinsese mănâcând șopârle. Mi-a spus-o pe tonul cel mai firesc, când am întrebat-o cu ce se ocupă. Ne-am cunoscut în urmă cu două săptămâni într-o crîșmă din Cartierul Armenesc și acum zace cu gâtul tăiat pe canapeaua din camera mea de zi.

Ne opriserăm după repetiții să bem o bere la Beznărie, eu, Mugur Grosu, FDP, Hondrari și cei doi chitariști. Am aproximat un nou playlist, am trecut ca de obicei în revistă locurile unde am putea să mai cântăm. Chitariștii și Mugur au plecat curând, am rămas cu Fedepeul și cu Marin Mălaicu-Hondrari, toboșarul nostru nebun, cât să ciocnim o halbă. La masa alăturată, o domnișorică tare dubioasă. Părea că moțăie și avea aerul că nu mai dormise de ceva timp sub un acoperiș. Imposibil de estimat vârsta. Cred că am observat-o deodată, toți trei, ne-am înțeles din priviri. Da, de ce nu, s-o invităm la masă cu noi, dar, cum să spun eu, mai degrabă așa... din simțul datoriei... nu neapărat că ne-ar fi atras. Unde mai pui că Marin e însurat, are-o creastă de douăzeci de centimetri și unșpe copii mari, pe care i-a botezat G. Garcia și i-a obligat să învețe pe de rost *El otono de patriarha*.

A venit fără un cuvânt. Și-a luat rucsacul și s-a tuflit pe scaunul de alături. Nu prea știam cum să încep discuția. Am întrebat-o dacă mai vrea bere. A refuzat. Era înfoclită până la urechi și purta mănuși, deși terasa-i încălzită, o fi Beznăria o bodegă ordinară, dar nici chiar să tremuri de frig. M-a întrebat cum e viața de

muzician. Văzuse, pesemne, husa basului sprijinită de stâlpul de lemn din dreapta. Ce dracu' să-i răspund, așa trăiesc de când mă știu, n-am termen de comparație. „Multe concerte, ești mai mereu pe drum... Însă nu mă plâng, să mă tai că n-aș face altceva.” „De ce să te tai?”, m-a privit serioasă de la doar câțiva centimetri. Greu de spus c-ar fi fost frumoasă, dar avea ceva special, ochisorii ăia mici, negri, ca de veveriță, un nas subțire și drept, o gură care aproape că nu se mișca atunci când începea să vorbească. Am luat-o ca pe-o glumă, am izbucnit într-un râs forțat pentru a evita răspunsul, dar n-a schițat niciun zâmbet, aștepta. I-am întins mâna: „Juan Pablo Castel.” A trebuit s-o rog să-și repete de trei ori numele și tot n-am înțeles, așa că m-am hotărât să-i spun Nora, iar mai târziu, când am strigat-o așa, a răspuns ca și cum chiar ar fi fost numele ei real. Am întrebat-o ce-i place să facă. Mi-am pierdut obișnuința să port genul ăsta de conversații. De obicei, lucrurile sunt mult mai clare și, în primul rînd, mult mai simple. După concert, dacă vreo domnișoară ni se așază la masă, știe exact ce vrea. Și cu cine. Și-a apropiat capul de al meu, muzica era cam tare, ce-i drept, i-am simțit năsucul umed, ca la căței, lipindu-mi-se de obraz, în timp ce-mi spunea la ureche. „Uneori vizitez alte cartiere. Tu când te culci și când te trezești?” Marin și FDP vorbeau între ei ba în spaniolă, ba în română, nu-i auzeam și adevărul e că nici nu prea mă interesa. Încropeala asta de dialog cu Nora era a dracului de ciudată, dar începea să mă intrigue. Părea sorcovită, beată clar nu. „Mă culc târziu și mă trezesc la fel”, i-am spus. „Mai exact? La ce oră?” Mă bușea râsul, dar m-am abținut. „Pe la două... știu și eu?... Înainte de zece sigur nu mă trezesc.” „Foarte devreme.”, zice, la fel de serioasă. Ca să leg cât de cât o conversație, i-am spus că au fost ani la rând când aveam insomnii. Nu puteam adormi până când nu se lumina afară și nu auzeam oamenii mergând la serviciu. Simțeam că noaptea pune presiune, mă obliga să dorm când avea ea chef. „Dar noaptea nu știe ce gândești tu.”, a replicat. Ei, drăcia dracului, asta chiar că mi-a plăcut. O fi ea sonată, dar cui îi pasă? Cum spusese odată prietenul FDP despre o pictoriță suedeză pe care o întâlnește în Burdujeni, și la Nora totul părea la fel: *numai dragoste, poezie și boală*. Ei bine, mai mult boală, de ce să mint?, dar imaginația lucrează și ea, vreau să explic clar cum cum au decurs lucrurile și cum s-a ajuns până aici, deși jur că din ultimele ore, înainte să mă trezesc azi dimineață și s-o găsesc zăcând într-o baltă de sânge pe canapea, nu mi-amintesc nimic.

A vrut să se ridice, pesemne ca să se ducă la budă, n-a spus de ce, dar nu se putea ține pe picioare. Am sărit s-o sprijin, să-i ghidez pașii, altfel soto cădea. Ne-am bălăngănit printre mese, apoi m-a tras înapoi. Am așezat-o pe scaun și m-am uitat atent la ochii ei. Nu avea pupilele dilatate, nu cred să fi luat ceva. Vocea-i era sigură, să fi dughit maxim două, trei beri. Eu eram abia la prima, plus o cafea înjunghiată numai pe jumătate. „Mi-e tare, tare frig”, a zis. Am masat-o pe spate și i-am simțit prin geaca groasă, de fâș, cam ponosită, oasele fără carne. I-am frecat mâinile înmănușate și am strâns-o în brațe, se simțea mai bine? „Oarecum, dar tot mi-e

foarte frig.” „OK, mergem la mine.” Am plătit și le-am spus lui Marin și lui FDP că ne auzim la telefon a doua zi, vă pupă fratele vostru, Pablo Castel! În taxi o simțeam cum tremură și-i auzeam dinții clănțănind, numai să nu-mi facă vreo futută de criză, atât îmi mai lipsea! I-am pus și geaca mea peste umeri.

Am descuiat ușa. A intrat fără să se descalțe, s-a dus direct în dormitor, s-a trântit în pat, așa încotoșmănată cum era și cu bocanci cu tot. Aș fi vrut s-o trimit să facă un duș, să-i dau niște haine de schimb, dar n-aveai cu cine vorbi. Adormise și continua să tremure ușurel, în somn, strânsă ca un fetus, cu mâinile între genunchi. Am învelit-o, mi-am pus pijama și m-am cuibărit lângă ea. Am mângâiat-o pe cap și am adormit, cu degetele pe spatele ei ciolănos.

Dimineață, când m-am trezit, nu era lângă mine. În primele secunde mi-am spus că nici nu fusese vreodată, doar visasem, dar am auzit apa în baie și pași. La dracu', de parcă n-aveam destule pe cap. Nu putea s-o fi luat din loc, dacă tot a făcut ochi? A intrat zâmbitoare în cameră, prima oară când o vedeam zâmbind, îmbrăcată cu un tricou de-al meu, un iepure galben imprimat pe piept. Oricum, numai urâtă nu. „Am făcut cafea”, mi-a zis. „Ți-e foame?” Nu știam ce să-i răspund. Părea să se fi instalat ca și cum ar fi fost de la sine înțeles că urma să locuim împreună. Dacă te-a mâncat, na, așa-ți trebuie, mi-am zis. Asta e, acum poartă-te decent și-om vedea noi mai încolo cum o dregem. S-a aplecat și mi-a tras o ștampilă pe obraz, un gest de o familiaritate care m-a neliniștit o dată în plus. M-am spălat îndelung pe dinți, încercând să-mi recapăt controlul. M-am întors, am luat ceșcuța mai mult ca să n-o refuz, eu nu beau niciodată cafea pe stomacul gol. Nora fuma, cu popneța ei minusculă pe un scaun de la birou, cu picioarele pe celălalt. Privea în gol, spre pânzele de păianjen din tavan. I-am luat gaibaracele și i le-am pus jos, unde naiba să stau? Nu s-a împotrivit, dar imediat cum m-am așezat, mi le-a tuflit în brațe. Așteptam nscăiva explicații pentru seara din urmă, cine era, ce căuta în halul ăla la Beznărie, avea casă, împlinise măcar vârsta pentru un huța-huța nonlegal? Totuși, chiar dacă gentilețea nu-i punctul meu forte, preferam să-mi spună ea, nu voiam să se simtă ca la interogatoriu. M-a văzut în expectativă. „Vrei să plec?” Să mor dacă știam. „Tu vrei?” „Aș mai fi fost aici?” „Bine, atunci stai, dar zi-mi și mie câte ceva despre tine.” Atunci mi-a povestit că fugise de douăsprezece ori de acasă, prima oară la șapte ani, după faza cu șopârlele, să borăsc, nu alta! A doua oară pentru că nu mai putea suporta albul pereților, a vrut să-i vopsească, dar mă-sa nu fusese de acord, mai avea puțin și-o pierdea în scatoalce. „Iar ultima oară e acum?”, am întrebat-o alarmat, mă gândeam că m-oi fi procopist cu-o puștancă de va trebui să dau cu subsemnatu' la secție. „Nu, fii pe pace, acum nu mai am de unde să fug, n-am casă.” Fute-mi-aș capu', la asta chiar că nu m-așteptam! Pentru ce oare nu-mi văzusem de treaba mea?! „Câți ani ai?” „Douăzeci și cinci, cred.” Slavă Cerului, măcar atât! Nu voiam neapărat să plece, dar aveam nevoie să rămân puțin singur, să-mi pun gândurile în ordine. Am intrat în baie să fac un duș. „Vin cu tine?” Drace! „Nu, ies eu imediat.”

Am lăsat apa fierbinte să-mi curgă pe corp și peste față câteva minute. I-aș fi putut da niște bani, i-aș fi putut închiria o garsonieră pentru o lună, nu de biștari duc lipsă. Poate chiar să-i găsec ceva de lucru, să spele vasele la vreuna din bodegile unde cântăm. M-am șters cu prosopul și mi-am pus chimonoul albastru. Mâzgălea cu stiloul meu Waterman pe o foaie cerată. Cel puțin știa să scrie... „Ce faci?” Nu mi-a răspuns. M-am apropiat, i-am pus mâinile pe umeri și m-am uitat la rândurile de o caligrafie exagerată, elev de primară, zău! Păreau versuri. M-am aplecat:

*Bun dar dur te va găsi
Aș urma să iau nu știu ce
Jos așteptarea strigă tare
Să facă ce vrea cu umbra
Îmi place verdele cu pământ
A murdărit sângele mechizdec*

La naiba, fata asta n-a auzit în viața ei de semne de punctuație! Jur pe chitara mea Fender Stratocaster, de șapte mii opt sute de verzișori, a fost primul lucru care mi-a trecut prin cap. „Asta-i poezie?” A lăsat stiloul pe birou. „Câteodată da, câteodată nu...” Clar, nu era drogată aseară, e zărghită complet. „E adevărat tot ce mi-ai spus despre tine?” A clătinat ușor din cap. Părea jignită de întrebare. Am mângâiat-o pe părul negru, tuns până la umeri. Regretam întrebarea? Neașteptat de moale și proaspăt spălat, cum nu te-ai aștepta de la cineva care doarme pe unde apucă. „Uite cum facem”, i-am spus. „Trebuie să dau niscaiva telefoane, apoi ieșim în oraș să mâncăm. Poți să rămâi la mine câteva zile și mai vedem după, bine?” „Dar tu ai prefera să plec, nu?” „Dragă Nora, dacă vrei să fiu sincer cu tine, habar nu am ce aș prefera. Toată situația asta e al naibii de ciudată, dar nu cred că vreau să pleci. Cel puțin nu acum.”

A înghițit trei porții de vinete, humus, ouă prăjite și patru cornuri cu unt. Mă uitam fascinat cum dispăreau în gura aia mică, în fata atât de slabă c-ai fi ridicat-o într-o mână, bucăți mari pe care le apuca direct cu degetele, din farfurie. Ospătarul i-a aruncat o privire piezișă. Mă știe, mereu las bacșișuri grase, n-a comentat nimic. A vrut un pahar de vin, dar i-am spus că e prea devreme pentru alcool, am comandat cappuccino. L-a dat pe gât pe al ei, nu înainte de a-și turna o tonă de zahăr, apoi m-a întrebat dacă poate să ia o gură din ceașca mea. N-a mai rămas nimic. Știi ce-aș vrea eu?”, a molfăit cuvintele, împreună cu un triunghi de focaccia acoperit cu un strat gros de vinete. „Ce-ai vrea tu, Nora?” Mă așteptam la un platou cu fructe de mare sau așa ceva. „Vreau să joc în filme”, a zis și nu m-am mai putut abține, am izbucnit în râs, mă țineam cu mâinile de burtă. „E amuzant? Te gândești că n-aș fi o actriță bună?” Am tras aer în piept și m-am forțat să mă liniștesc, de ce s-o fac să se simtă de căcat? Poate că o fi având ea douășcinci, cum zice, dar tot un copil. „Cu tine, Nora, mă pot aștepta la orice. Poate că ai fi o actriță bună.”

În prima seară n-am luat-o cu mine la repetiții, am lăsat-o acasă, voiam să-i pun

mai întâi și pe ceilalți în temă. Trebuie să recunosc că mi-a trecut prin cap s-o încui înăuntru, nu care cumva să dispară cu instrumente, laptop, dracu' mai știe cu ce, dar, în loc de asta, i-am dat o cheie, poate voia să iasă cât aveam să lipsesc. Fie ce-o fi, mi-am zis. Dacă-i acord încredere, va fi cu atât mai înclinată să nu-mi înșele așteptările. Și dacă nici eu nu știu ce zic, atunci cine?!

Abia după ce m-am întors, seara, destul de târziu, am făcut prima oară dragoste. Cum să zic eu, n-a fost un futai ordinar... unul dintre atâtea, pe care nici nu ți-l amintești... Mă aștepta dezbrăcată în pat, zgribulită sub două rânduri de pături. Îi adusesem un sendviș și o sticlă de vin, dar n-a vrut să se dea jos. A întins mâinile și m-a chemat lângă ea.

În următoarele zile am trăit ca un cuplu fericit, venea cu mine oriunde mergeam, a început să gătească, făcea curat în apartament, ba chiar într-o dimineață s-a dus la cumpărături, îi dădusem un card, nu foarte mulți bani pe el. S-a întors cu un rastel și câteva farfurii mov, cu Mikey Mouse în mijloc. Pentru bucătărie. Seara îi cântam, făceam dragoste, uneori mă ruga să-i masez tălpile sau să-i citesc ca să poată adormi. Usual cliché... Nu rezista niciodată mai mult de două, trei pagini, întotdeauna cărți erotice, de-altele să n-aud, că mă plictisesc de crăp! De fapt, cred că nici nu asculta. Strângea în brațe o jucărie hidoasă, un câine portocaliu, descusut de-i ieșeau călții, și cu un singur ochi. Nu se culca niciodată fără el. Mă simțeam bine, de ce să mint, dar știam că toată tărășenia aia nu putea dura. Nora nu era ok la bibilică, totul părea firesc doar dacă o tratai ca pe un copil, nu puteai purta o discuție serioasă. După vreo săptămână am întrebat-o ce avea de gând. Am mințit-o că urma să plec în turneu. A înțeles că voiam să mă descotorosesc de ea și n-a făcut nicio scenă, cum mă temeam, s-a băgat în pat și s-a prefăcut că doarme. Abia după ce am stins lumina am auzit-o smiorcăindu-se încetișor, cu fața în pernă. Începuse să-mi fie dragă, dar nu puteam să mă leg la cap cu-o zăludă. Câteva zile n-am mai adus vorba despre asta, totuși ceva insesizabil se schimbase în purtarea ei, chiar dacă continua să facă curat, să gătească, să doarmă cu capul pe pieptul meu, ținând strâns în brațe rapănul ăla de câine. O simțeam în așteptare, parcă ar fi stat cu bagajul la ușă, las' că n-avea nicun bagaj, îi cumpărasem eu câteva boarfe, lenjerie, periută de dinți și ce-i mai trebuia pentru baie.

Vineri seara mi-a spus că nu se simte bine, n-a venit la concertul nostru din Lăptărie. Păcat, FDP a fost în formă de zile mari, iar Marin și-a vopsit ceasta mov, se vedea beton în luminile reflectoarelor, să-nlemnesc dacă mint! Când am ajuns acasă, dăduse gata o sticlă întreagă de Cabernet, am găsit-o dormind pe parchet, cu un pahar răsturnat alături, noroc că nu se tăiasse. M-a simțit când am luat-o în brațe și-am dus-o în pat, dar nu s-a trezit de-a binelea. În noaptea aia am adormit greu, gândurile mi se învârtejeau în cap, ce naiba să fac? Am deschis ochii după ora zece. Nu era lângă mine. Am strigat-o, n-a răspuns. Am știut încă dinainte de a mă ridica din pat că plecase. Într-adevăr, pe masa din camera de zi îmi lăsase un bilet, cu scrisul ei rotunjit, de școlar: „Îmi pare destul de rău. Nora.” Iar, alături, la dracu',

cardul pe care i-l dădusem și pe care aveam grijă să mai pun când și când niscaiva gologani. Și cheia. A... uitasem să spun, deși poate nu-i acum momentul cel mai potrivit: în prima seară când făcuserăm dragoste am întrebat-o cum o chema de fapt. „Nora”, mi-a răspuns, și a zâmbit atât de încântată încât n-am insistat.

Am aruncat pe braț paltonul, mi-am îndesat pe cap pălăria neagră, mânușile pe mâini, și-am ieșit s-o caut. N-o să vă plictisesc cu detalii irelevante, era în restaurantul în care luam uneori micul dejun. Stătea singură la masă, fără să fi comandat nimic. Am cerut două cești de cafea și m-am așezat lângă ea. Am luat-o cu mâna de după umeri. Nu s-a împotrivit, dar îi simțeam corpul de plastilină, nu schița nici cel mai vag gest. „De ce-ai plecat?” „Cadou”, mi-a răspuns. „Ce tâmpițică ești!” „Sunt nebună, dar nu tâmpită, știu foarte bine că asta voiai.” „Atunci de ce-ai mai fi venit să te caut?” „Ca să mă alungi tu, în așa fel încât să te simți cu inima împăcată, ca și cum ai fi făcut o faptă bună.” Am lăsat pe masă banii pentru cafea, am luat-o în brațe, pe sus, iar tremura de frig, sau poate de nervi, și am dus-o așa până acasă, locuiesc la câțiva pași.

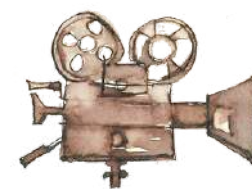
Am pregătit o cadă cu apă fierbinte, am dezbrăcat-o și am intrat împreună cu ea. „Să nu mai pleci niciodată, ai înțeles?!” „Până când o să-mi spui tu, nu?” Nu i-am răspuns. Dar nu m-am putut abține să gîndesc: „Poate.”

În ziua aia s-a purtat ca un copil care-și propune să fie ascultător: docilă, afectuoasă, însă fără să-și poată reține o doză de ostilitate. Seara nu m-am dus la repetiții, știam că se resemnase, n-ar mai fi fugit iar, deși îmi povestise că de la masa și-a luat tălpășița de două ori. Am vrut eu așa, să rămân cu ea. Cine mă cunoaște știe bine că nu-s un plângăcios, mi se urcaseră dulcegăriile la cap, parcă voi n-ați ști cum e! I-am propus să ne uităm la un film, dar a zis că nu înțelege nimic din filme, niște imagini care tot fug pe-un ecran. „Și atunci cum de vrei să fii actriță?” A ridicat din umeri. Am desfăcut o sticlă de scotch și am turnat, cu două cuburi de gheață pentru fiecare. I-am povestit câte ceva din viața mea. Când i-am cântat un tango în spaniolă, a început să râdă de se prăpădea. „Ce cuvinte anapoda”, a spus, printre hohote. „Pariez pe ce vrei că nici tu nu-nțelegi. Așa ceva nu există!” Nu i-am tradus versurile, am luat-o în brațe, am mai turnat scotch, am dansat pe o romanță fără cuvinte. M-a întrebat dintr-odată: „De ce nu poți fi și tu ca mine?”, a înșfăcat sticla de-acum aproape goală și m-a lovit cu ea în cap. Până să mă dezmeticesc, m-a mai trosnit de două ori, simțeam sângele curgându-mi din arcada stângă și din nas. Așa mică cum era, nu mi-a fost ușor s-o imobilizez, se zbătea, urla, făcea spume la gură, intraseră dracii-n ea. A trebuit s-o țin strâns minute în șir, până când s-a calmat cât de cât. Asta îmi trebuia, o nebună agresivă?!... Dar îmi venea instinctiv s-o mângâi, să-i sărut fruntea, ochii, obrajii sărați de la plâns. „Așa poate că o să te hotărăști mai repede.”, mi-a spus, înainte să se liniștească cu totul. Am simțit-o cum se prelinge, dacă n-o susțineam, cădea. Adormise sau leșinase, naiba să mă ia! Era vina mea că-i dădusem atâta carmol. Am dus-o în pat, mi-am oblojit la repezeală arcada, două bucăți de hârtie igienică

Pufina în nas, cum o să ies pe scenă duminică în halul ăsta?, și m-am băgat lângă ea.

N-am ieșit nici a doua zi, adică ieri. Numai lui FDP i-am povestit pe scurt, în câteva mesaje, ce se întâmplase, l-am rugat să le spună celorlalți că nu mă simțeam bine. La micul dejun Nora m-a întrebat dacă mai eram supărat pe ea. Am asigurat-o că nu mă supărasem deloc și am sărutat-o. „Da, dar voi sunteți sănătoși la cap, parc-ați fi niște aparate perfecte, făcute în China sau pe vapor, așa funcționați, eu sunt nebună.” „Nu ești nebună, aseară doar ai băut prea mult. Ești un copil și-mi ești foarte dragă.” „Ce vrei să spui prin *foarte dragă*?”, a silabisit ultimele două cuvinte. Nu puteam să plusez. Din principiu nu fac declarații, era prea mult să mă apuc de promisiuni, deși aș fi dat orice s-o liniștesc, să nu-și mai facă griji. La început, turneul fusese o minciună sfruntată, dar zilele trecute chiar am primit o ofertă, trei săptămâni în America Centrală, Mexic și Republica Dominicană. Eram hotărât s-o iau cu mine. S-ar fi tăvălit pe jos de râs auzind cum toată lumea vorbește spaniolă. Mă bucuram gândindu-mă cât de încântată va fi să zboare cu avionul, să ajungă în America, ea care se distra vizitând „alte cartiere”... N-a apucat și jur că nu știu de ce, cum naiba s-o fi întâmplat?!

Seara, când am aprins un trabuc, mi s-a accentuat mahureala de la scotchul de noaptea trecută, mi-am zis, ce căcat, hai să mă dreg! Mi-am turnat un pahar și m-a rugat să-i pun și ei. „Bine, dar numai unul, ok?” A dat aprobator din cap. Dintr-un pahar s-au făcut două, trei, apoi le-am pierdut șirul, iar când s-a ridicat, împleticindu-se, am crezut că vrea să se pișe. Mereu se pișe cu ușa deschisă, știa că-mi place s-o văd. S-a dus la fereastră și a încercat să se urce pe pervaz. Am luat-o de acolo și iar a început să dea din mâini, din picioare, să urle ca apucata. Zicea că o să mă omoare în somn. Își făcea semnul crucii, ca să întărească adevărul cuvintelor, nu care cumva să-mi închipui că glumește. Eram așa de beat că abia mă țineam pe picioare. Nu știu ce m-o fi apucat, i-am dat jos fusta, mai mult am sfâșiat-o, și m-am descheiat la prohab, mă excitase agresivitatea ei. Dar nu era chip, lovea cu amândouă mâinile, ba chiar m-a scuipat fix între ochi. I-am dat o palmă, ca s-o calmez, s-o fac să-și revină. Degeaba, nimic. I-am mai ars una, mă gândeam că adoarme dracului, ca data trecută, striga de trezea toți vecinii. Și-atunci mi s-a rupt filmul, am găsit-o dimineață așa cum o văd și acum. Când am deschis ochii, nu mi-a venit să cred. I-am închis înapoi, speram că halucinez. Dar nu. Avea deja gâtul tăiat și sângele i se scursesese pe haine și canapea. Cuțitul jos, pe parchet. N-am nici cea mai vagă idee dacă am omorât-o eu sau a făcut-o singură, convinsă că mai devreme sau mai târziu aveam s-o arunc în stradă, ca pe un câine.

PELICULE

Alberto PĂDURARU

**MOROMEȚII 3 PRO MAX. Siliștea, glumești?
Cânduri despre filmul „Moromeții 3”, r. Stere Gulea**

Pe 18 noiembrie am fost la avanpreiera filmului *Moromeții 3*, regia Stere Gulea, cu Alex Călin, Olimpia Melinte, Mara Bugarin și Horațiu Mălăele, la Cinema City AFI Cotroceni. Evenimentul a fost unul dedicat, seara s-a bucurat de mai multe proiecții, ca atare, filmul a rulat simultan în mai multe săli, pe care le-a și umplut, după estimările mele ochiometrice progresive. Șuvoaie de lume veche și nouă s-au perindat pe acolo, în *faux-foaiere* cinematografului, în zonele special amenajate pentru fotografiile ori la mesele cu gustărele și vin, așteptând să se facă neobișnuita oră de proiecție 19:40, când ne-am împărțit cu toții după „lozuri”.

Treaba mai complicată se petrecea abia la final, când o parte dintre actori, dar și o parte din echipa tehnică din spate au venit să propovăduiască despre noul *Moromeții* (și despre ei în și în afara procesului de lucru). Au trebuit bifate toate sălile care au găzduit proiecții, timpul a fost, așadar, destul de scurt și condensat, dar am ținut bine minte două lucruri.

Primul, pe Stere Gulea spunând că abia așteaptă să afle părerile publicului despre film. Și al doilea, tot pe Stere Gulea spunând că acesta va fi ultimul film din seria *Moromeții*. Chiar așa a spus, a folosit *va fi*, iar nu *a fost*, fapt care m-a trimis imediat cu gândul la o posibilitate virtuală ca Stere să vândă franciza, pe care să o preia ulterior alt regizor, care să facă, după cum urmează (*vezi seria Apple*): *Moromeții 3g, Moromeții 4 și 4s, Moromeții 5 și 5s, 6,7,8, Moromeții X, XS ș.a.m.d.* Și, pentru a asigura că asta nu-i deloc o răutate, ci mai degrabă o dorință personală de completare, după mine, filmul a avut oarece curențe la nivelul conținutului, anumite *plot holes* pe firele narrative ale personajelor, dar bineînțeles că voi reveni mai în detaliu asupra lor, întrucât le privesc nu ca simple erori sau omisiuni, ci ca pe veritabile invitații.

Moromeții 3 ar putea trece drept capriciu, sigur, dat fiind că primele două filme ale trilogiei acoperă deja cele două volume ale lui Marin Preda. Unde mai pui că *Moromeții 2* face și un soi de remix în final cu elemente din *Viața ca o pradă*, o altă invitație pe care am văzut-o deschisă și foarte posibilă și pe care văd că ultimul film a încercat să o fructifice. O altfel de trecere în scenariul scris de Stere, de data aceasta de la promisiunea autobiograficului (făcută în finalul *M2*, cum ziceam) la o ficțiune cu oarecare inserții bio (promisiune respectată, dar nu pe deplin onorată de *M3*).

Ca un animal de *pradă* (dacă mi se permite o umilă glumă gojiriană), Marin își ia o slujbă la un ziar și apoi la o tipografie. Se mută, apropo de asta și de filmul *M3*, într-o cameră mai bună. Cu un grup de prieteni, dorește să publice prima sa carte de povestiri și apoi își ia câteva luni de concediu la Sinaia, unde speră să scrie și un roman. Nu are nicio inspirație, dar după ce ajunge redactor la *Viața Românească*, își ia o vacanță mai lungă și se întoarce la Sinaia, unde concepe romanul *Moromeții*.

Adicătelea, Sinaia e de fapt epicentrul *M*. Cumva, unul dintre toposurile cele mai dragi mie din filmul de față este ceva ce ar putea trimite subtil la Sinaia, chiar dacă e tot Bucureștiul. Un loc cvasi-rural din care transpare parcă, dincolo de filtrele mono, sau de alegerea păstrată de a ține filmul alb-negru etc., zăpada, cu o culoare proprie, de data asta ca o senzație, ca o nostalgie.

Deși are autonomia structurală a unui potențial film de autor, *M2*, fundamentat cu precădere pe volumul al doilea al lui Preda, el se simte deja ca un *sequel*. Iar senzația asta o dă exclusiv plenitudinea realizării filmului *M1*, o capodoperă căreia nu-i mai încapă și-un alt potențial strat, fie el *sub* sau *ad*. Și știm cu toții ce se spune în genere despre *sequeluri*.

Victor Rebengiuc îi cedează rolul de *pater familias* lui Horațiu Mălăele pentru *M2*, și nu știu alții cum sunt, dar treaba asta pentru mine lasă așa un gust amar. Omolog, pentru că fiecare precedent are un element vrednic de o transpoziție, Nicolae Moromete din *M2*, Iosif Paștina, îl are corespondent pe Alex Călin în *M3*. Rolul canonizat de Marius Bădea în '87 se simte ca un *emploi* în ambele iterații, dar parcă de data asta Alex Călin „nimerește” mai bine niște gesturi cheie, niște ticuri, sau tipicuri, în fine, tertipuri, șiretlicuri. Și-am pus înadins nimerește în ghilimele, pentru că sunt convins că aici a venit nu doar o temă de gândire, ci și un atare studiu, bine, în fine, atâta cât pot cuprinde 28 de zile de filmare, că atât a durat *Moromeții 3*.

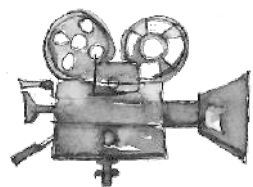
Dacă pentru Vera Solomon (Olimpia Melinte) inspirația în plan real a fost Nina Cassian, acum, demersul ăsta în plan ontic nu prea a adus cu intenția. Cumva, din pricina unui hiperstructuralism (și nu doar pe fond estetic, nu atât un compromis), *spotlight-ul* e mereu pus pe Niculae Moromete (Alex Călin), iar restul de interacțiuni cu care e înțesat filmul nu este gândit (sau receptat) egal. De parcă regia, sau fuga, graba, ori scriitura în sine, sau în fine, *rescriitura*, ceva din toate astea, sau toate laolaltă ar fușări un pic tot demersul ăsta. Nu mi-a dat impresia unui tot, lucrurile s-au legat schematic, sau doar mimetic, cumva, pe niște ancore fixe, un fel de rețetă funcțională, testată în diverse alte contexte, nimerite *ad hoc* în filmul de față.

Și ceva un pic mai dialectic acum: de exemplu, scena aia de vizită, unde se anunță (*spoiler alert*) o sarcină, sau mai bine zis o *faux-sarcină* (?) are aerul unui veritabil exercițiu de actorie, dacă nu chiar se și face prin facultate. Acolo (și cumva asta e bine) dialogul e construit imbatabil, doar că un anumit resort, o soluție regizoral-textuală te face într-un final să înțelegi de ce e înadins jucată atât de prost scena. Normal, sunt alte scene, jucate magistral, în care dacă dai la o parte treaba asta, dialogurile sunt, în sine, mama *cringe-ului*. Corespondent celeilalte intrigi amoroase, dintre Niculae și Aurora (Aurora Cornu, interpretată de Mara Bugarin), acolo dialogul e profund nesatisfăcător (din scriitură), cu faze de tipul: „*Ce faci? Bine, tu? Bine.*” Sigur, avem acolo un context de micro-îndrăgosteală de asta *clumsy*, ușor post-adolescentină, dar cu elemente împrumutate din adolescentin. Însă tot ce exprimă candid gesturile, expresiile, chimia celor doi, e întrucâtva inhibat de aceeași resimțită grabă nesimțită de a finaliza(?), poate, produsul. Și da, puteți să vă supărați pe mine că spun asta, dar *M3* mi se pare un produs grăbit, neterminat, un fel de versiune beta, care defilează pe ecrane față cu propriul schelet.

În plus, ancorele-clișeu pe care le utilizează filmul în (era să zic) *elaborarea* (deși e un termen prea prețios pentru ce se întâmplă de fapt) acestei intrigi au cumva aceeași putere (pentru Niculae) și același handicap (pentru Aurora) – dezechilibrul. Totuși, din punctul de vedere al istoriei literaturii, fără Aurora Cornea, romanul *Moromeții* nu se știe dacă ar fi existat. Există și o antologie,

publicată ulterior, care conține corespondența dintre A.C. și M.P., dar mai degrabă dinspre M.P. spre A.C., *Scrisori către Aurora*. Și, tot așa, dacă e să stau paradigmatic în gojirianism, am tendința să declam: de ce nu am văzut mai mult din Aurora, ca apariție, inspirație, motor și chiar idilă? Ceva dincolo de, cum ziceam, fușărelile schematice, de rețetă? În primul rând, cantitatea aproape derizorie slăbește din tăria firului acestui personaj, iar asta nu ține de prestație propriu-zis. Același tipic de a trunchia poveștile cu adevărat relevante, dar făcut în felul ăsta precar, dar totuși șugubăț, care invită și care promite. Să se termine oare epopeea moromețiană cedând tronul Aurorei, în demersuri viitoare? Probabil că nu, dar resorturi sunt, o grămadă.

Cumva, dacă primele două filme (respectiv singurele două volume ale lui M.P.) „termină” teritoriul cunoscut deja, *M3* vine ca extratext al anilor 50-60, dar se dezice în nume de celălalt roman, *Viața ca o pradă*, vădita lui geneză. În nume și în (cel puțin) capacitatea asta sincretic-ficțională a lui Stere Gulea, care cumva a înțeles din periplul său regizoral un lucru-cheie, acela că „timpul nu mai avea răbdare.” Dar nu e o blasfemie, ci se subscrie curentului actual popular, *via Reynolds*, de *RETROMANIA*. Filmul de față, *Moromeții 3*, este garantat un film propice și micului ecran, dar de finalul în coadă de pește, așa, gândit mai degrabă într-o cheie *meta*, *estetă*, nu v-aș mai zice nimic în final.

Albert DENN

1

m-a întrebat un om
pe ce lume trăiesc
m-am uitat la el și-am dat din cap
ca atunci când spui că ai înțeles
dar nici măcar n-ai auzit
aștept să se umple paharul
să nu mai vorbim atunci când trebuie să vorbim
oamenilor le e mai ușor să vorbească fără să-și spună nimic
lăsând ușa larg deschisă

2

la capătul tunelului se află o liniște copleșitoare
lipsa iubirii
nu înseamnă
non-dorința ei
mecanismele de supunere
se confundă cu mecanismele de siguranță
îmi plac despărțirile pentru că mereu anunță
o casă în care praful nu va avea timp să se rostogolească

3

ești singur pe o bancă oarecare din Cișmigiu
nu auzi nimic în jurul tău
nu vezi nimic în jurul tău
câteva raze de soare se strecoară
pe piele printre copaci
și-ți ating ochii
doar gândul vede
doar gândul aude
nu știam că ești un poet atât de nebun
mi-ai spus
și de atunci mi-am dorit să fiu din ce în ce mai descreierat
dacă muști din măr s-ar putea să se repete povestea

4

gura lumii e lupul cu burta plină
care încă stă la pândă

5

vreau să găsesc un loc
un spațiu
o încăpere sigură
o vreme în care să te găsesc
cu râsul tău
cu dorul tău de a cutreiera lumea
cu pofta ta nebună de viață
cu vorba ta spontană
un colț de lume în care să fii
un loc în care să-mi răspunzi
un loc în care să te văd mergând
mai repede ca mine
un loc în care să-mi lipsești mai puțin

6

am visat că au venit extraterestrii
și ne-au prins într-o cafenea prin Viena
am visat că au venit extraterestrii
pe balcon
cu pâine proaspătă
și-un vin
în boxe sună Sforivano le viole de Francesca Gramegna
am visat că au venit extraterestrii
și încă eram îndrăgostit
nimic nu e al nostru
nimic nu ne aparține
totul se duce pe apa sâmbetei

7

lo más bonito era hablar contigo y ver tus pupilas dilatarse
doar o amintire din tine se mai vede
agățată de nasturele negru de lângă buzunarul drept
te plac pentru că ești o felie de pâine prăjită
care face zgomot și rezistă

8

nimic nu mai pare la fel
libertatea exprimării
fără libertatea gândirii
fără integrarea simțirii
e o apă chioară
îți aduci aminte cum te uitai la mine când ne-am cunoscut
plătesc internetul doar atunci când mi se taie
mulți așteptau să li se facă statui
stăteau la coadă cuminți
uneori chiar de la 5 dimineața

9

liniștea e lipsa oamenilor
sau lipsa oamenilor nepotriviiți
te mulțumești cu amintirile
și-ți spui că nu e puțin
nu vreau să cânt în cor
ce nu înțelegi
te caut cu gâtul îndoit
cum caută plantele lumina
cu gura uscată
cu speranța
că încă n-a dat în foc
de un día para otro
nos prohibieron abrazar

CRONICE

Adi SECARĂ

Căutând Cerul (și „alte ceruri”)

de prin oameni

Recentele întâlniri de la Galați și Brăila cu scriitorul Radu Sergiu Ruba mi-au confirmat convingerile date de convorbirile mai vechi cu domnia sa: omul chiar își trăiește propria literatură, ar putea fi unul dintre acei oameni-carte pe care îi întâlnești prin distopia lui Ray Bradbury, *451° Fahrenheit*. Nu numai memoria prodigioasă îl ajută să fie astfel, ci și un altfel de simț, pe care putem să-l numim al șaptelea, borgesian sau homeric. Și nu vom intra aici în disputele absurde legate de cât de mult influențează biografia opera, „puritanii”, în acest domeniu, și argumentând cu viața-poezia lui Ruba, fiind ușor de învins. (Nu înseamnă că nu or exista și scriitori care nu se inspiră deloc din viața proprie, măcar în unele scrieri!). Cel mai nou volum al său, *Ireversibil* (Ed.Tracus Arte, 2024), confirmă legătura simbiotică a operei cu omul. Întrebându-l asupra semnificației titlurilor celor două cărți lansate (în cele două orașe dunărene), la *Levitația* (Ed. Tracus Arte, 2021) s-a referit la faptul că a pornit de la „exercițiile” de plutire ale Mariei Egipteanca (care însă nu este de găsit, asumat, în carte), iar „ireversibilul” vine de la convingerea că de pe drumul poeziei nu va putea fi scos, întors ca la Damasc sau ca la Ploiești!

Apropo de firul roșu biografic, se începe cu un poem dedicat soției, Nicole, aici observându-se, nu ca la Miloș Forman, evident, o desprindere, desprinderea Cărții de Om, „despărțirea”: firesc, deoarece mărturisirea există: „Cărțile recunosc/ eu le-am scris/ dar le-am lăsat în larg de capul lor.” (*Plin de semne*, p.16) Poemul acesta (poate și cu „noduri”) duce către primii ani ai vieții („Mai întâi copilăria/ ea m-a umplut de semne/ brăzdându-mă cu jocuri ascuțite/ pocnindu-mi fruntea de zmeiele prea joase.”, p.15), trimițându-ne către Scrisul-Scrierea-Zbor-Plutire, și Levitație, fenomen-întru-Lumina atât de importantă în gândirea-sa-scriere...

Deoarece, măcar aparent, pentru un anume lector, (cu) *Ireversibil*, Cartea, marea Carte a tuturor cărților lui Radu Sergiu Ruba, pare a se îndrepta spre o Filosofie, o autoreceptare a Limpezirii Scrisului. Scrierea ca experiență existențialistă majoră, aproape mistică. Între Scris și Scriere, Ruba pare să aleagă aici varianta masculin-neutră a aceleiași Clarificări, Limpeziri a propriei Arte Poetice, dialectice cu măsură. Dacă este să fie așa, am argumenta cu ultimul poem al cărții, numit chiar „Scrisul!”... o limpezire a propriei credințe (și în scris-scriere) înnobilate de un scepticism sobru, pe care l-am putea exemplifica printr-„Un înger” (p.94, făcându-se iar legătura de nedesfăcut cu Copilăria): „Am un înger./ E cel dintotdeauna/ din copilărie/ îl țineam pe cer seară de seară/ cu o veche rugăciune./ Nu l-am recunoscut din prima clipă./ Parcă nu surâdea./ Mă asculta cu băgare de seamă/ și întindea asupra mea adormitoare/ aceeași plutire./ Coboară acum tot mai des/ mi se arată în vis/ se chinuie să-mi spună ceva/ pâlpaie din aripi a

rostire/ dar nu e-n stare aerul/ să-i închege vreo silabisire./ Îmi recit din nou rugăciunea/ ca ea să-l înalțe la locul de sus și să-l țină acolo noaptea întreagă./ Dar el planează din nou/ și cu două aripi/ uneori și din patru/ se zbate-n graiul surdo-mușilor/ să mă facă să-nțeleg/ că noapte de noapte/ i se rărește cerul.”

Obsesia „relației cu Cartea” apare și în „Aflat în treabă” (dar și în „Între mine și cărți”, p.38): „Nu stau locului o secundă/ mă aflu întruna în treabă/ fără ca asta să-mi fi adus până acum vreo vorbă bună./ (...) Le văd pe toate dinainte/ ca-n clipa asta bunăoară/ când mă așez să scriu o carte/ o simt curgând din mine/ neobosită către capăt./ Dar când s-o închei/ se desprind din pagini niște umbre/ subțiratic ca însuși scrisul/ și susură o muzică nemaiauzită./ Pornesc îndată-n căutarea ei/ și nu găsesc țipenie de om și nici de înger/ în stare s-o reia în surdină./ Visez atunci o nouă iubire./ (...) Pe urmă biserica./ Nu e lucrare de a omului/ mai de laudă ca o biserică./ Umblu și eu în mână cu o piatră/ o pun la temelie/ iar zidurile încep să se ridice./ Și se ridică până unde/ pot să se uite la mine de sus./ Nu-i perete care să n-o facă./ Cu câte-un ochi de geam/ mă mângâie pe creștet./ Și mă lasă să intru...” (pp.48-49)

Muzica „nemaiauzită” este dintr-un Cer sau din niște Ceruri care ar fi și ele căutate, filosofic (sau nu), poate religios (dacă apropiem religia de mistică), „cardinalul literar” Radu Sergiu Ruba (o mare personalitate din Arduțul natal a fost cât pe-aci să ajungă Papă: Tamás Bakócz, pe la anul 1513 – așa, ca fapt divers!) având Grația sa dăruită (primul volum pe care i l-am citit a fost *Grația Dizgrația*, prin 2003), dar nescăpând de cerințele unora de a-și arăta „normalitatea”: „Sunt suit în amvon/ și lăsat singur./ Începând să vorbească/ fața mea absentă din cuvinte/ neuitându-se în nicio zare/ caută de fapt/ cerul de prin oamenii rămași prin preajmă/ și-o umbră la care să-și odihnească ea capul.” (p.18 - *O umbră pentru capul meu*)

„Trubadurul” Radu Sergiu Ruba este mai mereu/ uneori Departe, „În Depărtare”, poate într-un han (de ce mă duc cu gândul la *Starwars*? Un imperiu cât o tavernă...) interstelar: „Toate cârciumile sunt la fel./ (...) Îți poartă de grijă/ nu e crâșmă să te lase liber./ Visezi asemenea altui poet/ să fii singur într-un han departe/ să doarmă și hangiul/ drumurile să fie deșarte/ nimeni să le bântuie/ și nici de tine să nu știe nimeni./ Să te afli nu atât la capătul lumii/ cât la limita de rupere a depărtării/ unde să poți fi beat când vrei/ și treaz întotdeauna doar pe jumătate/ să nu te coste nimic/ paharul să rămână plin/ dar tu să simți alcoolul pe limbă/ **în cerul gurii/ iar în același timp și-n alte ceruri.** Într-o dulce ameteală/ să poți face tot ceea ce vrei/ adică nimic/ și să nu cazi lat sub masă/ când din golul fără margini de afară/ o mână bate la ușă.” (pp.80-81 - *Într-un han departe, subl.n.*)

Simplificând, cumva, omul-poezie Radu Sergiu Ruba, între filosofic (pp.65-67, 82 ș.a., nominalismul fiind la putere la 19, undeva apare Leibniz...) și religios (pp.76-77), este un anticanonic sui generis, poate chiar și antidogmatic, curtat de vechi zei și zeițe: odiseea sa literară către originile... tuturor îi confirmă grația,

poate și geniul... *oedipian*, având șansa, dacă nu provocăm zeii, să îmblânzească fiarele turbate ale tragediei antice, și cu un umor special.

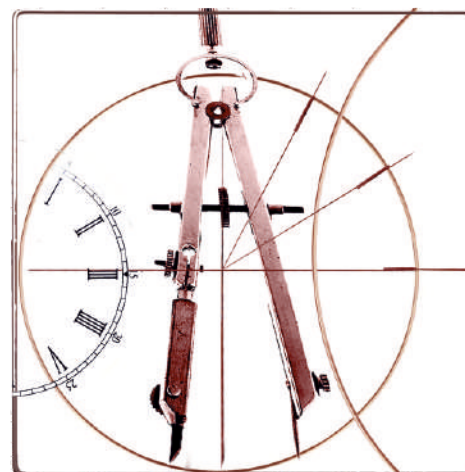
Nici Radu Sergiu Ruba nu strivește corola de minuni a lumii (cu toate cele văzute sau nevăzute, fredonând precum Björk, în *Dancer in the Dark*, „I've seen it all”, scriitorul român fiind aproape „strivit” de o Lumină (el dansează cu Luminile) care, de fapt, nu se sfârșește niciodată, integrându-ne întru Ea, dând poemelor sale gust și savoare de vânare de vânt sau de migdale amare.

Aproape în altă ordine de idei, Radu Sergiu Ruba rupe blestemul poezilor blestemați, poate și pentru că... „Îmi fac de cap!/ Cânt în cârciumă/ ciupesc chelnerițele/ scriu cu muștar pe pereți/ lozinci de dragul stăpânirii/ scot din sărite pe toată lumea/ fac pe nebunul/ dar numai în capul meu.”, ba se mai duce și pe la biserică, dar se mai dă un indiciu pentru viața-literatură, oarecum suprarealist-oniric, cu sublinierea noastră: „Dau și pe la biserică./ Îmi cer iertare pentru.../ Am și uitat pentru ce/ dar iertarea înainte de toate/ chiar dacă n-oi fi greșit cu nimic./ Sunt un fricos/ tremură și gândul pe mine/ e vai de visele mele.”, dar cel mai „însemnat” cuvânt poate fi „visul” (toată familia de cuvinte legată de „vis” apare cam de 21 de ori): „Vreau să trec/ am de înaintat/ de răzbătut/ am de ajuns acolo/ și de înălțat un zmeu pe cer./ Un zmeu din foaie de ziar/ care să plutească multă vreme/ și să întrebe cu literele lui/ care e cel mai însemnat cuvânt din lume?/ (...)/ Vis, îi răspund eu/ ca să mă lase să trec,/ vis e cel mai însemnat cuvânt. (...)” (pp.46-47)

În final, poezia lui RSR (și din *Ireversibil*, deoarece temele și subiectele comune se identifică încă de la *Grația Dizgrația*, trecând prin capodoperele în proză *O vară care nu mai apune* și *Semnătura indiană*) este, poate fi un eseu despre... vizibilitatea „figurată prin artă”, despre alte „forme ale privirii”, după cum ar spune Victor Morozov, pentru cei care (nu) văd cu adevărat, pentru cei care (cred că) văd, cred că știu, după cum s-a... (ne)văzut recent. Și nu începem să vorbim despre mitul peșterii la Platon ori despre „o virtualizare până la un al doilea grad a ceea ce este deja virtual”, după cum găsim într-o recentă carte a lui Felix Nicolau, într-un capitol intitulat „Cititul este doar plăcere sau și creație?”... Dar începem să ne întrebăm cum ar fi un film regizat de Radu Sergiu Ruba!? *Ireversibil*!

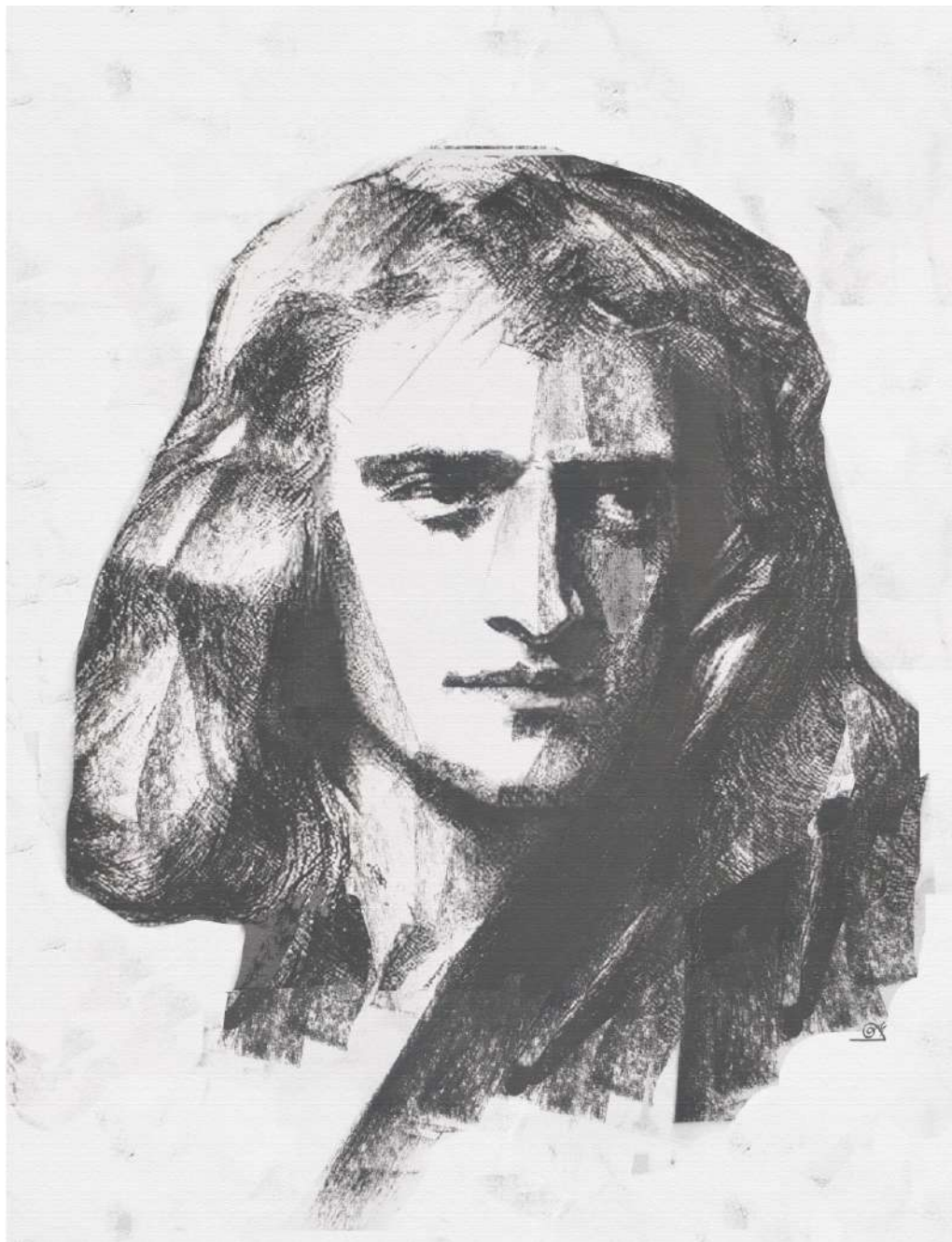
S T E M

**Scurte
considerații
despre timp (XXIII)****Wladimir-Georges BOSKOFF**

În 1696 Sir Isaac Newton avea 54 de ani. Ajunsesse Administrator al Monetăriei Regale din Anglia și fusese angajat să rezolve o mare problemă. Oamenii își pierdeau încrederea în bani, în monezile de aur și argint cu care se făceau atunci plățile. Se ajunsese la această situație pentru că mulți pileau marginile monezilor și surplusul de aur și argint îl vindeau sau îl transformau în bijuterii pe care le vindeau la un preț și mai mare. Comercianții începuseră să refuze monezile piliate pentru că mulți le refuzau ca rest, era deja un cerc vicios, o situație care părea fără ieșire. Newton a fost primul care a gândit că dacă monezile ar avea marginea zimțată și ar exista o lege clară privind circulația monezilor, lucrurile ar reveni la normal. A inventat mașini de făcut bani zimțați, practic mașini de bătut monedă și a propus o lege prin care comerțul se făcea numai cu monezi din care nu lipsea material. Probabil cineva ar fi putut intra în istoria Angliei pentru așa ceva, dar Newton a intrat în istorie universală pentru că a însemnat mult mai mult pentru omenire.

În capela Colegiului Trinity din Cambridge se află statuia lui Sir Isaac Newton. Când o privim, Newton ni se înfățișează meditativ.

La baza statuii pe care am privit-o cu venerație acum mulți ani era scris: „Qui genus humanum ingenio superavit”, se înțelege, „Cel ce a depășit neamul omenesc prin inteligență”.

De ce această percepție? De ce contemporanii considerau că Newton era cu mult înaintea timpului său? Un răspuns scurt ar fi: Newton a fost primul care a înțeles că forța care sculptează universul este gravitația.

Între 1665-1666, în timpul unei epidemii de ciumă care a întrerupt activitatea didactică la universitatea Cambridge, Newton s-a retras la conacul familiei din Woolsthorpe, un mic sat din comitatul Lincolnshire aflat la aproximativ 100 de kilometri de Cambridge. Se spune că un măr care i-a căzut în cap atunci când se uita la Lună a luminat un gând genial: mărul și Luna cad pe Pământ datorită unei aceleiași forțe, forța gravitațională. Deci aici în grădina conacului din

Woolsthorpe s-a născut ideea gravitației universale, aici a început Newton să elaboreze teoria care și astăzi ne permite să știm să trimitem cu precizie o rachetă pe Marte sau să asolizăm pe un asteroid.

Și astfel Newton a fost primul care a modelat matematic acest univers, iar pentru asta a inventat mecanica care îi poartă numele și calculul diferențial și integral, mai cunoscut sub numele de analiză matematică. Practic el a inventat un mod de a studia mișcarea sub acțiunea unei forțe, și asta cu numai trei axiome, dintre care una este celebra legătură dintre forța F și accelerația a prin masa m , $F=ma$.

Folosind o prismă și un raționament care acum știm că este greșit, Newton a înțeles că lumina trebuie să aibă și caracter corpuscular, chiar dacă cei mai mulți contemporani îi vedeau numai caracterul ondulatoriu. Toate acestea la Woolsthorpe în timpul epidemiei de ciumă.

Fără îndoială Newton a fost mult deasupra timpului său. Am putea uita că a spus cuvinte răutăcioase la adresa unui alt savant al timpului său, Robert Hooke. „Eu stau numai pe umerii titanilor”, a spus Newton când a aflat că Hooke l-a acuzat că ar fi plagiat de la el formula forței gravitaționale. Unde este răutatea cuvintelor vă puteți întreba. Robert Hooke era cocoșat. Adevărul este că Hooke l-a acuzat degeaba pe Newton, acesta nu s-a inspirat din Hooke, pentru că Hooke nu a scris niciodată vreoa formulă a forței gravitaționale. Și nici nu a spus vreodată că legile lui Kepler se deduc din respectiva lege. Or, Newton a dedus matematic toate cele trei legi ale lui Kepler din formula forței gravitaționale.

O altă dispută celebră a fost cu Gottfried Wilhelm Leibniz, matematician și filozof german. Aici disputa a fost privind prioritatea descoperirii calculului diferențial și integral. Adevărul este că Newton a început să gândească această teorie cu trei ani înainte ca Leibniz să înceapă să scrie asupra subiectului. Dar Leibniz nu a știut despre ceea ce a descoperit Newton și oricum a făcut-o complet diferit și cu notațiile pe care noi le folosim astăzi. Specialiștii în istoria științei sunt convinși că au dezvoltat amândoi în mod independent teoria. Nimeni nu a copiat după nimeni. Oricum, Leibniz era un gânditor autentic și un vizionar, el nu și-a dorit scandalul datorat subiectului. L-a măcinat și a murit afectat de acest scandal. Iar Royal Society condusă de Newton și pusă să ajungă la o concluzie privind subiectul priorității a decis în favoarea lui Newton.

Nu vreau să se înțeleagă că am scris aceste lucruri pentru a-l defăima pe Newton. Sunt fapte. Noi trebuie să vedem geniul său.

Să înțelegem că a creat un telescop reflectorizant, varianta lui puțin modernizată este folosită și astăzi de către astronomii amatori.

Că a înțeles că două prisme optice triunghiulare pot să descompună și să recompună o rază de lumină.

A descoperit formula binomului care îi poartă numele și a studiat răcirea corpurilor folosind mecanica sa.

M-aș întoarce la legea gravitației. Să ai ideea că Luna „cade” pe Pământ în mod

continuu fiind în continuu atrasă de Pământ, este remarcabil. Și să explici asta cu modelul matematic pe care tot tu l-ai gândit. Remarcabil! Totuși, Newton și-a dat seama că există o problemă: cum se poate ca Pământul să atragă Luna? Nu există vreo sfoară care să țină Luna legată de Pământ. Cum acționează forța gravitațională, de fapt? Aceste gânduri s-au întors în geniala minte a lui Newton până când viața lui pe acest Pământ a luat sfârșit. Pentru că, de fapt, gravitația nu este o forță, este însăși curbura spațiu-timpului.

De aceea în cartea „A Mathematical Journey to Relativity”, publicată în 2020 în prima ediție și în 2024 în a doua ediție în editura Springer, scrisă împreună cu Salvatore Capozziello, ne imaginăm un posibil dialog între Newton și Einstein. Esența lui este următoarea:

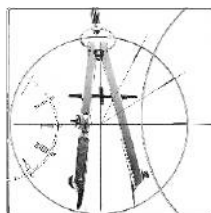
Newton îi spune lui Einstein că este onorat să îl cunoască și că universul este simplu în viziunea sa. Se bazează pe cele trei principii ale mecanicii clasice și are ca matematică de formulare analiza matematică.

Einstein îi spune lui Newton că este la rândul său onorat să îl întâlnească.

- Universul meu, dragă Newton, este mai complex. Este inimaginabil pentru tine, pentru că se bazează pe o matematică ce a apărut la două sute de ani după ce ai murit. O matematică complicată ce unește o teorie a tensorilor cu analiza, numită geometrie diferențială. Și aplicată în fizică de mine după încă o sută de ani. Așa am ajuns la ecuațiile de câmp și așa am ajuns să înțeleg ce este gravitația. Legile lui Kepler pot fi deduse și din teoria mea, chiar mai precis. Pentru că eu pot să spun și de ce există precesia periheliului lui Mercur, ceea ce nu poate teoria ta. Iar timpul este încetinit de gravitație, poți măcar să îți imaginezi asta?

Evident, asta a fost numai în imaginația noastră. Dar posibila discuție reflectă legătura dintre teoriile acestor două minți geniale ale umanității. Mecanica lui Newton se folosește și va fi folosită în viața noastră de zi cu zi, dar și în explorarea cosmică. Ea nu este altceva decât teoria generală a relativității pentru un câmp gravitațional slab și deplasări la viteze mici.

Suntem în măsură să enunțăm o concluzie: Newton a fost un geniu vizionar ale cărui descoperiri au revoluționat știința și au deschis drumul către înțelegerea profundă a universului.

Baletul „Cenușăreasa”, pe scena

Casei de Cultură a Sindicatelor

Constanțenii pasionați de balet, care doresc să retrăiască magia poveștilor nemuritoare transpuse în pași de dans, sunt așteptați vineri, 21 februarie, de la ora 19.00, în sala Casei de Cultură a Sindicatelor.

„Vedeta” serii va fi „Cenușăreasa”, eroina din celebrul balet omonim inspirat de povestea Fraților Grimm, transpusă pe note de compozitorul Serghei Prokofiev.

Spectacolul, o producție a Teatrului de Balet din Sibiu, are o coregrafie semnată de Aleisha Gardner, scenografia și design-ul de costume sunt realizate de Alin Gavrilă, costumele fiind create de Maria Miu. Asistenți de coregrafie sunt Răzvan Iacob și Adela Floricioiu, de light design s-a ocupat Cristian Niculescu, iar design-ul proiecțiilor video îi aparține lui Adrian Ban.

Distribuția este formată din: Ayaka Nagai – Cenușăreasa, Jonathan Perez – Prințul, Katerina Tomashek – Zâna Nașă, Sabrina Rinaldi Skinny – Mama vitregă și Zoe Durand Dumpy și Guilia Gessaroli – surorile vitrege.

Biletele pentru varianta sibiană a „Cenușăresei” se pot procura de la agenția din incinta Casei de Cultură a Sindicatelor, dar și online, de pe platforma bilet.ro.

Alexandru ILEA

ALEXANDRU ILEA face fotografie de stradă și de călătorie de mai bine de 15 ani. Stabilit în prezent la Cluj-Napoca, unde lucrează în domeniul IT, Alexandru Ilea a fotografiat în multe țări, dar locurile sale preferate, pe lângă România, sunt Albania, Cuba, India și Maroc.

Abordează fotografia ca pe o modalitate de a explora și de a descoperi oameni și locuri, fie că este vorba despre un cartier din Cluj-Napoca sau despre orice alt loc din lume.

Curator - Emilian AVRĂMESCU

Întâmplările, întâlnirile și interacțiunile sale fotografice sunt redade în compoziții colorate, geometrice sau în contrastele de lumini și umbre ori cadrele alb-negru.

Alexandru Ilea este premiat, printre altele, la: *FotoSlovo*, secțiunea fotografie de călătorie/single, 2024 (locul 1); *Romanian Visual Awards 2024*, secțiunea fotografie de stradă (locul 2); *International Color Awards 2016* (mențiune de onoare); *Prix De La Photographie Paris 2015* (mențiune de onoare) ș.a.

Repere online: <https://alexilea.ro> * <https://www.facebook.com/alexandru.ilea> * [instagram.com/ilea_alexandru](https://www.instagram.com/ilea_alexandru)

125

OIL TERMINAL

ALIMENTĂM
CULTURA

redactor-șef
Bogdan Papacostea

redactor-șef adjunct
Claudiu Komartin

redactori
Mirela Stîngă
Zoe Caraiani
Alina-Ioana Vasiliu

colaboratori
Sebastian Ionescu
Dan Perșa
Adrian Mihai
Cosmin Dragomir
Wladimir Geroges Bosckoff
Emilian Avrănescu
Daniela Vizireanu
Demetra Vlas
Ionuț Cheran
Lelia-Rus Pîrvan

grafică
Vasile Filip

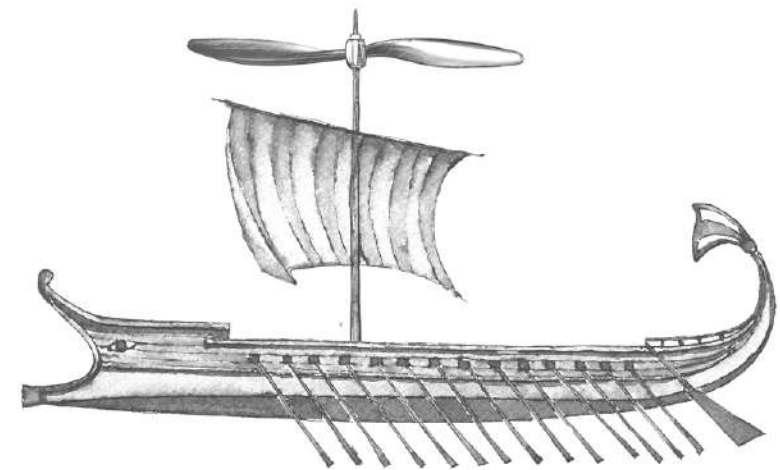
web design
George Șorodoc

tehoredactare
Marius Pârlogea

SITECH
EDITURA SITECH
www.sitech.ro

Cluj-Napoca, Calea Unirii, nr. 147, parter
e-mail: office@sitech.ro
tel: 0752 837 787 / 0722 236 568

d e c e m b r i e - 2 0 2 4

TOMIS

contact@revistatomis.ro

facebook.com/revistatomis

instagram.com/revistatomis

www.revistatomis.ro

Consiliu director:
Alin Vintilă
Cristina Papazian
Laura Tănase